

Härmed har jag äran att översända ett exemplar av utlåtandet
angående Ekhagastiftelsens allmänna ändamål.

Stockholm den 9 september 1957.

Enligt uppdrag:

(Nils Mannerfelt.)
Utredningskommitténs sekreterare.

Utlåtande angående Ekhagastiftelsens allmänna
ändamål.

avgivet i Stockholm den 9 september 1957 av

(Gunnar Dahlman)

(Carl-Edvard Sundström) (Henrik Hessler)

(Nils Mannerfelt)

I.

	Sid.
I. Utredningens tillkomst och bedrivande	1
II. Vissa data och andra uppgifter beträffande Gösta Videgård personligen. Den allmänna bakgrunden till stiftelsebildningen	7
III. Stiftelseurkunden och andra handlingar rörande stiftelsen; stiftelsens utveckling	14
IV. Allmänna synpunkter på tolkningsspörsmålet	20
1. Förklaring av av vissa termer	20
2. Några krav beträffande stiftelseändamåls beskaffenhet	21
3. Allmänna principer för den kommande tolkningen	26
V. Allmän översikt över vad som framkommit om Gösta Videgårds intressen	37
1. Det medicinska området	38
2. Dietfrågor	42
3. Livsmedelsproduktionen	43
Allmänna synpunkter	43
Jordbruksområdet och den biodynamiska metoden	45
Vissa speciella frågor om jordbruk och annan livsmedelsframställning	68
Berednings- och förvaringsfrågor	69
Kristallanalysen	71
4. Slutanmärkning	72
IV. Tolkning av ändamålsbestämmelsens ordalag med hänsyn till det material som är ägnat att direkt belysa de i bestämmelsen använda orden och uttrycken	73
Inledning	73
1. Vad är att anse som stiftelsens allmänna målsättning och därmed såsom avgörande för bestämningen av den yttersta ramen för stiftelsens verksamhet?	75
2. Böra läkemetoder och sjukvård överhuvudtaget anses ingå i verksamhet för förbättrande av folkhälsa (höjande av människans sunda kroppsliga utveckling)?	80

II.

3. Vilka vägar anvisas främst för arbetet inom hälsoområdets ram?	81
4. Vad kan Gösta Videgård antagas ha menat med uttrycket naturkrafter?	81
5. Innebörden av att den med naturkrafterna sammanhängande verksamheten skall bedrivas genom stöd åt "upptäckter avseende utnyttjandet" av dessa krafter?	88
6. Innebörden av föreskriften i ändamålsbestämmelsens tredje stycke att stiftelsen genom viss verksamhet skall verka för framställande av bättre födoämnen? Förhållandet mellan bestämmelsens andra och tredje stycken?	89
7. Vad bör gälla beträffande verksamhetsområden som falla utanför det primära verksamhetsområdet men ändå omfattas av ändamålsbestämmelsens ram?	92
8. Betydelsen av att det i utkastets tredje stycke angivits att det var "uppenbarligen värdefulla idéer" som skulle utexperimenteras och prövas?	93
9. Allmän anmärkning om föreskrifterna rörande formen för stiftelsens verksamhet	93
VII. Möjligheterna att i ändamålsbestämmelsen tolkningsvis inläsa kompletterande anvisningar på grundval av utredningsmaterialet	95
1. Inledning	95
2. Gösta Videgårds planer på att komplettera ändamålsbestämmelsen	96
3. Gösta Videgårds uttalanden om stiftelsens framtida uppgifter	97
4. Förhållandet mellan Gösta Videgårds berörda yttranden och det genom ändamålsbestämmelsen fastställda primära verksamhetsområdet	103
5. Livsmedelsområdet	104
Jordbruksområdet	105
Beredning och förvaring av livsmedel	114
Övriga frågor rörande livsmedelsframställning	116

III.

6. Övriga till det primära verksamhetsområdet hänförliga områden	117
Upprättandet av Cademarioliknande anstalt i Sverige	118
Annan verksamhet i linje med Cademariotanken	119
7. Verksamhetsområden som falla utanför det primära verksamhetsfältet men ändå omfattas av ändamålsbestämmelsens ram	124
VIII. Schematisk översikt med vissa anmärkningar	125

Sammanfattning	131
----------------	-----

- Bilagor:
- A. Stadgar för stiftelsen.
 - B. Förhørsprotokoll och skriftliga redogörelser.
 - C. Advokaten Virdings plädering.
 - D. Advokaten Holfves plädering jämte bilagor därtill (numrerade 1, 3-27).

Anmärkning: Bilagor ha av praktiska skäl ej kunnat fogas till samtliga exemplar av utlåtandet.

I. Utredningens tillkomst och bedrivande.

Genom en stiftelseurkund av den 1 december 1944 bildade ingenjören Gustav Natanael (Gösta) Videgård i Stockholm en stiftelse, kallad Ekhagastiftelsen. Dess stadgar (Bilaga A till utlåtandet) beröras närmare i det följande. Här skall endast förutskickas, att bestämmelsen om stiftelsens ändamål (§ 1) givits tämligen allmänna ordalag, om vars närmare innebörd tvekan kan råda.

Gösta Videgård försvann den 26 januari 1952 under vistelse i Panama City. Omständigheter i samband med försvinnandet ha närmast tytt på att han omkommit, men full klarhet härom har ej kunnat vinnas. Beslut om dödförklaring har icke meddelats; talan härom har väckts men sedermera återkallats.

Efter Gösta Videgårds försvinnande har stiftelsen förvaltats av en styrelse, bestående under tiden till och med år 1955 av kamreren Einar Kihlander, advokaten Hans Virding och en av Gösta Videgårds båda söner, ingenjören Bengt Videgård. Från och med år 1956 har Bengt Videgård ersatts av Gösta Videgårds andre son, agronomen Gunnar Videgård. Under hösten 1956 har .efter beslut av den för Gösta Videgård förordnade gode mannen, f.d. kanslidirektören Knut Ekemar, Virding ersatts av advokaten Wilhelm Moberg och denne i sin tur av advokaten sten Lindskog. Vid sedermera hållet styrelsesammanträde inom stiftelsen ha de därvid närvarande styrelseledamöterna Kihlander och Gunnar Videgård - vilka icke godtagit valet av Lindskog - beslutat återinsätta Moberg i styrelsen. Ekemar har därefter förklarat sig entlediga Kihlander och Gunnar Videgård samt har vidare tillsatt ny styrelse med Lindskog som ordförande. Denna åtgärd har ej godtagits av

den ursprungliga styrelsen. De i dessa tillsättningsfrågor intresserade parterna ha enligt uppgift ännu ej enats om någon gemensam lösning, och något rättsligt avgörande i tvisten föreligger ej.

På sätt närmare framgår av det följande ha bland vissa av de personer som haft befattning med stiftelsen yppats olika meningar rörande innebörden av stiftelseurkundens ändamålsbestämmelse.

Meningsskiljaktigheterna synas ursprungligen främst ha gällt frågan om och i vad mån Gösta Videgård avsett att genom stiftelsebildningen tillgodose den s.k. biodynamiska odlingsmetoden¹⁾ och forskning som har samband med denna. Stiftelsens styrelse har emellertid sedermera funnit det önskvärt att, även bortsett från denna fråga, erhålla ett utlåtande angående ändamålsbestämmelsens innebörd, vilket utlåtande skulle kunna vara vägledande vid styrelsens tillämpning av bestämmelsen.

Under år 1955 uppdrog styrelsen åt docenten P.O. Bolding att utarbeta ett utlåtande innehållande - förutom utredning av vissa då aktuella processtekniska frågor - synpunkter på tolkningen av bestämmelsen i och för sig.

Sedan Boldings utlåtande avgivits, kom styrelsen till den uppfattningen, att en mera omfattande utredning borde komma till stånd - Bolding hade till sitt förfogande haft endast vissa brev och promemorior såsom underlag i tolknings-

¹⁾ Vissa anmärkningar rörande metodens innebörd ha upptagits å sid. 46-48.

frågan - och att det därför borde anordnas muntliga förhör med så många som möjligt av de personer som varit i närmare kontakt med Gösta Videgård. I syfte att få ett sådant mera fullständigt utredningsmaterial tillsatte styrelsen genom beslut i januari och februari 1956 en utredning, i vilken ordföranden i Arbetsdomstolen, f.d. justitierådet Gunnar Dahlman, kallades att vara ordförande, samt, såsom övriga ledamöter, Virding och Gunnar Videgård, den sistnämnde biträdd av advokaten Håkan Holfve. Vid sammanträden inom utredningen ha även Kihlander och Bengt Videgård varit närvarande, varjämte hovrättsfiskalen Nils Mannerfelt deltagit såsom sekreterare.

Under utredningsarbetets gång har förebragts visst skriftligt material, såsom handlingar rörande stiftelsen, Gösta Videgårds testamenten, brev m.m. Dessutom ha muntliga och, i några fall, skriftliga redogörelser lämnats av 55 personer. Av dessa personer har det övervägande antalet haft personlig kontakt med Gösta Videgård. De övriga ha hörts i egenskap av sakkunniga på verksamhetsområden som blivit aktuella under utredningens gång. Utsagorna och de skriftliga redogörelserna, vilka samtliga återfinnas i Bilaga B till detta utlåtande, ha avgivits av följande personer (sidnumreringen avser de siffror som angivits i vänstra marginalen å protokollen):

	Bil.	Sid.
Abramson, Ernst, professor	B 42	578
Afzelius, G., kammarrättsråd	B 08	427
Ager, Bertil, revisor	B 29	512
Albrechtsen, Toni, förvaltare	B 40	567
Aldén, Elisabeth, fru	B 06	414
Alm, Gideon, advokat	B 26	496

	Bil.	Sid.
Almer, Harald, advokat	B 23	475
Anckers, Märta, fru	B 15	449
Andersson, Sigvard, laborator	B 42	573
Borgström, Georg, professor	B 43	600
Christiansen, inspektor	B 41	573
Dahlgren, Fritiof, revisor	B 21	472
Döbelin, Karl, lantbrukare	B 58	731
Eriksson, Karl, direktör (Folksam)	B 14	444
Ferlehius, R.G., trädgårdskonsulent	B 34	534
Glaser, Hans	B 28	503
		(+578)
Gustafsson, Rulle, direktör	B 31	522
Hammarberg, Birger, ingenjör	B 27	499
Hedberg, Jean, direktör	B 36	542
Hedin, Otto, lantbrukare	B 39	565
Heinze, Hans, doktor	B 05	384
Holmström, Otto, portier	B 09	429
Holst, Olav	B 59	733
Keller, doktor	B 55	720
Kihlander, Einar, kamrer	B 02	311
Larsson, Viktor, direktör	B 18	458
Löfgren, Hjalmar, ingenjör	B 32	524
Malmström, Anders, direktör	B 24	483
Morlin, Oskar, portier	B 07	426
Nicolaysen, Johan, lantbrukare	B 57	729
Nilsson, Ivar, trädgårdsmästare	B 33	525
Norgren, C. E., direktör	B 25	488
Norman, A.E., köpman	B 38	560
Pålsson, Lars, direktör	B 42	578
Rasmussen, Elstrup, lantbrukare	B 60	736
Schubert, Oskar, docent	B 44	616
Sköld, Nils, ingenjör	B 17	454
Strömberg, A., lantbrukare	B 35	541
Sturen, Bo, agronom	B 37	543
		(+578)
Thorborg, Olof, redaktör	B 30	519
Torstensson, T.A.G., professor	B 42	578
Törnqvist, Åke, skeppsmäklare	B 13	442

	Bil.	Sid.
Wallert, Axel, konstnär	B 32	524
Videgård, Bengt, ingenjör	B 03	314
Videgård, Ebba, fru	B 12	440
Videgård, Gunnar, agronom	B 04	316
		(+578)
Videgård, Ingrid, fröken	B 11	439
Videgård, Mai, fru	B 16	452
Videgård, Nora, fru	B 10	431
Videgård, Signe, fröken	B 06	414
Winblad v Walter, Sten, tandläkare	B 19	467
Virding, Hans, advokat	B 01	301
		(+578)
Wittander, Linnea, fru	B 22	473
Voegele, J., :Lantbrukare	B 56	724
Östberg, Lars, advokat	B 20	470

De av Gösta Videgård anlitade juristerna och skatteexperterna ha i anslutning till förhören undersökt sina akter i ifrågakomna ärenden och vid förhören redogjort för vad som därvid inhämtats. Därjämte har akterna i deklara-tionsärenden och vissa andra hos olika myndigheter handlagda ärenden genomgått.

Sedan materialet insamlats, ha ledamöterna i utredningen och stiftelsens styrelse beslutat, att det skulle upprättas ett utlåtande, innehållande de slutsatser som kunna dragas på grundval av det insamlade materialet. Utarbetandet av detta utlåtande uppdrogs åt en kommitté, bestående av Dahlman, ordförande, professorn Henrik Hessler och rådmannen Carl-Edvard Sundström, varjämte Mannerfelt utsågs till sekreterare åt kommittén.

Företrädarna för de olika meningarna inom styrelsen ha icke velat redan från början närmare än förut antytts framställa några yrkanden eller angiva ståndpunkter i tolkningsfrågan, då det varit ett önskemål att utredningen skulle

vara förutsättningslös och prövningen ske oberoende av intressenternas ståndpunkter. Däremot ha vederbörande intressenter, sedan bevisupptagningen skett, lämnats tillfälle att redogöra för sina synpunkter på det föreliggande utredningsmaterialet. Inlagor ha med anledning härav avgivits till kommittén av Virding och Holfve, vilka inlagor fogas till detta utlåtande som Bilaga C respektive Bilaga D (vilken i sin tur innehåller vissa bilagor).

II. Vissa data och andra uppgifter beträffande Gösta Videgård personligen. Den allmänna bakgrunden till stiftelsebildningen.

Gösta Videgård var född år 1893 och försvann, som nämnts, den 25 januari 1952. Han var gift första gången med Ebba Videgård och hade i sitt äktenskap med henne tre bara, bland dem sönerna Gunnar och Bengt, födda år 1925 respektive 1929. Detta äktenskap upplöstes år 1939.

År 1941 gifte sig Gösta Videgård med Nora Videgård, och i detta äktenskap föddes två barn. Makarna skildes år 1945 men återupptogo sammanlevnaden år 1948.

Därjämte må anmärkas att Gösta Videgård hade - förutom en numera avliden broder - systrarna Signe Videgård och Elisabeth Aldén, vilka båda hörts under utredningen.

Gösta Videgård var byggnadsingenjör, och han bildade för sin byggnadsverksamhet AB Byggindustri med säte i Stockholm. Han var framgångsrik i sin verksamhet, och bland de byggnader som uppfördes i hans regi under 1930-talet och början av 1940-talet kunna särskilt nämnas Kungshuset, Atlashallen och Aston Hotell, alla i Stockholm. Han förvärvade under sin verksamhet en betydande förmögenhet, som delvis placerades i fastigheter. År 1947 eller 1948 nedlade han emellertid praktiskt taget hela byggnadsverksamheten och sysslade därefter med annan affärsverksamhet; han hade dock vissa planer på att börja byggnadsverksamhet i Sydamerika. Vidare startade han en rederirörelse med två

smärre fartyg, vilka till en början gingo i europeisk fraktfart och sedermera - efter ombyggnad till kylfartyg - användes för fisktransporter på amerikanska västkusten. Rederirörelsen lyckades dock ej särskilt väl utan medförde, särskilt den sista tiden, en del förluster. Den resa, varunder Gösta Videgård försvann, hade samband med både hans byggnadsplaner i Sydamerika och rederirörelsen.

Bland de fastigheter Gösta Videgård förvärvade - för egen eller för sina företags räkning - äro några av intresse för denna utredning:

Kungshuset (vid Kungsgatan i Stockholm) vilken byggnad uppfördes i slutet av 1930- och början av 1940-talet, ägdes ursprungligen av Fastighetsaktiebolaget Kungshuset, i vilket Gösta Videgård till en början ägde två tredjedelar av aktierna och sedermera förvärvade även återstående aktier. Aktierna överlätos sedan på ett annat av Gösta Videgårds företag, nämligen AB Bygginindustri. Aktierna i sistnämnda bolag innehas numera till större delen av Ekhagastiftelsen. Den 13 september 1955 utlöste stiftelsen - med tillämpning av fondskatteförordningen - fastigheten från Aktiebolaget Kungshuset.

Ekhaga i Österåkers socken av Stockholms län var Gösta Videgårds sommarställe. Till egendomen, på vilken finnas flera bostadshus, hör ett mindre jordbruk och en trädgårdsodling.

Helmershus i Ekestads socken av Kristianstads län förvärvades av Gösta Videgård och hans bror år 1938, därvid det formellt ordnades så, att brodern ensam kom att stå såsom ägare, ehuru det närmast varit Gösta Videgård som svarat

för den ekonomiska sidan av transaktionen. År 1944 eller 1945 övertog Gösta Videgård även formellt äganderätten till fastigheten. På denna egendom finnes en större fruktodling, varjämte sedan 1930-talets början fanns en fruktodlarskola som dock nedlades år 1951. År 1949 tillköptes en mindre gård, kallad Perstorp.

Fruktodlingen drives numera av Gunnar Videgård.

Fröå i Björnänge, Jämtlands län, inköptes av Gösta Videgård år 1945. Gården har använts främst som vintersportställe för familjen.

Gösta Videgårds personlighet kommer i det följande att belysas från en speciell synpunkt, nämligen med utgångspunkt från hans ideella intressen. Vissa allmänna uttalanden rörande honom själv synas dock vara på sin plats redan här.

Först må erinras om Gösta Videgårds nyssnämnda verksamhet som byggmästare och affärsman i allmänhet. Genom denna verksamhet skapade han en avsevärd förmögenhet, och om hans skicklighet på hithörande områden råda icke några delade meningar. Även om hans affärsmannaläggning icke helt dominerat över eller - vilket antytts från en del håll - uteslutit intressen på ideella områden, så synes det dock uppenbart att han, i varje fall i större sammanhang, icke

bortsåg från frågeställningen huruvida en verksamhet var lönsam eller ej, eller från ekonomiska faktorer överhuvudtaget. Han var nämligen realistisk i sitt tänkande - flera personer ha använt uttrycket att "han hade fötterna på jorden" - och han ville till ledning för sitt handlande ha "ett reellt kunskapsunderlag med siffror och bevis för allting" (Gunnar Videgård).

Till sin natur synes han ha varit sådan att han ville vara obunden i sitt handlande och helst själv ville taga initiativ. Han var intresserad av nya idéer och uppslag på skilda områden, både inom byggnadsverksamheten och eljest. Han ville ha frihet att kunna ägna sig åt sådana idéer och undersöka om de kunde vara av värde. Vidare har framgått att Gösta Videgård ansåg, att hans handlingsfrihet kringkars genom statliga regleringar och, väl allra mest, genom skattetrycket. Gösta Videgård tycks överhuvudtaget ha hyst en viss misstro mot åtskillig verksamhet som bedrivs i statlig regi och vid statliga institutioner. Han intresserade sig därför gärna för verksamhet som eftersattes av det allmänna och ansåg tydligen att statliga institutioner eller officiell forskning ej tillräckligt beaktade vissa idéer och undersökningsområden, som han ansåg kunna bli betydelsefulla.

I sin personliga livsföring var Gösta Videgård något av en renlevnadsman. Det har under utredningen sagts att han var intresserad av "det naturliga sättet att sköta sig och sin föda" och detta synes ha varit betecknande för honom. Hans livsföring tycks i betydande mån ha präglats även förkärlek för naturen och det som var naturligt och naturenligt

samt av en motvilja mot gifter¹⁾ och konstlade medel av olika slag. Han hade enkla levnadsvanor, använde sig i viss utsträckning av vegetarisk kost och ägnade sig gärna åt friluftsliv med segling, golf och annan sport. Hans strävan efter en sund och hälsosam livsföring sammanhänge väl i viss mån med att han alltsedan ungdomen hade ganska svag hälsa och drabbades av många sjukdomar. Även när det gällde behandlingen av dessa sjukdomar kom hans förkärlek för naturliga medel och hans motvilja mot gifter till synes, vilket närmare kommer att beröras i det följande. Hans starka tro på naturen och dess förmåga att bota, att ge sunda produkter m.m. medförde att han beträffande läkemetoder, odlingsförfaranden m.m. i icke ringa utsträckning kom att intressera sig för olika slag av naturmetoder, vilka enligt konventionell uppfattning anses som ytterlighetsriktningar och i viss mån betraktas med misstro.

Slutligen bör anmärkas att under utredningen framkommit delvis motstridiga uppgifter om bland annat Gösta Videgårds ideella intressen och inriktning. I och för sig är det väl naturligt att en människa uttalar sig på olika sätt

¹⁾ Det kan uppenbarligen råda skilda meningar om vilka ämnen som böra rubriceras som "gifter". Uttrycket har använts åtskilliga gånger av de under utredningen hörda personerna - bl.a. när vederbörande refererat Gösta Videgårds yttranden - utan att det varit möjligt att närmare utröna vad som i sammanhanget förstås med uttrycket. Kommittén anser sig i brist på annat lämpligt uttryck i fortsättningen vara hänvisad till att använda ordet "gifter" men vill göra den reservationen att Gösta Videgård möjligen rubricerade flera ämnen såsom gifter än som sker i vanligt språkbruk.

och berör olika ämnen, beroende på vem som är hans samtalspartner vid tillfället. Emellertid kan man - inför det utredningsmaterial som föreligger ej frigöra sig från intrycket att Gösta Videgård i hög grad anpassade uttalanden och samtalsämnen efter vad som kunnat antagas intressera den han för tillfället talade med; det har sagts härom, utan att därmed menats något nedsättande, att "han hade många olika ansikten".

I anslutning till det nu sagda kan med ledning av utredningsmaterialet i sin helhet allmänt konstateras, att Gösta Videgård haft flera olika bevekelsegrunder för stiftelsebildningen.

Såsom direkt framgår av stadgarna var ett av hans önskemål att genom stiftelsebildningen för framtiden tillgodose sin familjs ekonomiska intresse samt även tillförsäkra sina anställda pensionsförmåner.

Därjämte ha skattesynpunkterna uppenbarligen varit av väsentlig betydelse för honom, och stiftelsens utformning har i betydande mån betingats av önskemålet att i skattehänseende ernå en så förmånlig behandling som möjligt. I åtskilliga utsagor under utredningen har detta betonats starkt.

Vidare var det en önskan hos Gösta Videgård, att den förmögenhet han arbetat ihop icke skulle splittras genom att uppdelas mellan hans familjemedlemmar. Han ville att

den för framtiden skulle sammanhållas som en helhet sådan han skapat den och bli -
som det sagts under utredningen - "ett monument över honom själv".

Slutligen måste tagas för givet att han haft ett direkt syfte att tillgodose vissa
ideella ändamål. Då det är utredningsmännens uppgift att närmare söka fastställa vad
han i just det avseendet haft i tankarna, är det ej erforderligt att i fortsättningen
närmare ingå på vad som under utredningen framkommit om Gösta Videgårds övriga
bevekelsegrunder vid stiftelsebildningen.

Det är således den allmänna ändamålsbestämmelsen som främst avses med
undersökningen. Denna bestämmelse gäller i första hand en viss del av stiftelsen, den
s.k. Helmershusfonden, men kan i en framtid bli gällande för stiftelsen i dess helhet
eftersom de övriga fonderna skola uppgå i Helmershusfonden om destinatärer för de
övriga fonderna ej längre skulle finnas; även i vissa andra fall kan ifrågakomma att
överföra tillgångar från sistnämnda fonder till Helmershusfonden. I fortsättningen är
det icke nödvändigt att särskilt behandla annat än stiftelsens ideella verksamhet. För
enkelhetens skull användes därför i stor utsträckning uttrycken "stiftelsen" och
"ändamålsbestämmelsen" så- som syftande på den ideella delen av stiftelsen
respektive stadgandet om det ideella ändamålet.

III. Stiftelseurkunden och andra handlingar rörande stiftelsen; stiftelsens utveckling.

Redan innan stiftelseurkunden tillkom den 1 december 1944 hade Gösta Videgård angivit konturerna för stiftelsen i ett testamente av den 1 juni 1944, upprättat med biträde av advokaten Almer. Detta innehöll i stora drag följande: Sedan laglotter utgått till Gösta Videgårds barn och en lott av samma storlek till Nora Videgård, skulle återstoden av kvarlåtenskapen tillfalla en särskild stiftelse, kallad Ekhagastiftelsen. Ett belopp av 50.000 kronor skulle dock anslås till en pensionsfond för vissa anställda. Denna fond skulle ingå i stiftelsen endast under förutsättning att en fristående pensionsstiftelse icke hunnit bildas redan under Gösta Videgårds livstid. Om man bortser från pensionsfonden, skulle Ekhagastiftelsen bestå av två lika stora fonder, kallade Ekhagafonden och Helmershusfonden. Av avkastningen skulle minst tio procent läggas till kapitalet. Återstoden av avkastningen från Ekhagafonden skulle på visst sätt fördelas mellan Gösta Videgårds bröstarvingar och Nora Videgård, medan avkastningen av Helmershusfonden skulle "gå till allmännyttigt ändamål"; någon närmare precisering av ändamålet skedde ej i testamentet. Emellertid tillades i testamentet att Gösta Videgård hade för avsikt att redan under sin livstid bilda stiftelsen.

Den sålunda förutskickade stiftelsebildningen ägde rum genom utfärdandet av stiftelseurkunden den 1 december 1944 i samband med att Gösta Videgård såsom gåva till stiftelsen överlämnade vissa aktier i AB Byggindustri samt en

del inteckningar, bland annat i egendomen Ekhaga; gåvan värderades vid gåvoskattebeläggningen till något över 120.000 kronor. Om innehållet i stiftelsens stadgar (bilaga A till detta utlåtande) kan här i korthet nämnas följande. Bestämmelsen om stiftelsens allmänna ändamål, § 1 i stadgarna, formulerades av Almer med ledning av ett av Gösta Videgård utformat utkast, som numera Almer återfunnit vid en genomgång av sina handlingar i ärendet. Då Almer inför utredningskommittén förklarar att hans ändringar av Gösta Videgårds utkast endast haft karaktären av en formell redigering, är det av intresse att här redovisa den slutliga ändamålsbestämmelsen och utkastet jämsides.

§ 1 i stadgarna.

Stiftelsen har till ändamål att upprätta eller understödja redan befintliga allmännyttiga inrättningar samt stödja upptäckter, uppfinningar och erfarenheter, vilka äro ägnade att förbättra människans tillvaro och livsföring, särskilt i de delar som nedan säges.

Stiftelsen må i första hand stödja upptäckter avseende utnyttjandet av naturkrafterna, så att dessa på allt bättre sätt kunna nyttiggöras för mänskligheten och då särskilt genom åvägabringande av ökad folkhälsa.

Stiftelsen bör för ändamål som nu är sagt söka genom förvärv av jordegendomar, för forskare möjliggöra studier och experiment i och för framställandet av bättre födoämnen eller

Gösta Videgårds utkast.

Ändamålet med stiftelsen är att genom det grundkapital, som erhållits genom Videgårds donation och dess ökning genom verkställda exploateringar, tillverkningar och försäljningar eller genom andra åtgärder, understödja eller upprätta allmännyttiga inrättningar samt stödja upptäckter, uppfinningar och erfarenheter, som kunna förbättra människans tillvaro och livsföring.

Härvid skall stiftelsen företrädesvis stödja upptäckter avseende nyttjandet av våra naturkrafter, varigenom dessa på ett bättre sätt kunna nyttiggöras att tjäna mänskligheten och avse att åstadkomma ökad hälsa åt folket (individen).

Till stiftelsens ändamål hör även att genom förvärvandet av jordegendomar bringa forskare möjlighet till studier, experiment och framställning av för människan bättre födoämnen, samt att genom anskaffandet

genom upprättande av laboratorier bereda forskare och uppfinnare sådan möjlighet.

av lämpliga laboratorier bibringa forskare och uppfinnare tillfälle att experimentera och pröva uppenbarligen värdefulla idéer.

Nya forskningsresultat skulle tillsammans med redan gjorda upptäckter kunna bli värdefulla gåvor, om de på ett rätt sätt kunde komma människan till del. Härigenom skulle stiftelsen på sitt sätt medverka till höjande av människans sunda kroppsliga utveckling.

Därutöver föreskrevs i stadgarna i huvudsak, att stiftelsens tillgångar skulle fördelas på tre fonder, Helmershusfonden, Ekhagafonden och Pensionsfonden med en tredjedel på varje fond, att av den årliga avkastningen utav varje fond minst tio procent skulle läggas till kapitalet, att avkastningen av Helmershusfonden skulle från början användas till ovan angivna allmännyttiga ändamål, att avkastningen av Ekhagafonden skulle efter beslut av stiftelsens styrelse tillfalla Gösta Videgård, hans efterlevande hustru respektive bröstarvingar efter Gösta Videgård eller ock efter styrelsens prövning även andra personer, antingen släktingar till Gösta Videgård eller andra som kunde anses vara i behov av understöd, att avkastningen av Pensionsfonden skulle användas till pensionering av personal hos AB Byggindustri eller andra företag, vari Gösta Videgård ägde majoritetsintresse, att överskott å Ekhagafondens och Pensionsfondens avkastning finge disponeras för stiftelsens allmänna ändamål, att sistnämnda fonder i visst fall helt eller delvis skulle uppgå i Helmershusfonden, att stiftelsens tillgångar skulle förvaltas av en styrelse om tre personer, bland vilka Gösta

Videgård skulle ingå under sin livstid och därvid själv äga utse och entlediga medlemmötter, att styrelsen finge besluta av särskilda omständigheter betingad mindre jämkning av stadgarna men icke jämkning av sådan innebörd att syftet med stiftelsen därmed rubbades samt att stiftelsen ej skulle stå under tillsyn.

Stiftelsens styrelse har sedan den 30 mars 1945 sitt säte i Österåkers socken i Stockholms län.

Under åren 1945 och 1946 var frågan om beskattning av den nyssnämnda gåvan föremål för prövning. I en till Svea hovrätt ställd besvärslaga yrkade stiftelsen, bland annat, skattefrihet jämlikt 38 § gåvoskatteförordningen och åberopade som grund härför att stiftelsen hade "till huvudsakligt ändamål att främja vetenskaplig forskning av visst angivet slag samt att fullfölja vissa i § 1 närmare angivna sociala syften". Enär Gösta Videgård förbehållit sig rätt till avkastning av viss del av gåvan, ogillades dock detta yrkande av hovrätten, vars utslag i den delen vann laga kraft. I övrigt gällde målet uppskattning av värdet å den genom stiftelsen gjorda gåvan.

Under 1948 och 1949 upprättade Gösta Videgård - med advokaten Virdings bistånd - två nya testamenten. Under förarbetet till det första av dessa lämnade Gösta Videgård den 24 februari 1948 till Virding en lista över frågor som delvis berörde stiftelsen och som bland annat innehöll följande:

Ekhagastiftelsens stadgar - - - böra revideras i följande avseende: att styrelsen och vilka som skall teckna densamma närmare angives, att ändamålet med de olika fonderna närmare specificeras, och på vilket

sätt stiftelsens inkomster skola fördelas på de olika fonderna, att
föreskrifterna för Pensionsfonden och Helmershusfonden skola så
utformas, att de helt fylla fordringarna för att erhålla skattefrihet i största
möjliga utsträckning, - - - .

Någon ändring av själva stadgarna efter dessa linjer kom dock ej till stånd,
men genom de vid denna tid upprättade testamentena skedde en viss tilläggsreglering
beträffande stiftelsen. Den 6 april 1948 undertecknades det första av de nämnda
testamentena, och det ersattes den 8 mars 1949 av Gösta Videgårds slutgiltiga
testamente. Detta innehåller bland annat vissa i huvudsak universella förordnanden till
förmån för familjemedlemmarna samt föreskrifter att egendomarna Fröå, Helmershus
och Ekhaga skulle tillfalla eller, i visst fall, utarrenderas till stiftelsen. Beträffande
stiftelsen föreskrevs vidare:

6) Mina söner Gunnar och Bengt skola alternera såsom
styrelseledamöter i Ekhagastiftelsen. Vart tredje år skall byte ske. Min son
Bengt skall inträda såsom styrelseledamot vid mitt frånfälle under
förutsättning att han uppnått myndig ålder. Eljest skall Gunnar vara
styrelseledamot under första treårsperioden.

10) Det är min avsikt att i tilläggstestamente förordna på vilket sätt
jag önskar att stiftelsen skall tillvarataga dess allmänna ändamål enligt § 1 i
stiftelsens stadgar.

Under tiden från stiftelsebildningen fram till Gösta Videgårds försvinnande
utökades stiftelsekapitalet i betydande utsträckning genom att Gösta Videgård
successivt till stiftelsen överförde en väsentlig del av sin förmögenhet.

Stiftelsens förvaltning var upplagd på ett sådant sätt att stiftelsen fram till år 1956 ej lämnade större överskott bokföringsmässigt sett. Avkastningen fonderades och enligt stiftelsens bokföring förekom icke vare sig före eller efter Gösta Videgårds försvinnande några större utdelningar för ideellt ändamål. Från och med år 1956 är emellertid stiftelsen i det ekonomiska läget att större understöd för ideellt ändamål blivit aktuella.

Stiftelsens förvaltning har omhänderhafts även styrelse, som till en början bestod av Gösta Videgård, Kihlander och Norgren. Den sistnämnde ersattes senare av ingenjören Nils Sköld och denne i sin tur år 1950 av Virding. Efter Gösta Videgårds försvinnande har styrelsen haft den sammansättning som framgår å sid. 1 ovan.

IV. Allmänna synpunkter på ändamålsangivningen och principerna för tolkning därav.

Såsom inledning till den följande detaljundersökningen av Ekhagastiftelsens ideella ändamål behandlas i förevarande avsnitt några allmänna frågor av betydelse vid bestämmandet av stiftelseändamålet. Först anges ett par i det följande förekommande termer för olika moment i en stiftelses ändamålsbestämning (1). Vidare beröras några krav beträffande stiftelseändamåls beskaffenhet, vilka aktualiseras vid den här ifrågavarande stiftelsen (2). Slutligen anges vissa principer för den tolkning av Ekhagastiftelsens ändamålsbestämmelse som senare skall företagas (3).

1. Till ändamålet för en stiftelse höra alla de bestämmelser rörande densamma som reglera, hur de till stiftelsen anslagna medlen skola användas. Vid en klar och uttömmande ändamålsangivning kan man urskilja tre olika moment i denna.

I första hand ger ändamålsangivningen svar på frågan vad eller vilket livsbehov, kulturområde etc. stiftelsen skall tjäna, stiftelsens syfte. För det andra anges, vilka som skola tillgodoses, stiftelsens destinatärskrets. Dessa bägge moment utgöra kärnpunkten i ändamålsangivningen, ändamålet i inskränkt mening. Slutligen framgår av ändamålsangivningen också på vilket sätt tillgodoseendet av syftet inom den ifrågavarande kretsen av destinatärer skall ske, stiftelsens verksamhetsföremål.

En ändamålsbestämning behöver naturligtvis icke innehålla ett uttryckligt angivande av alla dessa moment, för att ett ändamål för stiftelsen skall vara förhanden. Ej heller

kan alltid någon klar och otvetydig gräns dragas mellan desamma. Så är exempelvis icke heller fallet med den här aktuella ändamålsbestämningen. Ett observerande av de nämnda momenten kan emellertid vara av värde, då det gäller att närmare analysera en ändamålsbestämning och fastställa dess innebörd. För detta syftemål komma de angivna termerna att användas i den följande framställningen.

2. Vissa krav uppställas enligt gällande rätt för att stiftelseändamål skall vara godtagbart. I förevarande sammanhang är det två frågor, som härvidlag böra något beröras, nämligen dels ändamålets bestämmdhet, dels ock den närmare arten av de intressen som må tillgodoses genom stiftelse.

Såsom krav för att ett förordnande om stiftelse skall kunna tillerkännas rättslig giltighet uppställs, att ändamålet för stiftelsen skall vara bestämt. Erinran härom finns i 1 § av 1929 års lag om tillsyn över stiftelser. I rättspraxis ha förekommit fall, där stiftelse underkänts på grund av att ändamålet varit alltför obestämt eller där underkännande på sådan grund ifrågasatts.

I förevarande fall är stadgarnas ändamålsbestämmelse otvivelaktigt ganska allmänt hållen. Emellertid är det klart, att kravet på bestämmdhet hos stiftelseändamål ingalunda bör sträckas så långt att ändamålsbestämmelsens ordalag måste ge ett fullständigt, uttömmande och detaljerat besked om hur det skall förfaras med stiftelsemedlen. I första hand må erinras om möjligheten att tolkningsvis fastställa innebörden av ett oklart eller allmänt hållet uttryckssätt, härtill återkommes nedan under 3. Men vidare

är det intet som hindrar en stiftare att inom en ganska vid ram överlämna åt den av honom angivna förvaltaren av stiftelsemedlen att efter eget skön avgöra, hur stiftelsemedlen skola komma till nytta för ett av stiftaren allmänt utpekat syfte.

Kravet på bestämdhet hos stiftelseändamålet betyder i själva verket icke mer än att ändamålsangivningen måste ge åtminstone några hållpunkter för verkställigheten. Vet man över huvud icke vad stiftaren har menat eller vilket livs område han velat tillgodose måste förordnandet anses overksam. Erbjuder däremot stiftelseförordnandet - eventuellt sådant det framstår efter en särskilt verkställd tolkning - åtminstone vissa hållpunkter till ledning för verkställandet, måste förordnandet godtagas, och det bör anses ankomma på styrelsen att inom ramen för dessa hållpunkter närmare utforma stiftelsens verksamhet.

Att ändamålsbestämmelsen i förevarande fall icke är så allmänt eller oklart formulerad att den lämnar läsaren utan varje som helst ledtråd beträffande frågan i vilken riktning stiftarens önskemål med stiftelsen gå synes uppenbart.

I detta sammanhang må anmärkas följande. Man kunde möjligtvis hävda den principiella meningen att en stiftelse borde anses ha ett obestämt ändamål därest dess stadgar innehölle föreskrift, att styrelsen, stiftaren eller annan skulle äga ändra ändamålet till något annat. I förevarande fall förekommer visserligen i § 7 av stadgarna en ändringsbestämmelse. Emellertid är det tydligen här icke av nöden att fatta ståndpunkt till den nämnda principfrågan, eftersom

som det i § 7 uttryckligen anges - förutom att ändring göres beroende av särskilda omständigheter - att ändring kan gå ut blott på "mindre jämkning", som icke rubbar "syftet"¹⁾ med stiftelsen. En sålunda klart avgränsad ändringsmöjlighet kan - oavsett hur den berörda principfrågan bör besvaras - icke anses innebära att stiftelsens ändamål skulle kunna betraktas som obestämt.

Kommittén övergår härefter till att något beröra frågan om arten av de intressen som må tillgodoses genom en stiftelse. Under utredningen har i olika sammanhang ifrågasatts huruvida stiftaren med sin stiftelse velat tillgodose exempelvis sådana ändamål som homeopati, biodynamisk odling och viss på antroposofisk naturuppfattning grundad forskning. Utan att i detta sammanhang närmare beröra sådana riktningar eller frågan om stiftarens uppfattning därom, anser sig kommittén böra göra vissa uttalanden i en rent principiell fråga, nämligen huruvida stiftelsemedlen över huvud få användas för ändamål av antytt slag - på antroposofien grundade teorier, homeopati - alltså sådana som visserligen av sina förespråkare anses vetenskapligt grundade men som från gängse vetenskapliga utgångspunkter anses åtminstone i vissa avseenden icke hålla för eller dock undandraga sig vetenskaplig analys.

Klart är nu till en början, att ett stiftelse ändamål icke behöver vara allmännyttigt, t.ex. i den meningen att det framstår som nyttigt för ett normalt betraktelsesätt

¹⁾ Med "syfte" torde väl här avses just vad som härovan angivits med denna term, sålunda själva centralpunkten i ändamålsbestämningen.

eller för flertalet medborgare. Även ändamål, som efter angivna måttstock te sig ovanliga eller till och med egendomliga kunna godtagas. Men om ändamålet framstår som höggradigt och uppenbart meningslöst, kan det med fog ifrågasättas om icke stiftelsebildningen bör fränkännas rättsordningens stöd.

Vidare är det klart, att som stiftelseändamål icke kunna godtagas sådana som stå i strid mot lag eller mot god sed. Innebörden av det sistnämnda är svår att ange mer generellt, frågan måste bedömas med hänsyn till läget i varje särskilt fall. Det är tänkbart att av nu ifrågavarande skäl underkänna verksamheter, som utge sig för och söka bibringa allmänheten den föreställningen att man arbetar med vetenskaplig metod, ehuru det för en objektiv bedömning står klart, att så icke är fallet. Som extremt exempel kanske kunde nämnas astrologi.

Från dessa allmänna utgångspunkter må anmärkas följande rörande de ovannämnda, i detta ärende aktualiserade riktningarna. Även om kanske många - särskilt i belysning av händelser som inträffat under senare år - skulle betrakta homeopati och därmed jämförbara läkemetoder som ovetenskapliga eller kanske till och med skadliga, så äro sådana metoder i den mån de utövas inom ramen för gällande författningar angående behörighet att utöva läkarkonst m.m. av samhället tillåtna. Otänkbart är väl icke att vissa läkemetoder - ehuru icke förbjudna - ändå icke böra anses vara av sådan art att de kunna godtagas som föremål för en stiftelses verksamhet. Någon generell gränsdragning härvidlag kan dock omöjligen ske, och beträffande de naturläkemetoder

som - med tämligen allmänna beskrivningar - i första hand kommit att beröras under denna utredning har icke framkommit sådana upplysningar att fog finnes att betrakta dem som icke godtagbara ur nu ifrågavarande synpunkter. I avseende å homeopati synes det med hänsyn till vad som anföres i det följande (sid.122f) icke nödvändigt att taga ställning till det nu aktuella principiella problemet. I detta sammanhang må dock erinras om ett fall ur praxis rörande permutation av stiftelseändamål (Hessler: Om stiftelser sid. 410 f.). Permutation söktes här (1946) rörande ändamålet för fond som donerats till Uppsala universitet för att användas till föreläsningar i homeopatisk hälsolära. Permutation meddelades icke, men det förordnades, att då föreläsningarna icke kunde med fördel anordnas, avkastningen tills vidare skulle läggas till kapitalet.

Hur i nu anført hänseende förhåller sig med den biodynamiska odlingsmetoden och därmed sammanhängande forskning är som nämnt föremål för delade meningar. Uteslutet är det emellertid för närvarande icke, att metoden i större eller mindre utsträckning kan komma att visa sig godtagbar från gängse vetenskapliga utgångspunkter. I den mån ett forskningsprojekt går ut på att klarlägga, hur härmed förhåller sig, är det naturligtvis klart, att någon invändning icke kan riktas däremot ur de synpunkter här diskuteras. Och detsamma gäller självfallet ifråga om ett användande av den ifrågavarande metoden, om eller i den omfattning den visar sig hålla för vetenskaplig analys eller - oavsett om alla metodens enskildheter kunna vetenskapligt bedömas - metoden i vart fall ge resultat som obestriddigen kunna betraktas

som värdefulla. Hur metoden i sin helhet skall bedömas från nu ifrågavarande principiella synpunkt är en fråga som icke i nuvarande läge kan eller bör avgöras en gång för alla. Den nuvarande ovissheten på denna punkt är dock en sak att beakta vid uppläggandet av eventuell framtida verksamhet på det biodynamiska området (jämför sid. 108)

3. Kommittén går härfter över till att närmare beröra principerna för den tolkning av Ekhagastiftelsens ändamålsbestämmelse som senare skall företagas.

Den första uppgiften vid tolkningsoperationen är att genom en språklig analys söka klarlägga innebörden av den ifrågavarande texten. Klart är emellertid, att man icke har att stanna vid det resultat beträffande innebörden som en språklig analys rent objektivt må ge. En allmän princip vid tolkningen av stiftelsehandlingar - vilka i detta hänseende följa testamentsrättens regler - är att hänsyn skall tagas till vad som kan antagas ha varit stiftarens avsikt med förordnandet.

Därvid är man icke hänvisad till, att fästa avseende vid denna vilja blott i den mån den direkt uttalats i förordnandet. Också annan utredning om stiftarens avsikter får och skall användas. En begränsning härvidlag ligger i att det dock måste vara fråga om en tolkning av det skrivna förordnandet. Önskemål hos stiftaren, som icke i ringaste grad kunna sägas ha täckning i förordnandet äro i och för sig utan betydelse vid tolkningen. Man brukar uttrycka detta så att själva förordnandet skall utgöra tolkningsunderlag vid tolkningsoperationen. Detta medför bland annat

att det är ur det skrivna förordnandet man har att hämta upplysning om den yttersta ramen som uppdragits för stiftelsens verksamhet. Även i den mån man anser sig med viss grad av säkerhet kunna ur förordnandet utläsa en rangordning mellan olika verksamhetsomriden, så får denna rangordning anses bindande.

Det som utredes rörande vad stiftaren avsett med de ord och uttryck han använt i ändamålsangivningen rörande stiftelseändamålets olika moment, stiftelsens syfte, dess destinatärskrets och verksamhetsföremål, är sålunda av avgörande vikt, då det gäller att klarlägga den närmare innebörden av stiftelsens ändamål. Att märka är, att de direktiv rörande stiftelsemedlens användning som framkomma på detta sätt skola efterföljas vid stiftelsens förvaltning. De äro icke att betrakta som önskemål, vilka styrelsen efter behag kan följa eller lämna åsido, utan måste uppfattas som bindande för styrelsen på, principiellt sett, samma sätt som de upplysningar om stiftelseändamålet vilka framgå direkt av ändamålsbestämmelsens ordalydelse.

Ser man härefter på frågan, vilket tolkningsmaterial som i förevarande fall finnes vid sidan av själva ordalagen i stadgarnas ändamålsbestämmelse är i första hand att nämna det av Gösta Videgård upprättade utkastet till formulering av ändamålsbestämmelsen. Stadgarnas ändamålsbestämmelse har, såvitt av utredningen framgår, utformats av Gösta Videgård's dåvarande juridiske rådgivare, advokaten Almer, med ledning av detta utkast. Det saknas anledning att antaga annat än att syftet härvidlag varit att i allo följa de önskemål som utkastet anger. De olikheter som finnas mellan den slutliga

ändamålsbestämmelsen och utkastet få antagas sammanhänga blott med en strävan hos Almer att ge stiftelsestadgarna en ur juridisk och språklig synpunkt nöjaktig avfattning.

Med hänsyn härtill måste sålunda Gösta Videgårds eget utkast tilläggas en mycket stor betydelse vid klarläggandet av innebörden av ändamålsbestämmelsens ordalag.

Stadgebestämmelsen och utkastet kunna sägas ge en rätt allmän beskrivning av vissa olika verksamhetsområden för stiftelsen. Denna beskrivning anger den yttersta ramen för verksamheten. Vid sidan härav förekomma emellertid åtskilliga av stiftaren till olika personer fällda uttalanden om stiftelsemedlens användning. Dessa uttalanden innebära en närmare konkretisering av de i stadgar och utkast allmänt angivna verksamhetsområdena eller åtminstone vissa av dem; i en del fall kunna sådana uttalanden sägas ge upplysning om den av stiftaren avsedda rangordningen mellan olika verksamhetsområden. Uttalanden ha fällts vid olika tidpunkter såväl före som efter stiftelsens tillkomst. I vissa fall synas uttalanden från en senare tidpunkt kunna tyda på en ändrad uppfattning mot den som framgår av uttalanden från en tidigare tidpunkt.

Rent principiellt sett är det klart, att även muntliga eller t.ex. brevledes gjorda yttranden av en stiftare kunna tjäna som material vid tolkningen. I förevarande fall uppkomma emellertid beträffande berörda uttalanden två frågor. Dels måste avgöras, huruvida man har att taga hänsyn till dylika uttalanden, oavsett vid vilken tidpunkt de fällts. Dels bör något beröras den närmare karaktären av sådana yttranden som få betraktas som bindande vid tolkningen.

Förstnämnda spörsmål gäller närmare bestämt, huruvida sådana uttalanden av stiftaren som häröra från tiden efter det stiftelsen bildades över huvud kunna komma i betraktande, då det gäller att tolka stiftelsens ändamålsbestämmelse.

Beträffande sådan stiftelse som den förevarande, d.v.s. stiftelse bildad genom gåva, gäller nämligen att sedan stiftelsen färdigbildats - vilket sker genom att de för stiftelsen avsedda medlen överlämnas till representant för stiftelsen - ändring principiellt sett icke får ske av stiftelsens ändamål. Det kunde tänkas, att ett hänsynstagande till uttalanden av stiftaren rörande innebörden av ändamålsbestämmelsen, vilka fällts efter stiftelsens tillkomst, skulle kunna anses utgöra en överträdelse av detta ändringsförbud.

Det torde emellertid icke vara erforderligt att här taga ställning till detta spörsmål i och för sig. Stiftaren kan nämligen förbehålla sig både att framdeles närmare utforma ändamålsbestämmelsen och att ändra denna. Ett sådant förbehåll blir i allt fall giltigt i den mån ändamålet icke skall kunna ändras till något helt annat än ursprungligen avsetts.

Vanligen gör stiftaren, då han vill bevara åt sig rätt att närmare utforma eller att ändra ändamålsbestämmelsen, ett uttryckligt förbehåll härom i stiftelseurkunden. Även om så icke skett kunna emellertid de föreliggande omständigheterna utvisa, att stiftaren avsett att förbehålla sig dylik rätt; i enlighet med vad som gäller inom avtalsrätten över huvud kan här ifrågavarande förbehåll sålunda framgå av konkludenta uttalanden, åtgärder etc. I sådana fall där det icke är fråga om att ändra själva ordalydelsen

i stadgarna, utan det blott gäller, huruvida senare uttalanden skola få användas som tolkningsdata beträffande den oändrade texten, är det nog motiverat att ställa ganska måttliga krav, för att ett förbehåll av nämnd art skall anses föreligga.

I här förevarande fall finns nu i själva verket åtskilliga omständigheter, som peka på att stiftaren velat hålla öppen den närmare utformningen av stiftelseändamålet.

I första hand är därvid att nämna, att stiftaren, efter vad utredningen tydligt ger vid handen, själv ansett sig äga sådan rätt som nyss sagts. Sålunda har han bland annat givit uttryck för sin avsikt att i ett senare testamente meddela närmare bestämmelser om stiftelsen. Väl framgår icke klart, huruvida stiftaren gjort något uttalande härom just vid det tillfälle då de första gåvomedlen överlämnades till representant för stiftelsen och denna sålunda grundades. Men både dessförinnan - då stadgarna utarbetades - och senare ha sådana uttalanden fällt, och synnerligen starka skäl tala därför för att stiftaren avsett att förbehålla sig rätt att ge en närmare utformning av stiftelseändamålet.

I samma riktning tala också ett par i stadgarna för stiftelsen intagna föreskrifter. Främst är härvidlag att erinra om den tidigare berörda klausulen i § 7 om rätt för styrelsen att i viss omfattning ändra stadgebestämmelserna. Styrelsen har visserligen icke formellt begagnat sig av den ändringsrätt som här tillerkännes den. Redan förhandenvaron av nämnda klausul måste emellertid enligt kommitténs mening beaktas, då det gäller att bedöma, huruvida senare uttalanden

av stiftaren skola läggas till grund vid tolkningen av ändamålsbestämmelsen. Tilläggas må att ändringsbestämmelsen visserligen förutsätter enhälligt beslut av stiftelsens tre ledamöter. Med hänsyn till den dominerande ställning i styrelsen som stiftaren förbehållit åt sig - se särskilt § 3 andra stycket - torde man emellertid i nu förevarande sammanhang kunna bortse härifrån.

Ytterligare må åberopas föreskriften i stadgarnas § 2 första stycket. Här uttalas, att stiftelsens tillgångar "till att börja med" skola fördelas på tre fonder, sålunda att "varje fond genom den härmed skedda gåvan eller framtida gåvor erhåller en tredjedel av donerade medel, försåvitt icke jag i samband med blivande gåva eller testamente lämnar andra föreskrifter". I fortsättningen av paragrafen följer härefter anvisningar om de tre fonderna. Det citerade avsnittet av § 2 första stycket synes icke kunna tolkas på annat sätt än att stiftaren skulle äga möjlighet att i framtiden förordna, att ej blott blivande gåva utan även vad som redan överlämnats skulle kunna överföras från en fond till någon av eller båda de andra. Är detta antagande riktigt, synes det knappast rimligt att antaga annat än att stiftaren också "i samband med blivande gåva eller testamente" skulle - inom ramen för den ursprungliga ändamålsbestämmelsen - äga justera eller specificera ändamålet för fonderna och att en dylik justering etc. då också skulle ha avseende på samtliga för den ifrågavarande fonden avsedda medlen.

I anslutning till det sist sagda må slutligen följande anföras. De vid själva stiftelsebildningen donerade medlen

utgjorde blott en första grundplåt för stiftelsen. Det framgår av den nyss berörda stadgebestämmelsen, att stiftaren avsett att senare överföra ytterligare medel till stiftelsen. Så har också skett genom senare transaktioner; i själva verket har huvudparten av stiftelsens förmögenhet tillkommit genom sådana transaktioner. Det synes klart, att åtminstone ifråga om dessa medels användning stiftarens önskemål och uttalanden i övrigt vid respektive förmögenhetsöverföring måste beaktas.

Att man för olika delar av stiftelseförmögenheten skulle tillämpa skilda nyanser vid tolkningen av ändamålsbestämmelsen är redan i och för sig ur praktisk synpunkt svår genomförbart. Det kan nog utan överdrift påstås, att ett sådant arrangemang vore så säreget att det icke utan tvingande skäl bör antagas. Eftersom stiftaren redan vid stiftelsebildningen manifesterat sin avsikt att genom ytterligare donationer komplettera stiftelsen, bör därför också detta hans förfaringssätt kunna uppfattas som uttryck för ett förbehåll att framdeles närmare utforma samtliga medels användning inom den i stiftelseurkunden angivna

Med hänsyn till vad sålunda anförts är det enligt ändamålsbestämmelsens ram kommitténs mening uppenbart, att till grund vid tolkningen av stiftelseförordnandet i princip måste läggas även efter stiftelsebildningen fällda uttalanden, vilka innebära specificering eller konkretisering av de i förordnandet använda ordalagen. Detta gäller då också sådana uttalanden, som innefatta uttryck för en ändrad uppfattning hos stiftaren rörande de verksamhetsområden som täckas av ordalagen.

Det förtjänar i detta sammanhang att anmärkas att de ändringar av uppfattning som kommit ifråga i det förevarande fallet ej haft karaktären av övergång från en åsikt till en motsatt åsikt utan snarare kunna betecknas som förskjutningar eller utvecklingsstadier i stiftarens uppfattning å vissa områden. Ytterligare må anmärkas att - i den mån man icke med säkerhet ur det skrivna förordnandets ordalag kan utläsa önskemål från stiftarens sida om viss rangordning mellan olika verksamhetsområden - stiftarens efter stiftelsebildningen gjorda uttalanden kunna vara vägledande vid bedömandet om sådan rangordning skall anses föreligga.

Vad härefter angår frågan om den närmare karaktären av sådana yttranden av stiftaren vilka skola beaktas vid tolkningen må anföras följande.

Såsom en allmän princip ifråga om hänsynstagande till uttalanden av stiftaren - vare sig de fällt vid den ena eller den andra tidpunkten - såsom tolkningsdata vid klarläggandet av ett stiftelseförordnandes innebörd, måste enligt kommitténs mening iakttagas, att hänsyn blott kan tagas till utsagor, vilka kunna uppfattas som uttryck för stiftarens bestämda och slutgiltiga önskemål beträffande de till stiftelsen donerade medlens användning. Från yttranden, som icke med säkerhet kunna sättas i förbindelse med stiftelsen eller vilkas mening och innebörd icke är klar, måste man bortse. För att ett uttalande skall beaktas vid tolkningen, måste därjämte fordras, att det får antagas ge uttryck icke för en blott preliminär eller tillfällig utan för en såvitt kan bedömas slutgiltig uppfattning hos stiftaren om ifrågavarande användningsområde för stiftelsemedlen.

Av det sagda framgår, att det måste ställas ganska höga krav på muntligen eller annorledes gjorda uttalanden av stiftaren om stiftelsemedlens användning, för att uttalandena skola betraktas som bindande vid tolkningen av ändamålsbestämmelsen. I själva verket torde dessa krav icke vara uppfyllda ifråga om åtskilliga av de uttalanden som framgå av den här föreliggande utredningen.

Ger ett yttrande av stiftaren icke i nu angiven mening underlag för slutsatser om vad som varit stiftarens bestämda och slutgiltiga önskemål om stiftelsemedlens användning, kan yttrandet icke betraktas som bindande. Bindande för styrelsen är då - på områden där klart vägledande yttranden av stiftaren saknas - blott de allmänna kännetecknen för stiftelsens verksamhet som framgår vid den rent språkliga analysen av stadgebestämmelse och utkast i och för sig. Styrelsen har sålunda i angivet fall handlingsfrihet att inom de gränser som kunna utläsas ur stadgarna och utkastet bestämma de konkreta verksamhetsformerna.

Det må också framhållas, att i den mån stiftaren efter stiftelsebildningen uttalat närmare önskemål om inriktningen av verksamheten på ett av de i stadgarna angivna verksamhetsområdena men däremot ifråga om ett annat område, som i rangordning är att anse som jämställt med det förstnämnda området, icke fällt lika klara uttalanden, detta självfallet icke betyder, att styrelsen får lämna åsido sistnämnda område. Rangordningen måste först fastställas, och därefter uppkommer frågan i vad mån stiftaren lämnat specificerande anvisningar för verksamheten på det ena eller andra av de berörda områdena. Därest sådana anvisningar

ej anses föreligga har styrelsen att, som nyss nämnts, själv inom stadgarnas ram besluta om den närmare inriktningen av verksamheten på berört område. Endast områden av klart sekundär betydelse äger styrelsen efter eget bedömande lämna åsido.

Det förhållandet, att i enlighet med det nyss sagda vissa uttalanden av stiftaren ej kunna betraktas som bindande för styrelsen, innebär emellertid icke att dessa uttalanden bli helt betydelselösa. Redan av pietets- och liknande hänsyn kan det vara motiverat, att styrelsen beaktar desamma i den mån styrelsen har valfrihet mellan olika verksamhetsområden som falla inom ramen för stiftelsens allmänna ändamålsbestämmelse. I sådant fall synas de nämligen kunna tjäna styrelsen som källa till i uppslag.

Understrykas må i detta sammanhang att såsom en rent allmän riktpunkt för en stiftelsestyrelse bör gälla, att den så långt möjligt förvaltar stiftelsen i överensstämmelse med stiftarens intentioner och i hans anda. I anslutning härtill må beröras ytterligare en synpunkt, vilken kan tjäna till vägledning.

Det kan måhända komma att visa sig, att konkreta verksamhetsuppgifter, vilka på grund av uttalanden av stiftaren eller dylikt få antagas ha legat denne om hjärtat, icke äro möjliga att genomföra; detta kan bero på att uppgiften är alltför kostnadskrävande eller på andra omständigheter. Man synes i ett dylikt fall likväl icke böra förfara så att den ifrågavarande uppgiften helt och hållet lämnas åsido. Styrelsen bör i stället tillgodose verksamhetsformer, som på annat sätt än det stiftaren närmast tänkt sig dock

innebära tillgodoseende av själva det syfte som kan antagas ha föresvävat stiftaren.

Beaktandet av här sist anförda synpunkter måste emellertid åtminstone i stort sett bli en fråga, som får lösas i enlighet med styrelsens eget bedömande. Några fastare normer kunna givetvis härvidlag icke uppställas. Vad kommittén sett som sin uppgift är väsentligen blott att med ledning av utredningsmaterialet fastställa de direktiv beträffande stiftelsemedlens användning, vilka kunna betraktas som bindande för styrelsen. Endast såtillvida är det ju nämligen, såsom av det förut anförda framgår, fråga om en tolkning av ändamålsbestämmelsen.

V. Allmän översikt över Gösta Videgårds ideella intressen.

Innan kommittén kan övergå till att i enlighet med de i avsnitt IV uppskisserade principerna tolka ändamålsbestämmelsen, är det erforderligt att - oberoende av de särskilda synpunkter som måste anläggas vid själva tolkningsförfarandet - söka ge en allmän och översiktlig bild av Gösta Videgårds inställning till de olika områden av ideell art, som blivit aktuella under diskussionerna om stiftelsen. Denna del av framställningen tar således ej direkt sikte på vad Gösta Videgård kan ha haft för avsikter med själva stiftelsen utan bör ses som en bakgrund till vad som längre fram anföres om dessa avsikter. En mera kortfattad och koncentrerad översikt låter sig göras beträffande flertalet av de intresseområden som kommit ifråga. Beträffande jordbruksområdet och då särskilt den biodynamiska odlingsmetoden är det emellertid erforderligt att med hänsyn till de ganska motstridiga uppgifter som framkommit göra en betydligt mer omfattande framställning. Kommittén har därför förfarit på det sättet att i den mer kortfattade översikten (sid. 37-45 samt 68 - 72 inskjuta ett mer utförligt avsnitt rörande jordbruksområdet (sid. 46 - 67 med en sammanfattning å sid.67-68). Den fylligare framställningen ifråga om jordbruksområdet bör därför i och för sig icke uppfattas som ett tecken på att jordbruksfrågorna ansetts dominerande i Gösta Videgårds intressevärld på det ideella området.

Vissa allmänna drag i Gösta Videgårds personlighet ha berörts ovan under punkt II. Vad som därvid anförts har givetvis nära samband med de frågor som nu skola behandlas

och utredningsmännen vilja därför även hänvisa till vad som anförts i nämnda avsnitt och då särskilt vad som därvid i korthet upptagits rörande Gösta Videgårds syn på livsföringsfrågor.

De av Gösta Videgårds ideella intressen, som enligt utredningsmaterialet ha sitt ursprung längst tillbaka i tiden, ligga på det medicinska området och härvidlag var det tydligen först homeopati som kom att intressera honom. Redan i sin ungdom hade han - enligt uppgifter av hans systrar Signe Videgård och Elisabeth Aldén samt hans första hustru, Ebba Videgård - börjat använda homeopatiska läkemetoder, och det har också framgått att han sedan fortsatte härmed under alla år. Även när det gällde hans familjemedlemmar förordade han sådan medicinering. Vad som upplysts om detta hans intresse tyder dock på att det var mest för egen del och för sina närmaste som han ville tillämpa denna form av läkekonsten. Det har däremot icke framkommit något som visar att han sökte medverka till utveckling och spridning av homeopati en genom stöd åt forskning eller på annat sätt.

Vad som nu sagts om homeopatien torde i stort gälla även chiropraktik. Denna verksamhet - som utövats bland annat av Gösta Videgårds vän ingenjören Löfgren - har dock betonats betydligt mindre av dem som hörts under utredningen.

Däremot ha flera av de hörda personerna framhållit Gösta Videgårds stora och tydligen mera utåtriktade intresse för naturläkekonsten och dess mål att bota sjukdomar genom användande av kroppens egen inneboende läkningsförmåga

och utnyttjande av naturens hälsobringande krafter i form av fruktsafter, läkeörter och dylikt ävensom metodens målsättning att i görligaste mån undvika kemiska preparat. Detta intresse torde ha förelegat redan på ett tidigt stadium men synes särskilt ha stimulerats av Gösta Videgårds erfarenheter å Kurhaus Cademario i Schweiz, där behandlingen i stor utsträckning sker enligt principer, hänförliga till naturläkekonsten. Han besökte Cademario fem gånger för behandling av olika sjukdomar, nämligen två gånger 1937 samt vidare 1938, 1947 och 1948, varje gång under tre à fyra veckor. Första besöket skedde på rekommendation av Signe Videgård och Elisabeth Aldén, som då själva vistades på kuranstalten. De ha berättat att Gösta Videgård, som under det första besöket botades från en svår äggvita, blev mycket intresserad av anstalten och de där tillämpade behandlingsformerna med fruktsafter, vegetarisk diet, friluftsbehandling och dylikt, samt att han då fick idén att skapa en liknande anstalt i Sverige. Många av dem som hörts ha bekräftat att Cademariobesöken gjort ett mycket starkt intryck på Gösta Videgård, och han tycks ofta och med inlevelse ha talat om sina goda erfarenheter från denna kuranstalt, bland annat i samband med stiftelsen. Kommittén har anledning att återkomma till den betydelse Cademariobesöken haft för Gösta Videgårds intresseinriktning.

Det har även framkommit att Gösta Videgård talat om planer på att skapa ett "Cademario i Sverige". Således har Gösta Videgård särskilt övervägt möjligheten att inrätta en sådan anstalt å Fröåfastigheten i Jämtland, vilken fastighet han inköpte år 1945. Emellertid har också uppgivits

att han fann klimatet mindre lämpligt härför. Ett projekt att inrätta en dylik anstalt övervägdes också, när Årekoncernen år 1948 var till salu, men det genomfördes ej heller då. Om uppläggningsen av den tilltänkta anstalten har sagts främst att den skulle vara inrättad efter Cademarioanstaltens mönster med åtminstone delvis vegetarisk kost och behandling efter naturläkekunstens principer, sådana de tillämpades vid Cademario. Gösta Videgårds tanke synes ha varit att anstalten skulle drivas så att den blev självförsörjande, men han syftade ej till något vinstgivande företag.

Det har även antagits att Gösta Videgård i detta sammanhang också skulle ha haft i tankarna Bircher-Bennerkliniken i Zürich, där naturläkekunst i förening med vegetarisk kost tillämpas på ett mera konsekvent sätt än på Cademario, i varje fall under senare år. Denna klinik besökte Gösta Videgård 1949 sedan han råkat ut för matförgiftning. Gunnar Videgård har uppgivit att Gösta Videgård haft planer på att besöka den redan 1946 men att besöket då icke blivit av; dock begärde Gösta Videgård per brev samma år vissa läkeörter därifrån. Eljest är det egentligen endast systrarna som talat om att Gösta Videgård känt till och varit intresserad av denna klinik.

I samband med uppgifterna om Gösta Videgårds planer på att skapa en kuranstalt i Sverige har nämnts att han även ansett det vara en viktig förberedande åtgärd att se till att det fanns intresserade läkare att tillgå för behandlingar efter ifrågavarande metod.

Vidare har talats om att Gösta Videgård tänkt sig att de grönsaker och den frukt som skulle komma till användning

vid anstalten borde vara biodynamiskt odlade. I detta avseende anknyter således Gösta Videgårds medicinska intresse till hans intresse för jordbruk och livsmedelsproduktion.

Dessa planer ifråga om en anstalt kom dock icke till utförande. I vad mån han tänkt sig att stiftelsen skulle verka för ett realiserande av detta projekt är en av de frågor som beröras nedan i avsnitt VII.

Slutligen bör i detta sammanhang ske ett förtydligande. Om beteckningen naturläkekonst anföres i ett nyligen avgivet betänkande med förslag till lag om rätt att utöva läkekonst (SOU 1955:29) följande:

"Naturläkarna utgöra en mycket heterogen grupp. Gemensamt är deras intresse för s.k. naturliga läkemeter genom diet, vattenbehandling och örtmediciner i stället för vetenskapligt prövade läkemedel och kirurgiska ingrepp. Den amerikanske juristen L. Reed nämner i sin år 1932 utgivna bok 'The Healing Cults' åtminstone ett femtiotal olika typer av naturläkekonst. Man finner här alla grader från relativt oskyldiga dietläror till rent bedrägliga former med apparater och kurer av egendomliga slag."

Med anledning av vad som sålunda - i något kritisk ton - anförts i detta betänkande bör betonas att Gösta Videgård främst intresserat sig för naturläkekonst av den art som utövas vid Cademario och - ehuru mindre betonat under utredningen - vid Bircher-Bennerkliniken. Verksamheten å dessa anstalter utövas under fullt vetenskapliga former och behandlingen omhänderhas av legitimerade läkare. Sistnämnda förhållande måste åtminstone från svenska synpunkter betecknas som ett betydelsefullt kännetecken.

Kommittén vill i detta sammanhang anmärka att den icke

sett som sin uppgift att söka utröna ifrågakomna metoders enskildheter eller värde. Beträffande de läkemetoder, som utövats vid Cademario och Bircher-Benner har kommittén följaktligen ej underlag för någon närmare beskrivning utan måste i stället inskränka sig till att hänvisa till de anstalter där ifrågavarande metoder utnyttjas.

Beträffande det medicinska området skall vidare nämnas, att Gösta Videgård upprepade gånger uttalat en viss misstro mot den gängse läkarvetenskapen, frånsatt dock kirurgernas verksamhet som han ansåg nödvändig. Vad han reagerade mot var särskilt användningen av preparat och medicin, innehållande giftiga ämnen, vaccin och andra sådana medel som enligt hans mening icke kunde betraktas som naturliga.

Slutligen bör i sammanhang med det medicinska området betonas att Gösta Videgård hade vissa speciella synpunkter på cancern. Det var emellertid knappast så mycket frågan om behandlingen därav som om orsakerna till den ökande förekomsten av sjukdomen. Gösta Videgård ville nämligen antaga att denna ökning stod i samband med den ökade användningen av gifter, hormonpreparat och dylikt i jordbruket och den vidare livsmedelsframställningen.

2. Dietfrågor. I samband med Gösta Videgårds intressen på det medicinska området och särskilt hans uppskattning av den vegetariska kosten vid Cademariokurerna bör nämnas att han även eljest var intresserad av vegetarisk diet; någon tid var han för övrigt anhängare av Waerlandsrörelsen. Vidare kan i det sammanhanget nämnas att han vid

några tillfällen nämnt att han funderade på att i Stockholm starta en restaurang där högklassiga grönsaker - främst biodynamiska - skulle serveras. Detta projekt synes dock endast ha berörts i högst allmänna ordalag.

Ser man dietfrågorna ur en mer allmän synpunkt - såsom omfattande vetenskapen om sättet att genom lämplig näring motarbeta eller hindra sjukdomar - så kunna Gösta Videgårds intressen för såväl naturläkekonst som livsmedelsproduktion sägas ha samband med dietområdet. De nämnda särskilda intressena behandlas dock här var för sig.

3. Livsmedelsproduktion

Gösta Videgårds hittills berörda intressen anknyta i flera avseenden till frågor som sammanhånga med livsmedelsproduktionen. Förutom vad nyss sagts rörande hans syn på dietfrågor kan erinras om hans erfarenheter på Cademario och hans uttalanden att biodynamiska produkter borde användas vid den tilltänkta kuranstalten i Sverige samt även hans tankar om cancers orsaker. Gemensamt för hans inställning på det medicinska området och på livsmedelsområdet är vidare hans förkärlek för naturliga medel och metoder samt hans motvilja mot gifter och konstmedel av alla slag.

Gösta Videgårds intressen på livsmedelsområdet synes ha haft sitt ursprung och sin bakgrund i en allmän önskan hos honom att få till stånd ett höjande av kvaliteten på livsmedel. Det har nämligen framgått av flerfaldiga uttalanden under utredningen att hans intresse för odlingsfrågor, djupfrysning m.m. varit led i detta allmännare intresse för kvalitetsfrågor på livsmedelsområdet och vidare att sistnämnda intresse i sin tur var ett led i strävandena

mot en förbättrad folkhälsa. Han hade en fast tro på att en sund livsföring och sunda livsmedel voro de viktigaste förutsättningarna för att nå en god hälsa. Han ansåg att gifter och konstmedel av alla slag voro av ondo och att man borde eftersträva en naturlig ordning, då det gällde såväl läkekonst, odlingsförfaranden, beredning av livsmedel som livsföring överhuvudtaget.

Ursprungligen synes han närmast ha velat tillämpa sådana principer enbart för sin personliga del - både när det gällde kost och medicin -, och detta torde ha gällt till fram emot 1930-talets senare del.

Vad som senare kommit Gösta Videgård att se dessa frågor i större sammanhang och även väckt tankar på att göra en insats för folkhälsans förbättrande synes vara hans tidigare nämnda besök på Cademario. Som redan framgått gjorde dessa besök mycket starkt intryck på honom. Hans systrar Signe Videgård och Elisabet Aldén, som voro tillsammans med honom under det första besöket 1937, ha uppgivit, att han redan då fick tanken att bilda en stiftelse. Av Almers berättelse framgår också att Cademariobesöken och Gösta Videgårds erfarenheter där utgjorde bakgrunden till stiftelseidén. Cademariobesöken ha - av många uppgifter att döma - sannolikt haft stor betydelse icke endast för Gösta Videgårds syn på naturläkekonsten utan för hans syn på livsmedelsområdet över huvud. Det förefaller som han genom upplevelserna på Cademario fått en än starkare tro på värdet av naturenligt levnadssätt, naturliga läkemedel och naturliga produkter, och mycket möjligt är att hans starka tro på "naturkrafterna" har direkt anknytning till

dessa upplevelser.

I samband med vad som nu anförts om Gösta Videgårds inställning beträffande livsmedelsområdet i allmänhet - anknytningen till hans intressen på det medicinska området, hans uppfattning av sammanhanget mellan föda och hälsa, hans fasta tro på värdet av att eftersträva en naturlig ordning, naturliga hjälpmedel etc. ävensom betydelsen av hans upplevelser å Cademario - anser sig kommittén böra understryka att man redan därmed torde ha träffat på den väsentliga och grundläggande faktorn i Gösta Videgårds syn på livsmedelsfrågorna. I enlighet med denna sin grundläggande uppfattning har han uppmärksammat olika specialområden av livsmedelsforskning och livsmedelsframställning - såsom strax närmare skall beröras - men det bör fasthållas att man icke får låta vad som framkommit om hans i någon mån sökande intresse för sådana specialområden undanskymma den väsentligare, grundläggande uppfattningen.

Gösta Videgårds nu angivna allmänna syn på livsmedelsfrågor har såvitt utredningen visar klarast kommit till uttryck på jordbruksområdet. Han har uppenbarligen haft ett allmänt intresse för detta område men de närmare uppgifter som framkommit om detta intresseområde ha främst gällt hans intresse för den under utredningen särskilt uppmärksammade biodynamiska odlingsmetoden.

Innan kommittén närmare berör utvecklingen av Gösta Videgårds intresse för denna metod och på livsmedelsområdet överhuvudtaget, bör här göras vissa parentetiska anmärkningar om själva metoden.

Metoden står i en viss motsatsställning till det konventionella jordbruket såtillvida som sistnämnda jordbruksform av biodynamikerna anses alltför mycket inriktad på produkternas kvantitet i stället för kvalitet. Bland annat anmärkes från biodynamiskt håll därpå att det vid konventionellt jordbruk användes åtskilliga gifter och konstlade medel, avsedda att endera driva upp produktionen kvantitativt eller att motverka skadeinsekter, växtsjukdomar och dylika företeelser, vilka enligt biodynamikernas mening äro följder av det alltför kemiskt inriktade konventionella jordbruket. Biodynamikerna anse att man i stället bör beakta och befrämja de biologiska faktorerna och sammanhangen för att därigenom uppnå sundare produkter. De eftersträva att vid odlingarna såvitt möjligt följa naturens egen ordning. I anslutning härtill vilja de ej alls eller i minsta möjliga mån nyttja giftpreparat, konstgödning och andra konstlade medel. Som gödningsmedel användes i stället naturgödsel, som jämte annat organiskt avfall omvandlas till humus genom kompostering. Vid komposteringen använder man en del speciella preparat, framställda på visst sätt av olika örter, för att därigenom söka främja förmultningsprocessen. Därjämte bör enligt den biodynamiska metoden en lantbruksenhet utgöra en s.k. organisk enhet med djur- och växtvärld allsidigt representerad, enheten bör ha viss arealstorlek, en viss relation mellan husdjurens antal och

arealen m.m. Metodens huvudlinjer ha utarbetats av österrikaren Rudolf Steiner (1924), och de grundas ytterst på den antroposofiska åskådningen och naturuppfattningen. Det kan härvid anmärkas, att de antroposofiska naturforskarna arbeta från delvis andra utgångspunkter än gängse naturforskning; bland annat uppmärksamma de särskilt s.k. formkrafter, d.v.s. krafter som anses utföra gestaltandet och organiserandet vid skapandet av allt levande. Antroposofiens företrädare anse att berörda krafter och deras betydelse ej tillräckligt uppmärksammas inom den gängse forskningen och de eftersträva att - med metoder som i vissa avseenden skilja sig från den gängse forskningen - söka klarlägga dessa sammanhang.

Det nyss sagda avser endast att utan anspråk på fullständighet ange vissa drag hos den biodynamiska metoden och dess bakgrund¹⁾. Redan dessa korta anmärkningar

¹⁾ Mera utförliga redogörelser för metoden eller vissa sidor av den ha lämnats av professor Sauerlandt (Bil. 24 till Holfves inlaga) samt av en del av de ovan förtecknade personer som under utredningen lämnat muntliga eller skriftliga redogörelser (t.ex. Borgström, sid. 608 ff och 613 ff, Sturén sid. 548 ff och 559 A och B, Glaser sid. 506 ff, Heintze sid. 387 ff, Rasmussen sid. 739 samt vissa uttalanden under den konferens som refererats å sid. 578 ff.) Bland det här ej bifogade utredningsmaterialet återfinnas även vissa skrifter rörande metoden, av vilka kunna nämnas de till svenska översatta "Den bio-dynamiska odlingsmetoden" av O. Elstrup Rasmussen (Helmershus Bokförlag 1949) och "Den biologisk-dynamiska odlingsmetoden" av Nicolaus Remer m.fl. (Helmershus Bokförlag 1953).

ge emellertid anledning till en speciell frågeställning, som har betydelse för den kommande framställningen. Termen biodynamisk odling har under utredningen tämligen genomgående använts såsom motsats till det gängse eller konventionella lantbruket. I regel torde ha förutsatts att jordbruk faller inom den ena eller andra kategorien; (en tredje riktning, den engelska Howardrörelsen - som har vissa drag gemensamt med biodynamiska metoden - har visserligen kommit på tal men endast i allmänna sammanhang och icke i anslutning till Gösta Videgårds syn på jordbruket). Detta innebär, att åtskilliga mellanformer som ej utgöra en helt genomförd biodynamisk odling utan endast omfatta vissa av de i metoden ingående momenten betecknats som biodynamiska; detta gäller i vart fall sådana jordbruk, där man avstått från giftbesprutning och konstgödning och i stället använt komposterad naturgödsel. Huruvida uttrycket i det ena och andra sammanhanget avsetts ha den mera vidsträckt betydelsen eller syftat på den egentliga biodynamiska metoden enligt de steinerska riktlinjerna kan ibland vara tveksamt. Denna flertydighet hos begreppet måste beaktas i fortsättningen.

Vad först angår frågan när Gösta Videgårds intresse för den biodynamiska metoden uppkom, så har från en del förmodats att detta skulle ha skett på Cademario. Detta antagande motsäges dock av hans systrar som varit tillsammans med honom där och även eljest talat mycket med honom om denna anstalt. Under alla förhållanden torde dock Gösta Videgårds första kontakt med metoden i tiden ligga nära de första Cademariobesöken. Han har talat med Gunnar Videgård om att han under resor på kontinenten vid ungefär denna tid kom i kontakt med demeterprodukter - d.v.s. biodynamiska produkter -; Löfgren anser sig ha väckt Gösta Videgårds intresse för det biodynamiska troligen redan före krigets början 1939, och Norgren, som lärde känna Gösta Videgård 1937, tror att intresset förefanns redan från första tiden av deras bekantskap.

I enlighet med vad som hittills anförts i detta avsnitt synes man kunna utgå från att det primära - både i tiden och i orsakssammanhanget - varit en hos Gösta Videgård djupt rotad motvilja mot gifter och konstmedel samt hans önskan att i stället använda naturliga medel och tillämpa en naturlig ordning. När han sedan mött den biodynamiska metoden, har han funnit att denna beaktade just sådana faktorer; något som han tydligen icke funnit hos andra odlingsmetoder. Därutöver laborerar metoden emellertid även med vissa andra principer. Vad som är tveksamt är speciellt i vad mån Gösta Videgård kommit att omfatta även dessa principer. I viss utsträckning är det svårt att få grepp om vad de hörda personerna - och även Gösta Videgård - i olika sammanhang menat med termen biodynamisk

odling (eller metod); som nämnts användes nämligen termen både för odling med direkt tillämpning av de steinerska riktlinjerna och för odling som ej utmärkes av annat än att man avstått från konstgödsel och giftbesprutning. Det är emellertid icke möjligt att vid utredningen taga sikte direkt på denna fråga, utan kommittén förfar på det sättet att redogörelse först lämnas för vad som positivt visar, att Gösta Videgård intresserade sig för den biodynamiska metoden och stödde biodynamiskt arbete och därvid beaktas icke särskilt vad vederbörande kan ha inlagt i termen biodynamisk. Därefter behandlas frågan huruvida Gösta Videgård ställde sig skeptisk till vissa moment i metoden och vad som kan antagas ha varit det väsentliga för honom i sammanhanget.

Även om Gösta Videgård synes ha kommit i någon kontakt med biodynamisk odling redan under 1930-talet, så synas det dock ha varit först ett stycke in på 1940-talet som hans intresse för den biodynamiska metoden intensifierats. Vid denna tid började han på olika sätt ge uttryck för dels en önskan att få ett närmare grepp om metoden och dess värde, dels tankar på att själv tillämpa metoden på sina egendomar, dels tankar på att allmänt verka för att främja en utveckling av metoden i syfte att på den vägen nå fram till för mänskligheten sundare produkter.

Vad som skall anses vara det första yttre tecknet på denna mera aktiva inställning hos Gösta Videgård kan kanske vara tveksamt. Då de under utredningen lämnade uppgifterna särskilt haft avseende på hur läget varit 1944 - då stiftelsen bildades - kan lämpligen undersökas

vad som framkommit om Gösta Videgårds intresse vid den tidpunkten.

Därvid kan först nämnas, att det mellan Gösta Videgård och Ager förekommit samtal om den biodynamiska metoden, vilka samtal enligt Ager förekommit 1944 och tidigare samt troligen även senare. (Det synes klart att även senare samtal med Ager förekommit då bland annat de biodynamiska odlingarna på Helmershus varit på tal.) Vid dessa samtal talade Gösta Videgård ganska ingående om den biodynamiska metoden och uttalade därvid att han ville ställa en del av sin förmögenhet och sina krafter till förfogande för att väcka folks intresse för dessa principer. Dessa diskussioner skedde bland annat i anslutning till samtal om stiftelsen.

Vidare har Larsson ansett sig kunna till tiden före 1944 fixera samtal med Gösta Videgård om gödningsfrågor och den biodynamiska metoden.

Även andra, vilka dock icke beträffande tidsbestämningar haft samma stöd för minnet som Ager och Larsson, ha haft den allmänna minnesbilden att Gösta Videgård redan 1944 - eller till och med tidigare - visat ett utpräglat intresse för den biodynamiska metoden. (Gösta Videgårds systrar, Norgren, Märta Anckers.) Av Afzelius' utsaga framgår vidare att Gösta Videgård före 1944 tillrätt sin förutvarande kompanjon Hagström att börja med biodynamisk odling på en liten gård som denne hade.

Emellertid har Nora Videgård - vars äktenskap med Gösta Videgård upplöstes i april 1945 - den uppfattningen att det biodynamiska intresset uppkom först efter skilsmässan

och att det tidigare endast förelåg ett mer allmänt intresse för lantbruksfrågor.

Liknande åsikter ha Sköld och Hammarberg givit uttryck åt. Vidare kan nämnas att Gösta Videgård icke fört den biodynamiska metoden på tal vid sina diskussioner med Almer om ändamålsbestämmelsens utformning, något som i vart fall kan tyda på att det biodynamiska intresset vid denna tid knappast kan ha varit dominerande.

Slutligen må anmärkas att Gösta Videgård, såvitt man vet, ännu 1944 icke mött någon som utövade den biodynamiska metoden i praktiken. Dock sökte han under våren 1944 kontakt med Biodynamiska föreningen i Stockholm, vilken hade bildats i februari samma år av vissa biodynamiskt intresserade personer. Han sammanträffade då med dess dåvarande sekreterare Norman, som var intresserad av metoden men ej var jordbrukare. Gösta Videgård, som enligt Normans mening ej var särskilt insatt i biodynamiska frågor vid denna tid utan mer i hälsokost- och vegetariska frågor, blev sedan medlem i föreningen år 1945 och stödde från och med detta år föreningens verksamhet, bland annat i samband med att föredragshållare inbjödos till föreningens möten. Enligt Norman lade han vid denna tid ner mycket arbete på att få klarhet i olika förhållanden, som sammanhänge med metoden.

Då - såsom närmare utvecklats ovan under punkt IV - vid tolkningen hänsyn bör tagas även till stiftarens yttranden och intresseinriktning under tiden efter stiftelsebildningen, anser kommittén att det ej är erforderligt att mera ingående uppehålla sig vid vad Gösta Videgård

kan antagas ha haft för uppfattning rörande metoden just vid tiden för stiftelsebildningen 1944. Allmänt kan dock anmärkas att utredningen övervägande giver vid handen att Gösta Videgårds intresse för det biodynamiska då varit i ett begynnande skede ehuru han icke kommit särskilt långt vare sig i insikter eller övertygelse om metoden. Att han likväl redan då satt denna i samband med stiftelsens tilltänkta verksamhet måste dock - särskilt med hänsyn till Agers uppgifter - anses troligt, ehuru det är ovisst i vilken omfattning och med vilket eftertryck detta skett. Både det förhållandet att metoden troligen sattes i samband med stiftelsen och flera av de nyss nämnda yttrandena under utredningen giva emellertid belägg för att Gösta Videgård vid redan denna tid tänkte på det biodynamiska såsom ett led i strävandena mot förbättrad folkhälsa.

Vad därefter angår tiden efter stiftelsebildningen så tog Gösta Videgård hösten 1945 med sig sonen Gunnar till ett möte i biodynamiska föreningen. Detta var början till Gösta Videgårds försök att intressera sonen för frågor sammanhängande med den biodynamiska metoden. Det synes vidare vara under detta år som Gösta Videgård första gången kom i kontakt med personer som utövade biodynamisk odling och därvid även sådana som accepterade de antroposofiska grunderna för metoden.

Åren 1945 och 1946 har Gösta Videgård vidare börjat vidtaga åtgärder för att - själv tillämpa den biodynamiska metoden på sina fastigheter. Visserligen har Norman uttalat att han tillsammans med Gösta och Gunnar Videgård lade

en biodynamisk kompost på Ekhaga troligen redan våren 1944, men att det också kunde vara 1945 eller 1946. Troligast är väl dock att, såsom Gunnar Videgård uppgivit, de första biodynamiska åtgärderna på Ekhaga vidtogos 1946; Gunnar Videgård har som stöd för minnet haft att hans första kontakt med det biodynamiska skedde hösten 1945. Vid ungefär samma tid började Gösta Videgård tydligen överväga att lägga om Helmershus - som han övertagit från sin bror något tidigare - till biodynamisk drift. Han rådfrågade Borgström vid ett samtal som ägde rum troligen våren 1945; Borgström har dock icke varit säker på tidsbestämningen och det bör nämnas att omläggningen påbörjades först 1947. Vid samtalet med Borgström tillråddes Gösta Videgård, bland annat, att göra en successiv övergång, något som också senare skedde, dock utan att fullständig omläggning till biodynamisk odling skedde. Vid samtalet med Borgström talades också om metoden i och för sig, och Gösta Videgård nämnde att han ville söka få en del forskare att intressera sig för det biodynamiska och att han tänkt sig att använda en del av sina pengar för främjandet av metoden, han sade också att han tänkte själv å en eller flera gårdar använda metoden för att se hur den skulle utfalla. - Omläggningen av Helmershus, som således ej blev fullständig, påbörjades 1947 under medverkan av biodynamikern Hedin.

Sommaren 1946 vidtog Gösta Videgård tillsammans med Gunnar Videgård och Norman en resa till Danmark för att studera den biodynamiska metoden. Resan gick enligt Gunnar Videgård och Norman ut på att närmare studera vad den

biodynamiska metoden innebar och vad den kunde ha för värde; särskilt studerades fruktodlingar. Efter denna resa sändes Gunnar Videgård ut på en ny studieresa till Danmark i samma ändamål.

Gösta Videgård synes ha blivit mycket tillfreds över de goda produkter som erhöles efter omläggningarna av driften å Ekhaga och - delvis - på Helmershus. Detta har omvittnats av flera personer (Nilsson, Strömberg, Signe Videgård och Elisabeth Aldén, Märta Anckers m.fl.). Särskilt kan nämnas, att Larsson och Norgren - i någon mån även Ferlenius - ansett att dessa goda resultat i särskilt hög grad styrkt Gösta Videgårds tro på metoden. Även flera brev från Gösta Videgård till Gunnar Videgård visa en stor glädje över de uppnådda resultaten.

I anslutning till dessa brev - det första från juli 1946 - kan framhållas att Gösta Videgårds intresse för metoden kanske allra starkast dokumenterats genom hans inställning till sonen Gunnars utbildning. Det var som nämnts Gösta Videgård som väckte sonens intresse för den biodynamiska metoden, först genom att taga honom med till Biodynamiska föreningen hösten 1945 och sedan genom att sommaren 1946 anordna resorna till Danmark för studier av metoden. Under tiden därefter har Gösta Videgård - vilket framgår av flera brev - i hög grad intresserat sig för sonens studier på lantbruksområdet och delvis varit initiativtagare till dessa studier. Studierna, som bekostades av Gösta Videgård, ha bedrivits bland annat vid den antroposofiska högskolan i Dornach i Schweiz (1948), i Tyskland (1948 och 1951) och vid amerikanska universitet (1948-1951)

och ha gällt den biodynamiska metoden och därmed sammanhängande frågor, ehuru ej enbart sådana frågor. Syftet från Gösta Videgårds sida med dessa studier belyses väl av brev som han skrivit till Gunnar Videgård, nämligen att han ville vinna ökad klarhet om den biodynamiska metoden. Jämsides med denna önskan om fortsatt utredning av metodens värde genom sonen visa breven emellertid också en tilltagande tro på metoden. Främst kommer detta till synes i samband med Gösta Videgårds berättelser i breven om det fortsatta biodynamiska arbetet på hans egna fastigheter. Gunnar Videgård blev under sina studier anhängare av den antroposofiska åskådningen, vilken Gösta Videgård däremot alls icke omfattade. Det har uppgivits att detta förhållande kunde ha varit bidragande orsak till en schism som uppkommit mellan Gösta Videgård och Gunnar Videgård år 1951. Det har från en del håll också antagits, att denna schism skulle ha medfört att Gösta Videgårds intresse för den biodynamiska metoden svalnat. Detta antagande synes dock knappast vara riktigt. Gösta Videgårds brev till Gunnar Videgård den 21 juni och den 6 november 1951 tyda på att intresset då alltjämt var levande.

Det har vidare, särskilt mellan Gösta Videgård och Sturén, förekommit diskussioner om inköp av någon större gård, vilken i så fall skulle drivas biodynamiskt i försökssyfte, men något köp kom dock ej till stånd. Flera diskussioner och undersökningar rörande möjligheterna att köpa till jord till Helmershus har också förekommit och även berörts i brev till Gunnar Videgård.

I ett av dessa - den 23 juli 1948 - framhöll Gösta Videgård att han hellre ville förlägga biodynamiskt jordbruk i anslutning till Helmershus än satsa pengar på inköp av en annan gård. År 1949 inköptes också en mindre gård, Perstorp, vars ägor gränsade till Helmershus, och den omlades till biodynamisk drift. Även därefter synes frågan om en utvidgning av Helmershus ha varit aktuell då Perstorp ansågs för litet. Frågan om köp av gårdar på annat håll synes dock åter ha blivit aktuell senare, bland annat vid samtal med Sturén och Heinze.

Vidare tog Gösta Videgård del i arbetet inom Biodynamiska föreningen; bland annat finansierade han utgivandet av en svensk upplaga av den förut omnämnda biodynamiska skriften, författad av dansken Rasmussen. Han deltog vidare år 1949 i bildandet av den s.k. Nordiska forskningsringen för biodynamisk odling.

Forskningsringens verksamhet gick ut på att biodynamiker från de nordiska länderna skulle utbyta erfarenheter och även samlas till årliga kurser med föredrag och diskussioner. Dessa kurser hölls på Helmershus och understöddes ekonomiskt av Gösta Videgård, bland annat genom resebidrag till kursdeltagarna. Han var dessutom själv närvarande vid en av kurserna (1949). Perstorp ställdes då till förfogande för forskningsringens medlemmar och Gösta Videgård uttryckte därvid sin glädje över att på det sättet kunna bidra till det biodynamiska arbetet.

I samband med Biodynamiska föreningen och Forskningsringen kom Gösta Videgård i kontakt med åtskilliga biodynamiker, både från de nordiska länderna och från Tyskland.

Under utredningen har berättats åtskilligt om Gösta Videgårds samtal med dessa, i vilka bland annat berörts framtida möjligheter att främja biodynamisk odling. Särskilt synes detta ha haft anknytning till driften av Helmershus och dess utveckling - detta har särskilt betonats av Rasmussen men framgår även i övrigt, bland annat av Gösta Videgårds brev under de sista åren. Emellertid ha även vidsträcktare projekt kommit under diskussion, t.ex. inköp av gods för biodynamisk odling, forskningslaboratorier, biodynamisk undervisning, konsulentverksamhet och bibliotek. Utredningsmännen ha anledning att i det följande återkomma till dessa diskussioner.

Det nu anförda visar således att Gösta Videgårds intresse för biodynamisk odling efter 1940-talets mitt blivit allt starkare. Men - såsom redan förutskickats - fråga uppkommer också om icke åtskilliga omständigheter tala emot att han skulle vara en övertygad anhängare av den renodlade biodynamiska metoden sådan denna utformats efter de steinerska riktlinjerna.

Därvidlag må först uppmärksammas Gösta Videgårds förut antydda inställning till antroposofien. Att han själv icke var antroposof framgår av både hans brev och uttalanden i olika sammanhang. Det har även gjorts gällande att han till och med ställt sig ganska avvisande till den antroposofiska åskådningen. Närmare uppgifter härom

ha lämnats främst av Nora Videgård, Signe Videgård och Virding. Att antroposofien kunde ha haft ett visst samband med en schism som uppkom i början av 1951 mellan Gösta Videgård och Gunnar Videgård, har även antagits men härvidlag måste också anmärkas, att schismen tydligen bilades ganska snart.

I samband med Gösta Videgårds negativa inställning till antroposofien måste först anmärkas, att det visserligen från olika biodynamikers sida gjorts gällande, att man mycket väl kan vara anhängare av den biodynamiska metoden utan att vara antroposof. Emellertid anse de att en forskning och vidareutveckling av metoden dock endast kan ske under ledning av antroposof. En sådan forskning och utveckling måste nämligen enligt deras mening ske med utgångspunkt från den antroposofiska naturuppfattningen och med hjälp även metodik, som åtminstone i viss utsträckning torde avvika från den gängse naturvetenskapens. Det nu sagda belyses närmare av vad som framkommit vid den konferens, som under utredningen hållits under medverkan av olika sakkunniga, och vidare av Borgströms redogörelser, till vilka kommittén får hänvisa (Bilaga B nr:ris 42-43).

Gösta Videgård har uppenbarligen haft klart för sig såväl att vissa grundprinciper för den biodynamiska metoden icke kunna anses vara vetenskapligt bevisade och fastslagna som att den biodynamiska metoden i dess nuvarande form ej är en fullt utvecklad metod med fasta riktlinjer för det praktiska förfarandet - det sistnämnda hävdas för övrigt ej heller av biodynamikerna själva. Gösta Videgård har också varit inställd på att söka få närmare klarhet i

metodens värde och har många gånger talat härom.

I detta avseende kan först nämnas samtalet med Borgström - troligen 1945 - därvid framkom att Gösta Videgård var helt inställd på att det borde igångsättas vetenskapligt forskningsarbete på detta område och att det var viktigt att man ej identifierades med några fantastgrupper. Gösta Videgård sade att han ville få en del forskare att intressera sig för det biodynamiska och att han tänkt sig att använda en del av sina pengar på sådant. Han framhöll dock också att han var skeptisk mot s.k. officiell forskning, som han ansåg hade förbisett de av biodynamikerna uppmärksammade frågeställningarna rätt mycket.

Vidare har Gösta Videgård i brev till Gunnar Videgård uppmanat denne att göra en "Danskresa" till Schweiz och "verkligen taga reda på allt" (1947). År 1948 då Gunnar Videgård var i Schweiz skrev Gösta Videgård till honom: "Vad jag förstår så synar du dem ordentligt utan att bli fantast i ena eller andra riktningen, och det gläder mig, för att om du ensidigt tar för gott en del av deras teorier, så stirrar du dig snart blind."

Med Ferlenius hade Gösta Videgård 1948 eller 1949 ingående samtal om metoden, därvid Gösta Videgård - samtidigt som han gav uttryck för en stark tro på den - förklarade, att han ville ha metoden närmare klarlagd och få in forskningen på detta område; vetenskapsmän skulle analysera och bearbeta materialet m.m., ty han insåg att det brast i biodynamikernas bevisföring.

Signe Videgård och Elisabeth Aldén ha också framhållit att Gösta Videgård ville ha experiment för att få

metoden klarlagd och att hans läggning var att han ville ha vetenskaplig kontroll av det han intresserade sig för.

Vid samtal med Larsson har Gösta Videgård berört planer att få till stånd samarbete med olika vetenskapliga forskare i dessa frågor för att få ökad klarhet.

De nu angivna uttalandena från skilda år har här anmärkts icke endast av den anledningen att de äro de mest utförliga utan även av det skälet att de genomgående fällts i sammanhang då Gösta Videgård också understrukit att han trodde att det skulle komma att gå bra med metoden. De nämnda uttalandena stå således i och för sig icke i strid med vad som framkommit om Gösta Videgårds allt större tro på metoden utan de komplettera bilden av hur han såg på metoden. Det är tydligt att - även om han själv hade en tro på ett gott resultat - så ansåg han det icke tillräckligt med en sådan på tro grundad inställning utan ville ha ett fast vetenskapligt underlag och klara fakta om metodens värde.

Ett stort antal uttalanden utöver de nämnda ge också vid handen att Gösta Videgård ville ha ett reellt kunskapsunderlag och ville "pröva metoden", ha experiment och försök, forska för att få klarhet, få fram vad som var bäst etc. (bl.a. Nilsson, Ager, Sköld, Norgren, Norman och Nora Videgård). Många av dem som hörts under utredningen ha också betonat Gösta Videgårds saklighet och realitetssinne. En av de frågor, som haft betydelse för honom, har uppenbarligen varit att få klarhet i om en biodynamisk odling kunde genomföras i större utsträckning på ett ekonomiskt godtagbart sätt. Det har under utredningen

satts ifråga om detta var möjligt med hänsyn till att biodynamisk odling ansetts kräva mer manuell arbetskraft än som för närvarande behövs i det traditionellt bedrivna jordbruket.

Av den tidigare framställningen framgår således å ena sidan att Gösta Videgård uppenbarligen haft starkt intresse för den biodynamiska odlingsmetoden och tillämpat den på sina fastigheter; att han också givit uttryck för en stark tro på metoden, särskilt sedan han på sina fastigheter nått goda resultat med den; att han intresserat sin son Gunnar för metoden och stött dennes studier på detta område, samt att han i viss begränsad utsträckning främjat även biodynamiskt arbete som icke haft samband med hans egna fastigheter. Å andra sidan har framkommit, att han velat få närmare klarhet om metodens värde, bland annat i fråga om dess ekonomiska möjligheter, att han icke omfattat den antroposofiska åskådningen - som bland annat har det sambandet med metoden att metodens vidareutveckling enligt biodynamikerna måste ledas av antroposofier - utan uttalat att han ansåg det erforderligt med vetenskaplig forskning för att få närmare klarhet och starkare bevis på många punkter.

Detta behöver emellertid icke innebära någon oförklarlig motsättning. Det sannolika är enligt kommitténs mening att Gösta Videgård såg på metoden på följande sätt.

Den fasta punkten i hans syn på odlingsfrågor -

liksom på livsmedelsområdet i övrigt och på det medicinska området - måste antagas ha varit hans djupt rotade mottvilja mot gifter och konstmedel samt en önskan att i stället använda naturliga medel och tillämpa en naturlig ordning så att naturens krafter få tillfälle att verka; ytterst bottnade denna inställning i en strävan att på detta och på andra områden verka för en förbättrad folkhälsa. Att eftersträva en odling enligt dessa riktlinjer får anses ha varit hans målsättning på lantbruksområdet. Vad han främst talat om i olika sammanhang är att giftbesprutning borde undvikas och att konstgödning var av ondo. Ett arbete efter de angivna linjerna har Gösta Videgård tydligen funnit endast inom de biodynamiska kretsarna men, såvitt man vet, icke annorstädes. Han har därför kommit att intressera sig särskilt för denna metod, dock utan att därmed ha tagit slutlig ställning till de olika teorier som omfattas av metodens förespråkare; den antroposofiska bakgrunden till metoden har han, synes det, ej sökt närmare tränga in i och han blev i varje fall ej anhängare av den antroposofiska uppfattningen. Emellertid har han uppenbarligen hållit öppet att biodynamikernas teorier - även i den mån de gå längre än Gösta Videgårds allmänna målsättning - kunde vara av värde. Han har genom sitt förhållande till det biodynamiska arbetet visat att han i viss utsträckning varit beredd att såsom arbetshypoteser godtaga biodynamikernas utgångspunkter och teorier och ville se vart deras arbete i praktiken ledde; Gösta Videgård - som var en utpräglad praktiker - var uppenbarligen öppen för vad laboratorn Andersson under utredningen betecknat som "bevis

genom handling" (sid. 592-593). För detta ändamål har han infört biodynamisk odling på Ekhaga och - i begränsad omfattning - på Helmershus; d.v.s. arbete som kommit hans egna fastigheter till godo men som blivit genomfört med en viss försiktighet. Han har själv varit bestämmande över vilka åtgärder som skulle vidtagas och icke lämnat biodynamikerna fria händer. Vidare har han, ehuru i, ganska blygsam omfattning, stött biodynamiskt arbete som ej haft samband med hans egna odlingar. Han har, som han uttryckt det i brev den 23 juli 1948, velat ge biodynamikerna "ett handtag" i form av resebidrag och dylikt. Genom de erfarenheter han på detta sätt fick av metoden, särskilt de kvalitativt goda produkterna, ansåg han sig säkert ha fått vissa belägg för att biodynamikernas teorier kunde vara riktiga (t.ex. brevet den 9 juli 1946 beträffande preparaten och samtal med Glazer 1949 om s.k. naturgestaltning). Han har därför uppmuntrat dem att arbeta vidare. Emellertid var han samtidigt på det klara med att det krävdes närmare klarhet och starkare bevis på många punkter och i sådana avseenden ansåg han uppenbarligen att det var erforderligt med ytterligare arbete, särskilt vetenskaplig forskning, som han tydligen såg i en viss motsatsställning till forskning från antroposofiska utgångspunkter. Sonen Gunnar Videgårds studier torde han från början ha sett som en väg att från gängse vetenskapliga utgångspunkter vinna närmare klarhet om metoden, men sedan sonen blivit antroposof har Gösta Videgård måhända betraktat honom som företrädare snarare för de antroposofiska kretsarna än för gängse vetenskaplig forskning.

Detta har dock ej medfört att Gösta Videgård tagit avstånd från sonens arbete; han har således tydligen förutsatt att sonen skulle delta särskilt i det biodynamiska arbetet på Helmershus. Emellertid kan detta icke antagas ha medfört någon ändring i Gösta Videgårds uppfattning att vetenskaplig forskning var nödvändig. De ovan återgivna yttrandena om sådan forskning giva klart belägg härför. Han ville tydligen ha fram otvetydiga bevis och rön som icke endast skulle ligga till grund för hans eget handlande för framtiden utan överhuvudtaget skulle vara sådana att de kunde förväntas bli allmänt godtagna, vilket knappast kunde förväntas bli fallet med mindre principerna voro vetenskapligt dokumenterade. Syftet var ju ytterst att få ett bättre och sundare odlingsförfarande att slå igenom - "att väcka folks intresse för dessa principer" - och därigenom allmänt kunna få till stånd ett höjande av livsmedlens kvalitet.

I detta sammanhang bör dock särskilt anmärkas vissa under utredningen framkomna uppgifter, som ej stå i samklang med den nyss redovisade uppfattningen utan skulle kunna tyda på att Gösta Videgård - trots att han som nämnts ej anslutit sig till alla med den biodynamiska metoden sammanhängande teorier - likväl tänkte sig att i framtiden ganska oreserverat stödjade metoden och dess utövare eller i vart fall menade att det var helt och hållet arbete inom metodens ram som han förväntade skulle bli fruktbarande. Enligt en del företrädare för den biodynamiska metoden har Gösta Videgård nämligen uttalat att han visserligen ej själv var antroposof och ej kunnat

sätta sig in i alla med metoden sammanhängande frågor, men att han ville att biodynamikerna skulle arbeta vidare och att han skulle stödja dem med sina medel. Vidare har det varit på tal delvis ganska stort upplagda planer på forskningscentra, laboratorier, biodynamisk undervisning och gårdsköp. Slutligen har det nämnts, att Gunnar Videgård - vilken som nämnts är biodynamiker - skulle ha till uppgift att utforma detaljerna eller realisera planerna. Mer eller mindre långt gående yttranden i dessa avseenden ha återgivits av Heinze, Rasmussen, Döbelin, Sturén, Glaser och Hedin. I belysning av vad som förut sagts om Gösta Videgårds inställning till de antroposofiska elementen i metoden och om arten av hans egna insatser för det biodynamiska arbetet - biodynamisk odling på hans egna gårdar i den omfattning han själv bestämde samt därutöver tämligen blygsamma bidrag för befrämjande av biodynamiskt arbete i övrigt - är det emellertid direkt osannolikt att Gösta Videgård skulle ha tänkt sig att reservationslöst stödja metoden och dess utövare eller att arbetet för förbättrande av livsmedlens kvalitet skulle ske enbart inom biodynamikernas krets. Visserligen ansåg han otvivelaktigt att värdefulla resultat kunde nås genom arbete från biodynamikernas utgångspunkter, och det var därför säkerligen hans avsikt att med ifrågavarande uttalanden uppmuntra biodynamikerna i deras arbete och även att - såsom också skedde i begränsad utsträckning - stödja dem ekonomiskt. Men hans tanke var säkerligen att han själv skulle pröva och avgöra vad som skulle ske och att hans avgöranden därvidlag skulle vara

beroende på de resultat som uppnåddes. Att han för framtiden beträffande stiftelsens verksamhet skulle ha förutsatt en annan ordning kan icke heller antagas. Därvidlag kan särskilt anmärkas att han till styrelseledamot under de tre första åren efter sitt frånfälle icke förordnade sin äldste son Gunnar utan den yngre sonen Bengt som ej är biodynamiker. Vidare bör understrykas att Gösta Videgård varken vid de nyss berörda samtalen med olika biodynamiker eller vid andra samtal med desamma överhuvudtaget nämnde att stiftelsen existerade. Psykologiskt sett vore detta egendomligt om meningen verkligen varit att just deras arbete skulle vara det helt centrala i stiftelsens verksamhet.

Sammanfattningsvis torde man därför kunna säga att Gösta Videgård på jordbruksområdet satte som främsta mål att få till stånd en höjning av produkternas kvalitet och att han hade en fast tro på att detta kunde ske genom ett mera naturenligt jordbruk utan gifter och konstmedel. I den mån andra för Sveriges vidkommande aktuella riktningar än den biodynamiska arbetat efter dessa linjer - vilka enligt vad som framgått under utredningen numera icke synas vara främmande för åtminstone en del företrädare för den moderna näringsforskningen - är det antagligt att Gösta Videgård skulle ha intresserat sig även för dessa riktningar. Några sådana riktningar synas dock icke ha varit kända för Gösta Videgård, utan det har varit i den biodynamiska metoden som Gösta Videgård har funnit en motsvarighet

till sina egna idéer. Till den del den biodynamiska metoden arbetade efter nyssnämnda linjer omfattade han den helt medan han beträffande övriga moment i metoden ställde sig avvaktande och ville ha närmare klarhet om metodens värde men ändå var beredd att, låt vara med en viss återhållsamhet, stödja dem som arbetade vidare på metoden med godtagande av alla dess idéer. Det bör understrykas att han, för att få definitiva och för allmänheten liksom för honom själv godtagbara svar på frågor rörande metodens värde, dock förutsatte medverkan av gängse vetenskaplig forskning.

Inom jordbruksområdet har under utredningen icke endast odlingsmetoder i stort kommit på tal utan det har även nämnts vissa andra mera speciella frågor som antagits ha intresserat eller kunnat intressera Gösta Videgård. Således har han enligt Larsson haft intresse för kromosomforskning, men han synes ej aktivt ha stött sådan forskning och ej heller ha talat därom i någon större omfattning. Vidare har kommit upp frågan om Gösta Videgård skulle ha intresserat sig för sådan humusforskning, som för närvarande bedrives vid Ultuna lantbrukshögskola under ledning av professor Torstensson. Detta är en rent hypotetisk fråga; då Gösta Videgård icke kom i kontakt med denna forskning. Det förefaller dock troligt att han

skulle ha kunnat vara intresserad därav i den mån denna forskning kan bidra till uppnåendet av hans mål, sundare produkter framställda utan konstlade medel.

I samband med livsmedelsfrågorna har vidare nämnts vattenföroreningsfaran. Även denna fråga har berörts av Gösta Videgård vid en del samtal men någon aktiv insats på detta område eller planer därpå synes ej ha varit på tal. Detsamma gäller beträffande limnologi. Ytterligare ett område som har sammanhang med vattenfrågor har nämnts, nämligen, att tillvarataga avfall från tätorter och efter beredning använda sådant vid kompostering. Även i detta avseende har det främst varit frågan om allmänna antaganden från de personer, som hörts inför utredningen, och i regel har man antagit att Gösta Videgård skulle ha kunnat intressera sig för en sådan verksamhet.

Emellertid ha Gösta Videgårds intressen på livsmedelsområdet icke inskränkt sig till själva framställningen av födoämnen utan ha också avsett beredning och förvaring därav. Även på detta område synes ledstjärnan för honom ha varit att gifter och beredningspreparat borde undvikas och att livsmedel borde såvitt möjligt bevaras i sitt naturliga skick. Förutom vad som uppgivits om denna allmänna målsättning, är det främst kylning och djupfrysning av livsmedel som kommit på tal under utredningen. Gösta Videgårds intresse för dessa ting kom först till synes i slutet av 1930-talet, då han införde kylrum på Helmershus för lagring av frukten och vidare inredde en lokal i Kungshuset med frysboxar, avsedda för uthyrning. Båda dessa anläggningar synas ha tillgodosett rent

affärsmässiga intressen. Detsamma kan sägas om den rederirörelse med kylfartyg som startades i slutet av 1940-talet. Emellertid har det också framhållits under utredningen att Gösta Videgård, även bortsett från dessa affärsintressen, haft ett allmänt intresse för kylning och djupfrysning såsom medel att förvara livsmedel. Detta tycks speciellt ha framkommit vid samtal med Larsson, som är specialist på dessa frågor, men även andra personer ha givit uttryck för denna uppfattning. Vidare framgår av ett brev den 9 januari 1950 från Gösta Videgård till Gunnar Videgård att Gösta Videgård var intresserad av att få klarhet i om djupfrysning verkligen var den bästa lagringsmetoden. Allmänt sett förefaller dock den affärsmässiga synpunkten ha varit ganska framträdande på detta intresseområde, och någon aktiv insats för att stödja forskning eller på annat sätt föra djupfrysningen framåt synes ej ha förekommit från Gösta Videgårds sida. Det har dock från Larssons sida hävdats, att Gösta Videgård hade planer på att längre fram göra en sådan insats, vilket för övrigt skulle ske inom ramen för stiftelsens verksamhet. Denna insats skulle ej gälla endast djupfrysning utan även konsivering och annan behandling för konsumtion. Sistnämnda frågor har eljest ej berörts närmare av dem som hörts under utredningen men alldeles klart är att en insats på detta område - ägnad att leda till sundare födoämnen - ligger helt i linje med Gösta Videgårds allmänna syn på livsmedelsfrågor. Därutöver må nämnas att Gösta Videgård år 1949 var med om att preliminärt bilda ett bolag för utnyttjande

av en viss förpackningsmetod, men detta projekt - som ej genomfördes - synes ha varit ett rent affärsintresse. Gösta Videgårds förutnämnda intresse för höjande av kvaliteten å livsmedel har vidare medfört att han även kommit att intressera sig för metoder att fastställa kvalitetsgrader. Förutom smakprovningar, som bland annat skett i samband med Gösta Videgårds umgänge med Larsson, är det särskilt den s.k. kristallanalysen som Gösta Videgård uppgivits ha varit intresserad av. Denna metod vars vetenskapliga värde ej synes vara odiskutabelt (Jfr Neuhaus i Bil. 26 till Holfves inlägga och Borgström sid. 612½) användes vid kvalitetsundersökningar av födoämnen på det sättet att man låter växtextrakt eller dylikt kristalliseras på glasskivor och sedan med ledning av kristallisationsfigurerna drar slutsatser angående växtens sundhetstillstånd, eventuella sjukliga förändringar och dylikt. Gunnar Videgårds studier vid Goetheanum och i Stuttgart (1948) - vilka ägde rum på Gösta Videgårds föranstaltande - gällde bland annat denna metod. Gunnar Videgård var vidare år 1949 under sina studier i USA i kontakt med metodens upphovsman Pfeiffer. Gösta Videgård skrev i ett brev den 2 maj detta år till Gunnar: "Det var intressant att höra, att du sammanträffat med Pfeiffer; du får väl försöka att få jobba hos honom ett tag och jag går så långt att vi, om det skulle behövas, måste på ett eller annat sätt stötta honom, om han inte har resurser nog." Även av andra brev till Gunnar Videgård framgår, att Gösta Videgård varit intresserad av denna metod. I en del brev talas också om planer att inrätta ett laboratorium

å Helmershus. Avsikten var av allt att döma att detta skulle användas främst för arbete med kristallanalys och ledas av Gunnar Videgård. Gösta Videgård skrev i ett brev den 10 oktober 1949 att han ville ha projektet om laboratoriet "klart på papperet", men av hans samtal samma år med dåvarande föreståndaren på Helmershus, Nilsson, framgår att det icke var några aktuella eller närmare utformade planer utan att frågan var ställd på framtiden. Gösta Videgård förväntade sig dock tydligen att kvalitetsundersökning genom kristallanalys skulle kunna bli ett värdefullt hjälpmedel för det fortsatta arbetet för höjande av kvaliteten på livsmedel. - Även vissa andra metoder för bestämmande av kvaliteten hos livsmedel ha berörts under utredningen, men det kan icke anses visat att Gösta Videgård intresserat sig närmare för dessa.

4. Slutan-
märkning
beträffande
de olika
intresse-
områdena

Av det ovan anförda framgår att bakom Gösta Videgårds ideella intressen på olika områden låg tanken att en förbättrad folkhälsa borde eftersträvas. Ett uppbyggande av folkhälsan har måhända för honom framstått som viktigare än sjukvården men klart är att han också i hög grad intresserade sig för vissa former av läkekonst. Gemensamt för Gösta Videgårds intressen på alla de berörda områdena är, såsom flerfaldiga gånger framhållits, att han trodde på de naturliga medlen och naturens egen kraft samt att han var motståndare till konstmedel och gifter av alla slag. Intresset för folkhälsan och tron på naturens krafter och på naturliga medel kunna alltså sägas utgöra ett slags gemensam nämnare för hans inriktning på det ideella området.

VI. Tolkning av ändamålsbestämmelsens ordalag med hänsyn till det material som är ägnat att direkt belysa de i bestämmelsen använda orden och uttrycken.

Under punkt IV ovan har fastslagits att den första uppgiften vid tolkningsoperationen är att genom en språklig analys söka klarlägga innebörden av ändamålsbestämmelsens text. Därvid måste beaktas det utredningsmaterial som kan vara ägnat att närmare belysa vad Gösta Videgård avsett med just de i stadgandet använda orden och uttrycken. Framställningen i denna del går således ut på att fastställa förordnandets räckvidd ävensom de särskilda anvisningar inom denna ram som kunna utläsas av själva texten. I vad mån utredningsmaterialet ger underlag för att man tolkningsvis skall kunna inläsa ytterligare anvisningar - utan direkt grund i förordnandets text men inom den ram som framgår av dess text - är däremot en fristående fråga som behandlas i avsnitt VII.

Inledningsvis må anmärkas att en språklig analys av ändamålsbestämmelsen gjorts redan i Boldings utlåtande. I samband därmed berörde Bolding - med utgångspunkt från det för honom tillgängliga, ganska knapphändiga materialet om Gösta Videgård och hans tankar om stiftelsen - möjligheten att Gösta Videgård kan ha begagnat någon eller några av de i stadgarna förefintliga termerna i en alldeles speciell betydelse eller eljest haft avsikter som ej kommit till klart uttryck i stadgarnas ordalag. De sistnämnda spekulationerna äro numera av mindre intresse, eftersom utredningsunderlaget nu är ett helt annat. Kommittén anser sig därför icke ha anledning att här återge Boldings

utlåtande i denna del utan inskränker sig till att på vissa punkter erinra om Boldings syn på bestämmelsens rent språkliga konstruktion och således i sammanhang som äro oberoende av utredningsunderlaget.

Vid undersökningen av innebörden av själva ordalagen i bestämmelsen är givetvis utredningsmaterialet i sin helhet av betydelse, men - såsom redan framhållits å sid. 27 och 28 - måste Gösta Videgårds eget utkast till ändamålsbestämmelse betraktas som särskilt betydelsefullt. Advokaten Almer, som givit bestämmelsen den slutliga utformningen, har nämligen förklarat, att formuleringen skett i direkt anslutning till det nämnda utkastet och att skillnaderna helt vara beroende på Almers formella redigering. Denna redigering avsåg enligt Almer ej alls att ge uttryck åt någon ändring i tankegångarna utan syftade endast till att på en del punkter få bort uttryck som ej ansågos passa i en stiftelseurkund. Utkastet kan med hänsyn till det nu sagda godtagas såsom en särskilt värdefull upplysningskälla för vad Gösta Videgård velat uttrycka i ändamålsbestämmelsen.

Ändamålsbestämmelsen är skriven på det sättet att den anger en serie olika syften - det ena ingripande i eller ledande till det andra - vilka syften var för sig sammankopplas med allmänna och i regel föga upplysande uttryck, angivande formen för den verksamhet varigenom syftena skola tillgodoses. Destinatärskretsen anges ej uttryckligen utan får framgå indirekt.

Med hänsyn härtill är det i första hand de skilda

uttrycken för stiftelsens syften som tilldraga sig uppmärksamhet. Kommittén tar därför i första hand sikte på de uttryck som angiva syftemålen och behandlar dessa i skilda avsnitt, som för överskådlighetens skull rubriceras med frågor. Anvisningarna om den närmare formen för verksamhetens bedrivande berörs i anslutning till de slutsatser som uppnås i de skilda avsnitten.

1) Vad är att anse som stiftelsens allmänna målsättning och därmed såsom avgörande för bestämningen av den yttersta ramen "för stiftelsens verksamhet?"

I ändamålsbestämmelsen anges inledningsvis att stiftelsen skall "upprätta eller understödja allmännyttiga inrättningar" samt stödja vissa "upptäckter, uppfinningar och erfarenheter". Bolding har framhållit, att det är rimligast att anse båda dessa uttryck vara närmare bestämda genom relativsatsen "vilka äro ägnade att förbättra människans tillvaro och livsföring". Visserligen är det språkligt sett icke självklart, att relativsatsen skulle syfta även på de allmännyttiga inrättningarna. Å andra sidan är ju en sådan syftning fullt godtagbar ur språklig synpunkt. Och härtill kommer att det med hänsyn till Gösta Videgårds allmänna intresseinriktning får anses uteslutet att han avsett att ge stiftelsen en yttersta ram som betingades enbart av vad som är att anse som allmännyttigt. Särskilt kan anmärkas att till detta vida begrepp plägar hänföras åtskillig verksamhet som Gösta Videgård var helt ointresserad av och säkerligen aldrig tänkt sig att stödja (t.ex. fattigvård och annan välgörenhet i gängse

mening, politiska och religiösa ändamål, stöd åt rikets försvar). Det torde därför vara klart, att den nyssnämnda relativsatsen bör anses hänföra sig ej blott till "upptäckter, uppfinningar och erfarenheter" utan även till "allmännyttiga inrättningar". Man har således att uppfatta det som stiftelsens yttersta mål "att förbättra människans tillvaro och livsföring".

Emellertid kan man fråga sig om man ej har skäl att i detta uttryck inlägga en speciell och mer preciserad innebörd. Det föreligger nämligen mycket stark anledning att antaga att det var från en särskild synpunkt som Gösta Videgård såg frågan om förbättring av människans tillvaro och livsföring. Detta framgår särskilt klart av fjärde stycket i hans utkast till ändamålsbestämmelsen, där han uttalat ett omdöme eller en förhoppning om vilken roll stiftelsen - i sin helhet - kunde få i ett större sammanhang. Han har nämligen skrivit, att stiftelsen genom sin verksamhet skulle "medverka till höjande av människans sunda kroppsliga utveckling". Då detta stycke i utkastet syftar på stiftelsen i dess helhet, ger det intrycket att den i bestämmelsens - och utkastets - första stycke omtalade förbättringen av människans villkor förutsattes skola ske just genom höjandet av människans kroppsliga utveckling. Detta intryck förstärkes av att - såsom framgått av avsnitt V ovan (sammanfattning å sid. 72) - Gösta Videgårds ideella intressen gällde olika slag av verksamhet som han förväntade skulle på ett eller annat sätt få sin betydelse just på hälsoområdet. Hans i det följande berörda uttalanden om själva

stiftelsen visa också, att det var just detta område som föresvävade honom, och särskilt betydelsefullt är att Almer vid de samtal, som han hade med Gösta Videgård i samband med stiftelsens tillkomst, fick den bestämda uppfattningen att det var helt inom hälsoområdet som Gösta Videgård tänkte sig att stiftelsen skulle verka.

Vid första påseende kan andra stycket i ändamålsbestämmelsen synas tala emot att det varit enbart på "höjande av människans sunda kroppsliga utveckling" som Gösta Videgård tänkt sig att stiftelsens verksamhet skulle inriktas. Detta stycke har nämligen i Almers utredigering fått en avfattning som skulle kunna tyda på att ett bättre utnyttjande av naturkrafterna - vad detta ord än innebär - "särskilt" skulle kunna bidra till en ökad folkhälsa men att naturkrafterna även eljest (således utan samband med folkhälsan) skulle kunna "nyttiggöras för mänskligheten". Emellertid har utkastet en annan formulering, som ej alls ger någon antydning om att något sådant nyttiggörande utanför hälsoområdet kommit ifråga eller varit avsett.

"Åstadkommandet av ökad folkhälsa" är nämligen i utkastet samordnat med den föregående frasen såsom en bestämning av i vilket avseende ("och avse") naturkrafterna skulle nyttiggöras för mänskligheten. Därest motsvarande samordning skett i den slutliga bestämmelsen, borde bisatsen ha lydit "... så att dessa på allt bättre sätt kunna nyttiggöras för mänskligheten och åvägabringa ökad folkhälsa". Detta får också antagas vara den avsedda innebörden. Ytterligare må anmärkas att första styckets uttryck "särskilt i de delar" etc. samt andra styckets uttryck

"i första hand" möjligen skulle kunna uppfattas som hänförligt icke endast till verksamhet för utnyttjandet av naturkrafterna utan även till åvägabringande av ökad folkhälsa. Därmed skulle i så fall en antydning vara given att i andra hand annat än folkhälsoområdet skulle kunna ifrågakomma. Emellertid är det avgjort naturligare att anse att de berörda uttrycken syfta enbart på "utnyttjandet av naturkrafterna". Med detta betraktelsesätt kan man icke anse att förordnandets andra stycke skulle tala emot det ovan gjorda antagandet att det varit ur hälsosynpunkt som Gösta Videgård tänkt sig en förbättring av de mänskliga villkoren.

Beträffande uttrycken "höjande av människans sunda kroppsliga utveckling" och "åvägabringande av ökad folkhälsa" må anmärkas, att de torde få anses ha ungefär samma räckvidd. Båda uttrycken äro visserligen så vida att det är svårt att närmare precisera deras räckvidd, men det torde i detta sammanhang vara tillräckligt att notera, att all verksamhet som är ägnad att leda till det ena målet också synes vara ägnad att leda till det andra. Kommittén anser sig därför kunna betrakta uttrycken såsom liktydiga, och betrakta båda uttrycken såsom täckande den verksamhet som Gösta Videgård speciellt hade i tankarna för stiftelsens vidkommande. För enkelhetens skull använder kommittén i fortsättningen i regel uttrycket "förbättrad folkhälsa" ifråga om den nu berörda målsättningen.

Det nu anförda leder till slutsatsen att man har ett starkt underlag för antagande att målsättningen för

stiftelsens verksamhet bör anses vara att den skall verka för en förbättring av människans tillvaro och livsföring genom en insats för folkhälsan och för höjande av människans sunda kroppsliga utveckling. Med tanke på att det från praktiska synpunkter icke är önskvärt att i onödan inskränka den yttersta ramen för en stiftelses verksamhet bör måhända tillfogas den anmärkningen att man i bestämmelsens ordalag - bortsett från bakgrunden - kan finna ett formellt stöd för uppfattningen att den yttersta ramen för verksamheten bör anses vara något vidare, nämligen betingad endast av målet att förbättra människans villkor oavsett om det sker genom en insats på hälsoområdet eller på annat sätt. Den utvidgning av ramen som därmed skulle ske kan dock knappast anses ha någon reell betydelse, eftersom hälsoområdet är så eftertryckligt betonat att stiftelsens styrelse bör anse sig förhindrad att utan tvingande skäl gå utanför hälsoområdets gränser. Möjligen kan det vara av värde vid eventuella gränsfall att kunna räkna med en viss formell säkerhetsmarginal utanför hälsoområdet. Det reella verksamhetsfältet som kommittén i fortsättningen har anledning att befatta sig med är dock hälsoområdet.

Beträffande formen för stiftelsens verksamhet på hälsoområdet, så ger ändamålsbestämmelsens första stycke ingen som helst ledning men heller ingen inskränkning i styrelsens valmöjligheter. Under de i detta stycke lämnade anvisningarna - "att upprätta eller understödja ... inrättningar samt stödja upptäckter, uppfinningar och erfarenheter

vilka äro ägnade att" tillgodose ifrågavarande syfte - torde kunna inrymmas vilka åtgärder som helst, bara de äro ägnade att tillgodose syftet.

2) Böra läkemetoder och sjukvård överhuvudtaget anses ingå i verksamhet för förbättrande av folkhälsa (höjande av människans sunda kroppsliga utveckling)?

Båda de nämnda uttrycken ha en ganska generell eller kollektiv anstrykning - folkets hälsa respektive "människan" i allmänhet - och man frågar sig då om sjukvård i olika former kan anses gå in under dessa uttryck. Sjukvård måste ju, även om den tillhandahålles allmänheten, sägas ha avseende på enskilda individer på ett annat sätt än ett uppbyggande av folkhälsan har. Emellertid är att märka att Gösta Videgård i andra stycket av sitt utkast icke använde uttrycket "ökad folkhälsa" utan skrev "ökad hälsa åt folket (individen)". Med hänsyn härtill och även till åtskilliga av Gösta Videgårds yttranden, avseende Cademarioanstalten, måste det antagas, att de förbättringar på hälsoområdet som föresvävade Gösta Videgård gällde även vissa sjukvårdsförhållanden, och att dessa således äro täckta av de här ifrågavarande uttrycken. Detta antagande bestyrkes också av vad som anföres nedan (sid. 81 ff) angående innebörden av uttrycket naturkrafter, där för övrigt också beröres att Gösta Videgård var motståndare till åtskilligt inom den konventionella läkekonsten (bortsett dock i första hand från kirurgi).

3) Vilka vägar anvisas främst för arbetet inom hälsoområdets ram?

Av andra stycket framgår att verksamheten i första hand skall gå ut på att eftersträva ett bättre utnyttjande av naturkrafterna på ett sådant sätt att huvudändamålet - förbättrad folkhälsa - främjas.

Av tredje stycket framgår vidare att stiftelsen genom viss verksamhet skall verka för framställandet av bättre födoämnen.

Frågan om det inbördes sammanhanget mellan dessa målsättningar ävensom formen för deras realiserande böra beröras först sedan kommittén undersökt innebörden av uttrycket naturkrafter.

4) Vad kan Gösta Videgård antagas ha menat med uttrycket naturkrafter?

Detta uttryck måste uppenbarligen anses särskilt betydelsefullt, då en förbättrad folkhälsa skulle eftersträvas i första hand genom ett bättre utnyttjande av dessa krafter. Till en början kan fastslås att det icke kan antagas att Gösta Videgård härmed avsett energi, energikällor eller något dylikt till fysikens område hänförligt begrepp. Ett sådant antagande motsäges nämligen redan genom att uttrycket naturkrafter i stadgarna sammankopplats med folkhälsan, ett samband som vore ytterst svårförklarligt om det ifrågavarande uttrycket skulle betyda detsamma som energi. Därjämte talar utredningsmaterialet i övrigt mot att Gösta Videgård skulle ha inlagt en sådan mening i ordet.

Frågan är då om han ändå kan ha inlagt någon alldeles

speciell innebörd i uttrycket eller om han använt det i en allmän bemärkelse, d.v.s. såsom syftande på vad som enligt allmänt språkbruk kan betecknas som "naturens krafter".

Vissa av de personer som hörts under utredningen ha förfäktat att Gösta Videgård med "naturkrafter" åsyftat

formkrafter eller "Bildekräfte" , d.v.s. begrepp som höra hemma i antroposofiens och den biodynamiska metodens terminologi. Även Holfve har vid sin behandling av utredningsmaterialet ansett sig ha fog för att inlägga en speciell betydelse i uttrycket, ehuru med något vidare syftning än den nyssnämnda. Holfve har nämligen vid sitt resonemang i denna del (sid. 26 ff i hans inlaga. Bil. C) antagit att Gösta Videgård hämtat begreppet från vissa områden som intresserat honom, nämligen homeopati, naturläkekonsten och den biodynamiska metoden. Holfve påpekar att man inom homeopati laborerar med begreppet "livskrafter", inom naturläkekonsten med begreppet "Naturheilkräfte" och inom den biodynamiska riktningen med begrepp som "Bildekräfte" eller organiserande krafter. Emellertid anses dessa begrepp icke kunna definieras på alldeles samma sätt, och Holfve har därför sökt sig fram till en förklaring som anses täckande och betecknande för vad man inom alla de berörda riktningarna åsyftar, nämligen enligt Holfve "de krafter som utan att delta i livsprocesserna dirigera och samordna desamma".

Emellertid anser kommittén att det icke finnes tillräckligt underlag för ett antagande att Gösta Videgård med uttrycket ville markera något så speciellt, såsom

t.ex. just de krafter som man inom naturläkekonsten (eller homeopatien eller den biodynamiska metoden) söker utnyttja, tillskriver vissa egenskaper, ger vissa benämningar etc. På uttrycket som sådant kan därför icke grundas någon slutsats att Gösta Videgård velat - genom att använda ifrågavarande uttryck - utpeka vissa speciella riktningar eller karakteristiska drag hos sådana riktningar. Det kanske mest påtagliga skälet mot en sådan uppfattning är det förhållandet att Gösta Videgård med sin realistiska och praktiska läggning säkerligen - om han vid stadgarnas tillkomst velat särskilt utpeka just vissa riktningar eller vissa drag hos dessa - skulle ha angivit vederbörande riktnings namn eller termer som voro otvetydiga åtminstone för ifrågavarande riktnings egna förespråkare. Ett antagande, att uttrycket naturkrafter skulle förklaras av att Gösta Videgård haft den biodynamiska terminologien i tankarna, motsäges vidare av att han vid den tid då stadgarna skrevs ej synes ha trängt särskilt djupt in i denna metod och, såvitt man vet, ännu ej träffat någon som utövade biodynamisk odling.

Själva termen "naturkrafter" har således icke visats ha en sådan direkt anknytning till någon viss riktning eller teori att man har underlag för att på något sätt giva termen en klar definition eller eljest klart avgränsa de företeelser som skola falla in därunder. Enligt gängse tolkningsregler måste man antaga att ett uttryck har den innebörd som följer av allmänt språkbruk, såvida det icke visas att annan innebörd varit avsedd. Härav följer att uttrycket som sådant ej kan anses ha annan

innebörd än vad som allmäneligen menas med "naturens krafter" - däri inbegripet den mänskliga naturens krafter (jämför utkastets uttryck "våra naturkrafter").

Begreppet får dock en närmare belysning när man beaktar dess i ändamålsbestämmelsen angivna samband med folkhälsan. En ytterligare bestämning av begreppet kan nämligen sägas ligga däri att de åsyftade krafterna skola vara av den arten att de äro ägnade att främja folkhälsan. Man får emellertid också vända på satsen och säga att folkhälsan skall befrämjas just med hjälp av dessa krafter. Detta inbördes sammanhang visar hän på problemställningar av central betydelse i detta sammanhang, nämligen dels frågan vad det är som i det ena eller andra avseendet är nyttigt eller skadligt för den mänskliga hälsan, dels frågan huru det som sålunda befinnes nyttigt skall kunna tillgodogöras människorna. En given förutsättning för båda frågeställningarna är vidare riktpunkten, att som nyttigt för den mänskliga hälsan bör betraktas endast sådant som är naturligt och i överensstämmelse med naturens ordning. Från denna utgångspunkt får man således fram ett område, där verksamheten skall avse sambandet mellan, å ena sidan, den mänskliga hälsan och, å andra sidan, sådana faktorer som födan, läkemedel, läkemetoder och levnadssätt. Denna verksamhet skall inriktas på att få fram eller befrämja föda, läkemedel etc. som i sig äro naturliga och även äro ägna de att befrämja de naturliga mänskliga krafterna. Det sålunda beskrivna verksamhetsområdet är att anse som stiftelsens primära verksamhetsområde.

Man kommer till motsvarande resultat om man utgår från den utredning som föreligger om Gösta Videgårds intressen på det ideella området. Därvid bör man icke utgå från vissa delområden - även om dessa särskilt betonats - och låta sådana delar vara avgörande vid Försöken att härleda och tolka begreppet naturkrafter. Såsom redan konstaterats föreligger nämligen icke underlag för ett antagande att begreppet skulle direkt anknyta till eller syfta på någon särskild riktning. I stället bör man se Gösta Videgårds intresseinriktning i ideellt avseende som en helhet och söka få ett grepp om vilken gemensam grunduppfattning som ligger bakom. Intressena på enskilda områden bli i så fall närmast att betrakta som symptom på denna grunduppfattning. Kommittén har resedan i en slutanmärkning till översikten av Gösta Videgårds ideella intressen (sid. 72) redovisat vad kommittén kommit fram till beträffande en sådan grunduppfattning hos Gösta Videgård. Det resultat som där redovisas är detsamma som det i föregående stycke angivna.

I anslutning härtill bör vidare erinras om vad kommittén anfört å sid. 44 - 45, nämligen att det som kan spåras längst tillbaka i tiden på detta område är Gösta Videgårds allmänna tro på naturliga medel, ett naturligt levnadssätt etc. Sedermera kom han, tydligen genom sina erfarenheter på Cademario, att se dessa frågor i större sammanhang och den s.k. Cademariotanken framstår därför såsom representerande icke endast hans intresse för själva anstalten utan intresset på hälsoområdet överhuvudtaget.

Såsom ovan framgått bör man därför utgå från att de sammankopplade uttrycken folkhälsa-naturkrafter ge vid handen att verksamheten skall avse sambandet mellan den mänskliga hälsan och sådana faktorer som födan, läkemedel m.m. och att verksamheten därvid skall inriktas särskilt på att få fram eller befrämja föda, läkemedel etc. som i och för sig äro naturenliga och även äro ägnade att befrämja de naturliga mänskliga krafterna. Därtill bör fogas den anmärkningen att det uppenbarligen kan vara vanskligt att bedöma vad som är naturligt eller naturenligt och vad som icke är det. Bolding uppmärksammar denna fråga och anför därom:

"Visserligen har man sedan länge inom naturvetenskapen klart för sig att en bestämd gränsdragning mellan organiskt och oorganiskt - mellan 'natur' och 'onatur' - är omöjlig att upprätthålla (redan år 1828 lyckades den tyske forskaren Wöhler framställa ett organiskt ämne av oorganiska ämnen), men uppenbarligen kan man skilja mellan olika forskningsgrenar efter deras huvudsakliga befattning med den levande naturen eller med de 'oorganiska' ämnena."

Kommittén anser sig emellertid böra tillägga att det måste anses alldeles klart att det var de organiska sammanhangen och processerna som föresvävade Gösta Videgård och att det för honom önskvärda var att man sökte efterlikna naturens egen ordning. Till belysning av hur han såg detta kan nämnas vissa under utredningen gjorda uttalanden om vad Gösta Videgård kan antagas ha menat med naturkrafter: "det som bor i allt som växer, i frön och i människor också"; "han ville ha ut det bästa ur naturen och han ville ha det sådant som man får det ur naturen";

"sjuka människor skulle hjälpas på naturlig väg" (Signe Videgård - Elisabeth Aldén), "allt skulle vara så naturligt som möjligt, ett naturligt levnadssätt, naturliga läkemedel o.s.v." (Signe Videgård); "de krafter som skapa liv i allt som växer" (Norgren); "Gösta Videgård brukte ofte ordet 'naturkrafter' men aldri i noen abstrakt betydning. Når uttrykket blev benyttet var det som regel i forbindelse med hans syn på naturens egen evne till å helbrede resp. vedlikholde den menneskelige organisme" (Holst), "han ansåg att människorna måste försöka inordna sig i den naturliga utvecklingen och underordna sig naturens lagar" (Thorborg).

När Gösta Videgård talat om värdet av naturliga medel och en naturenlig ordning har detta, såvitt utredningen visar, ofta skett i sammanhang då hans uttalanden haft en udd riktad mot förfaranden eller företeelser som han ogillade. En ytterligare belysning av vad som enligt hans mening var naturenligt kan därför erhållas om man från utredningsmaterialet återger vissa exempel på förfaranden m.m. som han kritiserade. På livsmedelsområdet ställde han sig sålunda avvisande till den industrialiserade födan och lantbrukets industrialisering med maskiner, salter och annat som förde bort från det naturenliga jordbruket; vidare har hans motvilja mot konstgödning och giftbesprutning vid odlingar omtalats flerfaldiga gånger, därvid bland annat nämnts att han ansåg gifter, hormonpreparat och dylikt kunna vara en orsak till cancers utbredning samt att sådana medel även eljest kunde skapa sjukdomsrisker eller i vart fall medföra sänkt kvalitet å livsmedlen;

försöken att genom konstlade medel öka skördarna ansåg han kunna medföra risk för jordförstöring; han reagerade även mot användningen av kemikalier vid livsmedelsförvaring; han ogillade att frukt skalades eller preparerades vid konservering. Beträffande det medicinska området har han uttryckt sitt ogillande av åtskilliga inom gängse medicin använda behandlingsformer; t.ex. att det användes för mycket "giftsprutor", mediciner och bedövningsmedel; vidare har han kritiserat utnyttjandet av sulfonamid för nedbringande av feber, ryggmärgsprov och vaccination; slutligen kan nämnas att han vid behandling efter benbrott icke ville ha kalktabletter utan benmjöl. Ett träffande uttryck för vad Gösta Videgård särskilt vände sig mot är kanske Voegeles term civilisationsskadeverkningar.

5) Innebörden av att den med naturkrafterna sammanhängande verksamheten skall bedrivas genom stöd åt "upptäckter avseende utnyttjandet" av dessa krafter?

Stöd av en upptäckt synes kunna beredas genom stöd till forskning, som har samband med upptäckten, men även till annan verksamhet som genom upplysning eller på annat sätt är avsedd att få vederbörande rön omsatta i praktiken. Uttrycket "stödja upptäckter" ger således icke någon mer preciserad upplysning om hur stiftelsen skall förfara. Naturligast är väl dock att anse stöd till forskning såsom huvudsaken. Vidare må anmärkas, att föreskriften om att stödja upptäckter får anses leda till att vissa frågor avseende sund livsföring och sunda levnadsvanor faller utanför andra styckets ram (t.ex. en sådan sak som

fysisk fostran eftersom man därmed ej kan sägas utnyttja någon upptäckt i egentlig mening).

Föremålet för den här avsedda stödjande verksamheten är "upptäckter avseende utnyttjandet av naturkrafterna" i den mån syftet ökad folkhälsa därmed tillgodoses. Frågan är då om det ligger en begränsning i verksamhetsföremålet genom att det angivits att det skall röra sig om "utnyttjandet" av naturkrafterna. Närmast till hands ligger onekligen att, såsom Bolding, anse att detta tyder i första hand på tillämpad forskning. Detta framgår dock ej så otvetydigt att man bör anse sig hindrad att stödja även grundforskning. Detta läser dock endast böra ifrågakomma i den mån ett klarläggande av orsaks sammanhangen kan antagas vara av direkt värde för möjligheterna att utnyttja naturkrafterna till nytta för hälsoområdet.

6) Innebörden av föreskriften i ändamålsbestämmelsens tredje stycke att stiftelsen genom viss verksamhet skall verka för framställande av bättre födoämnen? Förhållandet mellan bestämmelsens andra och tredje stycke?

I bestämmelsens tredje stycke anges som en uppgift för stiftelsen att på visst sätt verka för "framställandet av bättre födoämnen". Forskning på det området anges skola ske för "ändamål som nu är sagt" vilket naturligen bör anses syfta tillbaka på de tidigare nämnda strävandena mot ökad folkhälsa och mot ett bättre utnyttjande av naturkrafterna. Såsom redan tidigare framgått måste framställandet av bättre och sundare födoämnen anses falla in under det verksamhetsområde som anges genom andra stycket. Det förhållandet att födoämnen ändå uttryckligen

beröras i tredje stycket får uppfattas som ett tecken på att Gösta Videgård velat understryka födoämnesområdets betydelse. Däremot kan man icke säga, att det därmed mellan födoämnesområdet och det område som i övrigt omfattas av andra stycket skulle ha föreskrivits någon rangordning i den meningen att födoämnesområdet skulle ha ett avgjort försteg. Om det inbördes förhållandet mellan dessa områden kan ej ur stadgarna utläsas mer än att det klargjorts att födoämnesfrågorna har en given och betydelsefull plats inom stiftelsens verksamhet.

Det kan anmärkas att tredje stycket i utkastet har en från den slutliga bestämmelsen delvis avvikande formulering. Medan tredje stycket i den slutliga bestämmelsen har en hänvisning till andra stycket ("för ändamål som nu är sagt"), har utkastet tvärtom en formulering som skulle kunna tyda på att det tredje stycket skulle avse ett område som låg utanför andra styckets ram ("Till stiftelsens ändamål hör även - - -) Detta kan dock icke antagas ha varit avsikten, ty man får antaga att Gösta Videgård skulle ha reagerat om advokaten Almers utredigering i en sådan punkt skulle ha avvikit från hans önskemål. Möjligen kan ordet "även" - om det varit avsett att alls ha någon reell innebörd - ha syftat på verksamhetsformen, så att meningen varit att markera att stiftelsen skulle, förutom att ge stöd åt inrättningar och forskning, även själv vid behov vidtaga praktiska åtgärder såsom förvärvande av fastigheter och upprättande av laboratorier för att få igång forskning.

Beträffande formen för den i tredje stycket angivna verksamheten, så framgår att stiftelsen bör eftersträva att forskare och uppfinnare beredas möjligheter och hjälpmedel för arbete med förbättringar å livsmedelsområdet. De vägar som särskilt anvisas i denna del äro förvärv av jordegendomar och upprättande av laboratorier. Det kan dock icke rimligen antagas, att detta avser att utgöra en uttömmande uppräknig, utan det får betraktas som en exemplifiering av viktiga åtgärder till stöd för forskning som avses i detta stycke. Att stöd var avsett åt forskarna även sedan jordegendomar och laboratorier anskaffats får anses alldeles självklart, liksom att stöd avsågs kunna ifrågakomma även om forskarna redan från början och utan stiftelsens medverkan fått tillgång till fastigheter eller laboratorier.

Man kan fråga sig om Gösta Videgård vid lämnandet av dessa anvisningar angående fastighetsförvärv och laboratorier haft några mera konkreta planer i tankarna. Närmast uppkommer frågan till följd av olika uppgifter att han övervägt att inköpa någon fastighet för biodynamiske försök och att i anslutning därtill eller å Helmershus upprätta laboratorier. Emellertid ha dessa projekt kommit på tal först några år efter stiftelsebildningen. Med hänsyn härtill och till vad som förut sagts om att Gösta Videgårds intresse för det biodynamiska år 1944 var i ett begynnande skede, kan det icke antagas att Gösta Videgård redan vid den tidpunkt då stadgarna skrevos hade några speciella avsikter i nu berörda hänseende. I vad mån senare planer kunna sättas i samband med stiftelsens planerade

verksamhet är en fråga som kommer att beröras i avsnitt VII.

7) Vad bör gälla beträffande verksamhetsområden som falla utanför det primära verksamhetsområdet men ändå omfattas av ändamålsbestämmelsens ram?

Utanför det primära verksamhetsområdet - som angivits ovan å sid. 84 - men ändå inom stiftelsens ram faller sådan verksamhet som visserligen är ägnad att på hälsoområdet förbättra människans tillvaro och livsföring men som ej innebär att man - vid livsmedelsframställning eller eljest - befrämjar upptäckter avseende utnyttjandet av naturkrafterna.

I praktiken lär väl sådan verksamhet icke böra bli av större betydelse för stiftelsen men några korta anmärkningar kunna dock göras.

Då naturkrafterna tillmätts största vikt vid bestämningen av stiftelsens verksamhet, ligger det närmast till hands att anse att på nu ifrågavarande område främst bör kunna ifrågakomma sådan verksamhet som går ut på att nyttiggöra naturkrafterna för människorna ehuru i annan form än genom utnyttjande eller tillämpning av upptäckter rörande naturkrafterna. Vissa livsföringsfrågor - t.ex. värdet av sunda levnadsvanor som ej ha direkt anknytning till någon upptäckt - synas vara att hänföra till denna kategori.

Vidare kan - utan anknytning till naturkrafterna - förekomma verksamhet för framställning av för människan sundare livsmedel och sådan verksamhet hör följaktligen till nu ifrågavarande kategori. Som exempel härvidlag kan

nämnas hygien vid handhavande av livsmedel.

Slutligen föreligger hälsobringande verksamhet utan samband med vare sig naturkrafterna eller livsmedel. Hit höra exempelvis kirurgi och vidare folkupplysning i andra fall än då fråga är om spridande av kännedom om upptäckter avseende naturkrafterna.

8) Betydelsen av att det i utkastets tredje stycke angivits att det var "uppenbarligen värdefulla idéer" som skulle utexperimenteras och prövas?

Det har gjorts gällande, att det citerade uttrycket borde uppfattas som ett särskilt krav på den verksamhet som skulle stödjas. Det ligger emellertid redan i sakens natur att det är de för syftet mest värdefulla idéerna som en stiftare vill stödja, och den nämnda frasen kan icke anses innebära något utöver detta. Någon upplysning om vad som för Gösta Videgård framstod som värdefullt ger den icke.

9) Allmän anmärkning om föreskrifterna rörande formen för stiftelsens verksamhet.

En stiftelses verksamhet kan vara sådan att den endast ekonomiskt stöder verksamhet som i linje med stiftelsens syfte bedrivs i annans regi. Stiftelsen kan också i egen regi igångsätta och leda sådan verksamhet. Vidare kan det ske en kombination så att av annan ledd verksamhet stödes men under villkor som påverkar inriktningen av verksamheten.

I det föreliggande fallet få alla dessa möjligheter anses stå öppna för stiftelsens styrelse. Första och andra styckena få närmast anses vara neutrala i detta avseende

och ej ge försteg åt den ena eller andra formen. Tredje stycket däremot anger vissa praktiska åtgärder som närmast tyda på att stiftelsen förutsatts skola bedriva en verksamhet i egen regi. Detta stycke bör dock icke uppfattas såsom en tvingande anvisning att verksamheten på där ifrågavarande område i första hand bör bedrivas i egen regi.

Tredje stycket i ändamålsbestämmelsen och även utkastets fjärde stycke visa att Gösta Videgård för stiftelsens vidkommande främst tänkte sig sådan verksamhet som går ut på en vidareutveckling och på att nå nya resultat genom forskning, uppfinnarverksamhet eller på annat sätt; detta framgår också av andra styckets "allt bättre sätt" och tredje styckets "bättre födoämnen". Utkastets fjärde stycke antyder också att han ansåg det värdefullt att kännedom spreds om sådana nya resultat så att de kunna omsättas i praktiken.

VII. Möjligheterna att i ändamålsbestämmelsen tolkningsvis inläsa kompletterande anvisningar på grundval av utredningsmaterialet.

1) Inledning.

I närmast föregående avsnitt har undersökts vilka slutsatser man med ledning av utredningsmaterialet i dess helhet kan draga av själva ordalagen i ändamålsbestämmelsen. Därav har framgått vilken som är den yttersta ramen för stiftelsens verksamhet - hälsoområdet, möjligen med en viss formell marginal därutöver - samt vidare vissa kännetecken å de verksamhetsområden som i första hand böra ifrågakomma.

Därutöver förekomma emellertid vissa yttranden av Gösta Videgård som med större eller mindre säkerhet kunna uppfattas såsom närmare anvisningar för verksamheten. Förut har i avsnitt IV utvecklats i vad mån sådana uttalanden kunna och böra beaktas. Bland annat fastslogs därvid att det skrivna förordnandet skall utgöra tolkningsunderlaget och att därför endast kunna godtagas sådana stiftarens önskemål som ha täckning i ordalagen. Vidare konstaterades att omständigheterna i det föreliggande fallet göra det möjligt att fästa avseende jämväl vid uttalanden som fällts efter det att stiftelsen bildats. Slutligen anmärktes att vid tolkningen hänsyn kan tagas endast till sådana yttranden som kunna uppfattas som uttryck för stiftarens bestämda och slutgiltiga önskemål beträffande stiftelsemedlens användning. Väsentligt är att yttrandena med säkerhet skola kunna sättas i förbindelse med stiftelsen.

2) Gösta Videgårds planer på att komplettera ändamålsbestämmelsen.

Till en början kan anmärkas, att det är klarlagt att Gösta Videgård hade för avsikt att meddela kompletterande anvisningar. Detta framgår av testamentena 1948 och 1949 och han har också talat om denna sin avsikt med flera personer, bland annat med advokaterna Almer och Virding, vilka som jurister rådfrågats härom av Gösta Videgård.

Emellertid hade han ännu sju år efter stiftelsebildningen icke fullföljt sin avsikt att komplettera bestämmelsen. Redan detta förhållande kan tyda på att han var osäker om vilken kompletterande reglering som borde ske. Nora Videgård och Virding ha också uppgivit, att Gösta Videgård ännu kort tid före försvinnandet icke hade klart för sig hur stiftelsens verksamhet närmare borde gestaltas. De och även flera andra ha vidare framhållit, att Gösta Videgård var en verksam man, som ofta fick nya idéer på olika områden, och att han därför icke ville binda sig för någon definitiv reglering.

Även om Gösta Videgård själv önskade vara obunden, bland annat för att kunna ägna sig åt nya idéer, och även var oklar på hur den kompletterande regleringen i sin helhet skulle utformas, så behöver detta dock ingalunda utesluta, att han kan ha varit på det klara med vissa huvudpunkter eller i vart fall viktiga moment i den tilltänkta tilläggsregleringen. Mot detta tala visserligen de nyssnämnda uttalandena, men det har å andra sidan framkommit ett stort antal uppgifter som visa att Gösta Videgård haft ganska ingående funderingar beträffande stiftelsens

framtida verksamhet. Enligt Larsson hade han till och med kommit så långt att han nedtecknat vissa planer, och han hade för Larsson omtalat att utformningen av dessa i huvudsak varit färdig vid tiden för den sista Amerikaresan. Det är därför all anledning att närmare skärskåda Gösta Videgårds olika uttalanden om avsikter beträffande stiftelsens framtida verksamhet på det ideella området.

3) Gösta Videgårds uttalanden om stiftelsens framtida uppgifter.

Gösta Videgård har talat om stiftelsens framtida uppgifter på det ideella området dels med en viss utförlighet eller i vart fall med angivande av någorlunda preciserade områden vid samtal med Almer, Ager, Norgren, Gunnar Videgård, Ferlenius, Virding, Thorborg (ehuru det ej är säkert att uttalandena till Thorborg syftade på stiftelsen), Holmström, Signe Videgård, Elisabeth Aldén, Märta Anckers och Larsson, dels i mera obestämda ordalag men ändå med en antydning om sina avsikter vid samtal med Sköld, Eriksson, Hammarberg och Winblad von Walter.

Så gott som alla dessa uttalanden giva belägg för att stiftelsens huvuduppgift skulle vara att förbättra folkhälsan genom ett bättre utnyttjande av naturens krafter och naturliga medel. Därutöver ha ifrågavarande samtal inneburit i korthet följande:

Almer: Av Gösta Videgårds uttalanden i samband med stiftelsens tillkomst framgick att det utlösande momentet för stiftelsebildningen var hälsokurerna i

Schweiz (uppenbarligen avsågs Cademario). Almer uppfattade Gösta Videgårds erfarenheter av dessa kurer som bakgrunden och den bärande tanken bakom stiftelsen. I samband med utformningen av ändamålsbestämmelsen anmärkte Almer på att den blev vagt formulerad. Gösta Videgård avsåg dock att senare utforma bestämmelsen närmare; alldeles klart var likväl att allt skulle röra sig inom hälsoområdet. Vid ett tidigare tillfälle hade Almer apropå ändamålet i sin akt antecknat: "Medicin, fysisk fostran." (1944)

Ager: Tanken med stiftelsen var att få fram ett bättre utnyttjande av jordens egna regenereringsmöjligheter genom naturgödsel och kompostering i stället för konstgödsel. Enligt Agers uppfattning tänkte Gösta Videgård därvid på biodynamisk odling inom jordbruket men möjligen också annat. (1944 och troligen även senare.)

Norgren: Gösta Videgård var troligen av den uppfattningen att stiftelsen skulle stödja viss forskning, speciellt inom det biodynamiska området, för att få fram för mänskligheten sundare produkter, han ville för detta syfte experimentera med den biodynamiska metoden. Han tänkte vidare anlägga någon sorts hälsosjukhus. Till en del ingick i hans tänkande också frågor rörande förvaring av livsmedel; det var dock icke intresset för kylteknik som låg bakom ändamålsbestämmelsen. (Flera samtal, främst tiden 1944-47.)

Gunnar Videgård: Efter samtal om Cademario, den biodynamiska metoden och kristallisationsmetoden sade Gösta Videgård, att han för sådana ändamål bildat en stiftelse

eller att sådana saker ingingo i stiftelsens ändamål. Med Cademariotanken avsåg Gösta Videgård de idéer som tillämpades å Cademario. Han såg till de bärande idéerna och såg dessa som en helhet. Tanken på skapandet av ett "Cademario i Sverige" är ett uttryck för denna Gösta Videgårds inställning; en nödvändig del av helhetssystemet var biodynamisk odling (1946 och 1948.) - Gunnar Videgård har efter sin muntliga redogörelse under utredningen skriftligen (i en till Holfves inlaga, Bil. D, fogad bilaga nr 23.) lämnat kompletterande uppgifter, därvid särskilt betonats att han drog sig till minnes Gösta Videgårds år 1948 fällda "bestämda uttalande att ett svenskt Cademario ville han förverkliga genom stiftelsen". Vidare utvecklade Gunnar Videgård i nämnda skrift vad som enligt hans mening föresvävade Gösta Videgård när denne talade om ett svenskt Cademario, nämligen sammanfattningsvis: "Han menade ett 'Curhaus' som bygger på en fullödig kost - helst biodynamisk -, på terapeutiska metoder som tillämpas inom naturläkekonsten, med arbetsterapi och Couéaftnar. Allt i stil med vad han upplevde i Cademario år 1937 och 1938 och som återskänkte honom hans hälsa".

Ferlenius: Ändamålet med stiftelsen skulle vara att söka motverka industrialiseringen av födoämnen och lantbruket. Gösta Videgård såg den biodynamiska metoden som en framtidslösning härvidlag. Han trodde på idén men ville undersöka hållbarheten av metoden i praktiken och få in forskningen på detta område för att få det närmare klarlagt. Det biodynamiska var för Gösta Videgård bara en av

stenarna på vägen mot sundare livsföring, ett led som först borde undersökas närmare. Det var också tal något om konserveringsfrågor, dock ej närmare om djupfrysning. (1948 eller 1949.)

Viriding: När han år 1948 med Gösta Videgård diskuterade om stiftelsens stadgar och om Gösta Videgårds testamente, antecknade han: "Ny idé angående allmän folkhälsa och livsföring". Gösta Videgård var dock icke klar med denna idé. Då Viriding i annat sammanhang frågat om stiftelsens närmare syfte gjorde Gösta Videgård vissa allmänna uttalanden om folkhälsa, livsföring och ett "Cademario i Sverige"; Gösta Videgård var dock ännu år 1951 ej så klar om detta att han kunde skriva ner vad han ville (1948- 1951).

Thorborg: (Stiftelsen kanske nämndes vid samtal om följande ämnen.) Gösta Videgård var helt inne på den linjen att man måste ha en frisk jord för att kunna skapa folkhälsa och därvid ingick den biodynamiska metoden. Han sade att han ville ägna sina krafter till stor del åt sådant. Han ville ha livsföringsfrågor, biodynamisk odling och naturläkekonst i ett rationellt system och få det utprovat så långt det gick. (Flera samtal mellan 1948 eller 1949 och 1951).

Holmström: Avsikten var att skapa en Cademarioanstalt i Fröå och att ha en biodynamisk odling i anslutning därtill. (Flera samtal, bland annat efter Fröåköpet 1945.)

Signe Videgård och Elisabeth Aldén: Gösta Videgård tänkte sig att skapa en Cademarioanstalt i Sverige men med en

vetenskaplig uppläggnig i stil med Bircher-Bennerkliniken. I anslutning därtill skulle finnas en biodynamisk odling så att anstalten skulle kunna förses med bra produkter. Dessförinnan ville han dock vidtaga åtgärder för att få för anstalten erforderlig personal utbildad samt för att få det biodynamiska närmare klarlagt. Vad han ytterst ville uppnå var att få fram bättre produkter och att överhuvudtaget få bort gifter och konstmedel. (Flera samtal under tiden 1944-1951.)

Märta Anckers: Det primära syftet var folkhälsan. Gösta Videgårds odlingar var ett led i strävandena härför. Han var intresserad av att få fram nyttigare produkter; det viktigaste var att få bort gifterna och att få tillbaka ett naturligt tillstånd. Om man förfar på det sättet, blir det - såsom fru Anckers uppfattat det - en biodynamisk odling. (Flera samtal 1944-1951.)

Larsson: Gösta Videgårds avsikt var att såsom ett led i hans strävan mot ökad folkhälsa få fram bättre livsmedel samt en förbättrad förvaring och distribution av livsmedel. Därvid ingick i det första ledet biodynamisk odling och i det senare konserverings-, kyl- och emballagefrågor. Hjälp med forskningsarbete skulle erhållas från Ultuna, Alnarp och olika vetenskapsmän. (Flera samtal 1944-1951, särskilt 1951.)

De övriga samtalen om stiftelsen (med Sköld, Eriksson, Hammarberg och Winblad von Walter) synas ha varit mera obestämda till sin innebörd men ge ändock en antydning om vad som föresvävat Gösta Videgård för stiftelsens vidkommande.

I stort sett tyda samtalen på att han tänkt särskilt på hälsoområdet och bland annat har berörts dels Cademariotanken i allmänhet och de för honom betydelsefulla vistelserna i Schweiz, dels livsmedelsfrågor; den biodynamiska odlingen synes dock ej särskilt ha nämnts vid just dessa samtal, med undantag möjligen för samtalen med Eriksson.

De här i största korthet berörda samtalen om stiftelsen böra givetvis ses mot bakgrunden av den tidigare redogörelsen för Gösta Videgårds allmänna intresseinriktning på det ideella området. För att få ett närmare grepp om detaljerna i Gösta Videgårds åsikter på olika områden bör man således söka ledning i utredningsmaterialet i dess helhet utan avseende på om stiftelsen nämnts i sammanhanget.

Vidare måste de nämnda uttalandena ses mot bakgrunden av vad som i avsnitt VI sagts om innebörden i ändamålsbestämmelsens ordalydelse, ty det måste fasthållas att stiftarens nu ifrågavarande önskemål kunna vinna beaktande endast i den mån de inrymmas under bestämmelsens ordalag. Därjämte bör erinras om att vad som ur själva bestämmelsen kan utläsas beträffande rangordningen mellan olika verksamhetsfält är bindande.

4) Förhållandet mellan Gösta Videgårds berörda yttranden och det genom ändamåls bestämmelsen fastställda primära verksamhetsområdet.

I anslutning till det nyss sagda bör vid behandlingen av Gösta Videgårds nu ifrågavarande uttalanden tagas till utgångspunkt vad som förut befunnits vara det i förordnandet primärt utpekade verksamhetsfältet inom hälsoområdet. Detta kännetecknas av att verksamheten skall avse sambandet mellan, å ena sidan, den mänskliga hälsan och, å andra sidan, sådana faktorer som födan, läkemedel, läkemetoder och levnadssätt. Därvid skall verksamheten inriktas på att få fram eller befrämja föda, läkemedel etc. som i sig äro naturenlige och även äro ägnade att befrämja de naturlige mänskliche krafterna. Verksamheten för främjandet av naturkrafternas inverkan skall vidare kännetecknas av att den skall avse stöd åt upptäckter avseende utnyttjandet av dessa krafter.

Det primära verksamhetsfältet som helhet får anses starkt betonat i de nu ifrågavarande yttrandena men även särskilda områden inom detta fält har anvisats. Till en början kan en gräns dragas mellan livsmedelsområdet och övriga områden. En sådan gränsdragning anknyter till själva förordnandet, där framställning av födoämnen särskilt berörts i tredje stycket. I enlighet därmed hänföres här till livsmedelsområdet endast framställningen av livsmedel - själva produktionen, beredning och förvaring samt forskning som direkt ansluter därtill och av ser för sådan verksamhet grundläggande frågor t.ex. sambandet mellan produktionsbetingelser och produkternas

kvalitet¹⁾. (Givetvis måste därvid fasthållas att det här endast är frågan om verksamhet som går ut på att befrämja utnyttjandet av naturkrafterna.)

Om förhållandet mellan de två sålunda avgränsade områdena anfördes i avsnitt VI (sid. 90) att man ur själva stadgarna ej kunde utläsa någon rangordning mellan dem men att det fick anses markerat att livsmedelsfrågorna skulle ha en given och betydelsefull plats inom stiftelsens verksamhet. I de nu ifrågavarande yttrandena har livsmedelsområdet klart betonats, men även Cademariotanken i övrigt och vad den mera allmänt stått för har ofta varit på tal. Kommittén anser sig ha underlag för bedömandet att dessa båda områden böra anses ungefärligen jämställda och därför böra stödjas i ungefär lika mån.

5) Livsmedelsområdet.

Beträffande livsmedelsområdet få de ovan angivna utsagorna anses ge vid handen att det därutinnan var främst på jordbruksområdet som Gösta Videgård tänkte sig stiftelsens verksamhet; detta överensstämmer också med det allmänna intryck man får av utredningsmaterialet i sin helhet. Visserligen tyda en del utsagor - främst Larssons - närmast på att frågor rörande djupfrysning och förvaring i övrigt av livsmedel borde anses jämställt med jordbruksfrågorna i angelägenhetsgrad, men övervägande antalet uppgifter visa att berednings- och förvaringsfrågorna - ehuru även de i den mån de inriktas på att möjliggöra ett förbättrat

¹⁾ Jämför noten å sid. 121.

bättrat utnyttjande av naturkrafterna ingå i den kategorien som enligt stadgarnas ordalag kommer i första hand - ej kunna anses ha haft lika stor betydelse för Gösta Videgård som jordbruksfrågorna.

Jordbruks-
området

Under jordbruksområdet innefattas här icke endast egentliga odlingsförfaranden utan även annan med jordbruket normalt sammanhängande verksamhet som t.ex. kreatursskötsel. Vidare måste hit hänföras forskning rörande de för jordbruksprodukternas kvalitet grundläggande problemen, avseende sambandet mellan produktionsbetingelserna och produkternas kvalitet.

Att Gösta Videgård önskade att stiftelsen på livsmedelsområdet främst skulle tillgodose jordbruksområdet, anse utredningsmännen så klart ådagalagt, att man är berättigad att tolka bestämmelsen i överensstämmelse härmed. Emellertid måste också bedömas i vad mån Gösta Videgård tänkt på någon speciell form eller metod på detta område. I Gösta Videgårds yttranden rörande själva stiftelsen är det den biodynamiska metoden som främst berörts.

Ifråga om vad som bör gälla för stiftelsens verksamhet på jordbruksområdet och i avseende å den biodynamiska metoden uppkomma vissa problem som medföra att kommittén sett sig nödsakad att ganska utförligt uppehålla sig vid denna fråga. Såsom utvecklats i avsnitt IV kan avseende fästas endast vid uttalanden som ge uttryck för en definitiv uppfattning hos stiftaren. Beträffande den biodynamiska metoden har emellertid vid översikten över Gösta Videgårds ideella intressen (avsnitt V) konstaterats, att

han visserligen hade ett klart uttalat intresse för denna metod men att han ställde sig avvaktande till vissa moment i metoden. Man kan därför ej tala om att han bildat sig en slutgiltig uppfattning om metoden som sådan. Visserligen föreligga uttalanden som utpeka denna metod som ett av föremålen för stiftelsens verksamhet. Sistnämnda uttalanden tillsammantagna ge dock icke intrycket att Gösta Videgård tänkt sig att under alla förhållanden metoden skulle stödjas för all framtid utan han har i sammanhanget oftast framhållit att det gällde att få in den vetenskapliga forskningen på det biodynamiska, att få det närmare klarlagt, att experimentera med metoden etc., d.v.s. uttalanden som tyda på att han ansåg det erforderligt med ytterligare utredning innan man kunde bilda sig någon definitiv uppfattning om metoden i dess helhet.

Det nu anförda medför att det måste göras en uppdelning av de riktlinjer som böra gälla stiftelsens verksamhet på jordbruksområdet. Dels måste anges vad som på jordbruksområdet var den fasta punkten för Gösta Videgård och således ger uttryck för hans slutgiltiga uppfattning på detta område. Dels måste fastställas vad som bör utmärka verksamheten i de delar som ej omfattades av en klar övertygelse hos Gösta Videgård men som han ändå önskade utreda.

(Målsättningen
på lång sikt.)

Beträffande den förstnämnda frågan så bör man i enlighet med slutsatser som sammanfattats å sid. 67 och 68 utgå från att den fasta punkten och det som på lång sikt bör vara vägledande skall vara att den allmänna

målsättningen för Gösta Videgård var en förbättring av jordbruksprodukternas kvalitet genom ett naturligt jordbruk utan gifter och konstmedel. Stiftelsens understödjande verksamhet bör därför främst avse sådana metoder, riktningar eller enskilda forskare - det må vara biodynamiska eller andra - som arbeta mot detta mål. Det nu sagda grundas på vad som befunnits vara det grundläggande i Gösta Videgårds syn på jordbruksfrågorna. Det måste emellertid också framhållas, att man kommer till alldeles samma resultat, om man utgår från vad som enligt den ovan gjorda utredningen om bestämmelsens ordalag skall utmärka den kategori, som skall komma i första hand, och tillämpar detta på det av Gösta Videgård särskilt betonade jordbruksområdet.

(Beträffande den närmast förestående verksamheten.)

Dock måste med tanke på stiftelsens närmast förestående verksamhet fästas största vikt vid att – såvitt framkommit under utredningen - det hittills främst varit den biodynamiska metodens företrädare som arbetat mot detta mål och som därför särskilt kommit att intressera Gösta Videgård så att han ville ha metodens värde närmare klarlagt. Med hänsyn härtill bör på jordbruksområdet den biodynamiska metoden i första hand uppmärksammas av stiftelsen, dock utan att detta utesluter att annat arbete på jordbruksområdet, syftande mot det nyss angivna målet, kan stödjas jämsides härmed.

När det gäller frågan på vilket sätt denna utredande verksamhet rörande den biodynamiska metoden bör uppläggas, så har man ej några klart vägledande uttalanden

av Gösta Videgård. Då det dock är uppenbart att Gösta Videgård ej avsett att reservationslöst stödja metoden, kan denna fråga icke lämnas helt öppen. Kommittén är i denna del hänvisad till att söka ange de riktlinjer som bäst stå i överensstämmelse med det intryck utredningsmaterialet giver. I denna del vill kommittén dock framhålla, att det icke kan ske någon tolkning i egentlig mening så att Gösta Videgård kan tillskrivas vissa bestämda planer. Den följande framställningen om uppläggningsplanerna av den närmast förestående verksamheten på jordbruksområdet (avsnittet sid. 108-110), får därför ses icke som tolkningsvis framkomna anvisningar utan som riktlinjer vilka anses harmoniera med Gösta Videgårds allmänna syn på metoden ifråga. Därjämte får dock anmärkas att det är motiverat att ange vissa hållpunkter även med hänsyn till vad som anförts i avsnitt IV sid. 23-26 om arten av de intressen som få tillgodoses genom en stiftelse. Om den biodynamiska metoden är godtagbar som föremål för en stiftelses verksamhet är icke en sak som nu kan avgöras en gång för alla, utan denna fråga blir slutgiltigt löst först genom den framtida utvecklingen.

Mot bakgrunden av det nu anförda anser kommittén att följande riktlinjer kunna uppställas för den del av verksamheten som skall avse den biodynamiska metoden.

Verksamheten bör - i överensstämmelse med vad som befunnits beträffande Gösta Videgårds syn på metoden - bedrivas från två olika utgångspunkter, nämligen under beaktande av dels önskemålet att få närmare klarhet om metodens värde och att få in forskningen på detta område, dels önskemålet att - med en viss återhållsamhet intill dess närmare klarhet nåts - stödja dem som arbeta vidare på metodens utveckling med godtagande av dess huvudsakliga idéer.

Den sistnämnda synpunkten bör här lämpligen beröras först. Denna sida av Gösta Videgårds syn på metoden synes böra föranleda att verksamheten i denna del inriktas på en vidareutveckling av metoden och på att vinna ökade erfarenheter av den, ej minst i avseende å de ekonomiska faktorerna. Från biodynamiskt håll har gjorts gällande, att sådant arbete måste ledas av en antroposof. Huruvida en sådan ordning är nödvändig med hänsyn till metodens natur undandraget sig kommitténs bedömning; i vart fall kan icke på det förebragta utredningsmaterialet grundas något uttalande om att Gösta Videgård haft någon bestämd uppfattning härvidlag. Oavsett vem som leder ifrågasvarande arbete så måste betonas, att arbetet under alla förhållanden bör vara direkt inriktat på att få fram en förbättrad kvalitet på livsmedel och således ha en i stort sett praktisk och konkret inriktning. Rörande stiftelsens, understödjande verksamhet i denna del har nyss sagts att det måste beaktas att det varit med en viss försiktighet och återhållsamhet som Gösta Videgård själv understött biodynamikernas arbete. Detta bör i och för sig icke föranleda till att stiftelsen skulle utdela endast smärre understöd för nu ifrågasvarande ändamål eftersom stiftelsen skall handla från andra ekonomiska förutsättningar än vad som gällde för Gösta Videgård personligen. Emellertid synes styrelsen i enlighet med Gösta Videgårds nyssnämnda försiktiga inställning ej böra utfästa stöd för arbete å omfattande undersökningsområden eller under längre tidsperioder utan undan för undan - beroende på de uppnådda resultaten - angiva avgränsade arbets- eller forskningsuppgifter som skola stödjas. Utvecklingen i detta avseende bör i icke ringa utsträckning göras beroende på vad som framkommer vid den jämsides bedrivna verksamheten för närmare klarläggande av metodens värde.

Denna sistnämnda verksamhet bör utformas med tanke på Gösta Videgårds önskan att få den biodynamiska metodens värde närmare klarlagt och att få in den vetenskapliga forskningen på detta område. Verksamheten bör särskilt gå ut på att med gängse vetenskapliga metoder undersöka hållbarheten av olika biodynamiska teorier och vidare kontrollera de resultat som uppnås med den biodynamiska metoden. Härmed vill utredningsmännen ingalunda ha sagt, att de resultat och rön, som uppnås inom ramen för det renodlade biodynamiska arbetet, aldrig skulle kunna godtagas utan särskild kontroll. Kraven härvidlag lära väl växla beroende på vad som varit föremål för undersökning eller experiment. Emellertid måste allmänt beaktas, att stiftelsen - för att överhuvudtaget kunna fylla sin uppgift att påverka den allmänna utvecklingen till nytta för folkhälsan - måste kunna redovisa resultat och bevis som verkligen kunna förväntas bli allmänt godtagna och vinna allmän tillämpning. Detta lär icke kunna bli fallet med mindre den gängse vetenskapliga forskningen tages till hjälp vid arbetet. Sådan forskning synes

därför böra sammankopplas med det biodynamiska arbete, som bedrivs med stiftelsens stöd. Vidare synes kunna ifrågakomma att sådan forskning sker oberoende av detta arbete men ändå är inriktad på frågor sammanhängande med den biodynamiska metoden. Båda dessa vägar kunna nämligen anses förenliga med de under utredningen framkomna uttalanden som avsett Gösta Videgårds önskan att få forskare att intressera sig för det biodynamiska området, att undersöka hållbarheten av metoden i praktiken, experimentera med metoden för att få den klarlagd m.fl. likartade yttranden. - Ifråga om den nu ifrågavarande vetenskapliga forskningen bör väl erinras om att Gösta Videgård var tämligen skeptiskt inställd mot den forskning som bedrevs vid statliga institutioner. Detta bör dock icke betraktas som alldeles väsentligt. Det viktigaste för Gösta Videgård måste givetvis antagas ha varit önskemålet att forskning på det biodynamiska området faktiskt kommer till stånd på det ena eller andra hållet.

Stiftelsens nyss berörda verksamhet å det biodynamiska området bör således syfta till, å ena sidan, en vidareutveckling av metoden och, å andra sidan, en vetenskaplig kontroll och undersökning. Resultaten av dessa arbeten äro givetvis för närvarande ovissa, och det är detta som föranlett kommittén att ovan angiva att det i denna del sagda gäller - i vart fall - stiftelsens närmast förestående verksamhet. Hur stiftelsen bör förhålla sig längre fram i tiden måste uppenbarligen bli beroende av de resultat och rön som framkomma. En avgörande förutsättning för att metoden skall kunna anses vara ett tjänligt medel för att förbättra folkhälsan är självfallet att den rent ekonomiskt kan med framgång konkurrera med andra metoder. Det måste emellertid understrykas att enligt sakens natur klara besked om odlingsmetodens utvecklingsmöjligheter och värde icke kunna förväntas inom alltför kort tid. Vad utredningsmännen ovan sagt om "stiftelsens närmast förestående verksamhet" bör alltså ej ses som en särskilt snäv tidsbegränsning.

Vad härefter angår de praktiska hjälpmedlen vid det nu ifrågavarande arbetet på jordbruksområdet i dess helhet, så följer redan av arbetets art att stiftelsen - i den mån verksamheten enligt styrelsens bedömande bör bedrivas i stiftelsens egen regi (jämför sid. 93 punkt 9) - bör tillse att en jordbruksfastighet (eller flera) kan disponeras för arbetet. Likaså måste tillses att under samma förutsättning möjligheter till laboratoriearbete beredes dem som skall svara för ifrågavarande

arbetsuppgifter. Åtgärder av sådant slag ha också förutsatts i ändamålsbestämmelsen, och vissa synpunkter därpå - bl.a. angående möjligheterna att utnyttja redan befintliga laboratorier - ha anförts ovan å sid. 91.

Gösta Videgård har vid olika samtal - vilka dock alla ej haft samband med själva stiftelsen - framfört synpunkter på hur man kunde tänka sig att lägga upp arbetet på sådana gårdar som han övervägde att inköpa. Utredningsmännen anse det emellertid ej erforderligt att närmare behandla detaljerna i Gösta Videgårds olika uttalanden beträffande den rent praktiska uppläggningsen av arbetet. Det framstår nämligen såsom tämligen uppenbart att dessa uttalanden icke haft karaktären av preciserade planer som stiftelsen till varje pris bör söka realisera. Uttalandena ha mera haft karaktären av diskussionssynpunkter rörande vad som kunde vara lämpligt vid ett framtida arbete och böra ej uppfattas som uttryck för definitiva ståndpunkter att verksamhet skulle bedrivas på ett visst bestämt sätt. Gösta Videgård, som ej ansåg sig som expert på forsknings- eller jordbruksfrågor - biodynamiska eller andra -, avsåg säkerligen ej att själv angiva de närmare riktlinjerna för det rent praktiska arbetet utan det får antagas att han tänkt sig att få dessa frågor lösta med hjälp av sakkunniga (på samma sätt som han då biodynamisk odling skulle påbörjas å Helmershus hänvände sig till Borgström och Hedin för att få anvisningar och hjälp.) De praktiska anordningarna vid stiftelsens fortsatta verksamhet böra därför bedömas med utgångspunkt från vad som i varje särskilt fall betingas av de aktuella arbetsuppgifterna.

Beträffande den nyss nämnda praktiska uppläggnings och hjälpmedlen bör ytterligare en speciell fråga något beröras, nämligen kristallanalysen. Dess vetenskapliga värde synes för närvarande icke vara odiskutabelt, och metoden torde därför i nuvarande läge icke vara ägnad att leda till rön som allmänt kunna godtagas, vilket som nämnts måste anses som ett viktigt krav vid försöken att klarlägga den biodynamiska metodens värde. Detta behöver dock ej utesluta att kristallanalysen - även innan frågan om dess vetenskapliga hållbarhet blivit besvarad - kan komma till användning vid det arbete som stödjdes av stiftelsen. Att Gösta Videgård var intresserad därav har nämligen tidigare framgått. Visserligen synes metoden såsom sådan ha satts i direkt samband med stiftelsen endast vid det samtal om stiftelsen som ägde rum år 1948 mellan Gösta Videgård och Gunnar Videgård, och då endast på det sättet att Gösta Videgård efter samtal om åtskilliga frågor, bland dem kristallanalysen, sagt - med allmän syftning på vad som diskuterats - att "det här" ingick i stiftelsens ändamål. Tillräckligt underlag förefinnes därför ej för en åsikt att Gösta Videgård velat utpeka denna forskningsmetod som ett föremål för stiftelsens verksamhet. Emellertid kan kristallanalysen indirekt få ett visst samband med stiftelsen genom att denna metod ansetts värdefull som hjälpmedel vid biodynamiskt arbete, som stiftelsen på förut angivet sätt bör stödja. Det är därför möjligt, att de som närmast komma att svara för detta arbete önska taga kristallanalysen till hjälp, och detta kan - med hänsyn till Gösta Videgårds allmänna

uttalanden om kristallanalysen - icke anses stå i strid med Gösta Videgårds önskemål. Någon väsentlig plats inom stiftelsens verksamhetsområde kan dock med hänsyn till det ovan sagda ej beredas denna metod. Därest metoden i en framtid vinner allmänt erkännande, kan den givetvis bli betydelsefull för stiftelsens arbete på livsmedelsområdet överhuvudtaget. Därom kan dock intet sägas för närvarande, utan med hänsyn till utredningsmaterialet måste fastslås att det i nuvarande läge icke finnes anledning att se kristallanalysen som ett självständigt föremål för stiftelsens understöd.

Som slutanmärkning beträffande jordbruksområdet kan anföras följande. Ovan (sid. 107) har angivits att stiftelsen under den närmast förestående verksamheten skall på visst sätt stödja arbete för biodynamisk odling. Denna begränsning till den närmast förestående verksamheten sammanhänger med att de resultat som uppnås med metoden böra vara avgörande för hur stiftelsen i framtiden skall ställa sig. Det måste emellertid därutöver framhållas, att ytterligare ett mycket starkt skäl föreligger att icke på lång sikt reservationslöst förklara att den biodynamiska metoden skall omfattas av stiftelsens verksamhet. Det kan nämligen icke överblickas vad som i en framtid kommer att inläggas i termen "biodynamisk odling" - biodynamikerna hålla tydligen själva i viss mån öppet på vad sätt metoden kommer att vidareutvecklas och vart den kommer att leda -

och man kan t.ex. ej utesluta möjligheten att metodens anhängare uppdelas i flera skolor eller riktningar (liksom antroposofien på sin tid uppstod genom en utbrytning ur teosofien). Med hänsyn härtill är det oundgängligt att stiftelsens styrelse får för sig angiven en målsättning, som - även om den ej kan bli särskilt exakt preciserad - likväl kan förväntas bliva beständig till sin innebörd. Vilka metoder som bäst tillgodose ifrågavarande de målsättning blir sedan en sak som stiftelsens styrelse får pröva från tid till annan. I ett inledande utredningsskede får dock styrelsen, såvitt angår jordbruksområdet, anse sig bunden av Gösta Videgårds önskan att tillgodose och utreda vad som i dag betecknas som den biodynamiska metoden; längden av detta utredningsskede bör såsom tidigare framhållits vara beroende av de resultat och rön som därunder framkomma men bör enligt sakens natur icke vara alltför knappt tillmätt.

Beredning
och förvaring
av livsmedel.

Vad härefter angår frågor rörande beredning och förvaring av livsmedel, så har tidigare konstaterats, att Gösta Videgård var intresserad av sådana frågor.

Särskilt viktigt för honom i det avseendet har varit att gifter och konstlade beredningsmedel undvekos och att varorna såvitt möjligt bevarades i naturligt skick. Det affärsmässiga intresset förefaller visserligen ha varit ganska betonat när det gäller kylning och djupfrysning som särskilt varit på tal under utredningen. Emellertid har det också framhållits att Gösta Videgård bortsett från affärsintresset hade ett allmänt intresse för berednings- och förvaringsfrågor. Det är också uppenbart

att produktionen av bättre livsmedel icke gagnar folkhälsan med mindre livsmedlen äro av god kvalitet vid distributionen.

I samband med uttalanden om själva stiftelsen synes det endast vara vid samtal med Larsson som dessa ting berörts närmare. I mera allmänna ordalag ha dessa områden vidare berörts vid samtal med Norgren, Sköld och Ferlenius. Vad som sålunda förekommit kan dock icke föranleda att detta område uppvärderas jämfört med vad som följer redan av själva ändamålsbestämmelsens ordalydelse. Det torde nämligen ligga i sakens natur att området utgör en betydelsefull del av livsmedelsområdet och otvivelaktigt såg också Gösta Videgård saken så. Men tolkningsmässigt har man icke tillräckligt underlag för något uttalande därutöver - vare sig allmänt eller beträffande något visst förfarande. Frånvaron av någon klar muntlig anvisning bör å andra sidan ej uppfattas som en nedvärdering av området (jämför sid. 34-35). Emellertid bör här erinras om att dylik verksamhet - såsom redan tidigare konstaterats - måste anses för Gösta Videgård ha haft lägre angelägenhetsgrad än tidigare berörd verksamhet på jordbruksområdet.

Några närmare riktlinjer för hur arbetet på berednings- och förvaringsområdet bör bedrivas kunna ej heller utläsas ur utredningsmaterialet. Dock bör betonas att bedömningen, huruvida det ena eller andra tekniska förfarandet bör främjas, skall ske på grundval av respektive förfarandens hälsomässiga - icke deras tekniska - fördelar. Vidare bör beträffande detta område, liksom

skett beträffande jordbruksområdet, anmärkas att nu ifrågavarande område får anses omfatta icke endast frågor rörande det ena eller andra speciella förfarandet utan även forskning som mera allmänt avser frågan hur födoämnens kvalitet påverkas vid beredning och förvaring.

Övriga frågor rörande livsmedelsframställning.

Beträffande övriga frågor som angå livsmedelsframställning eller ha direkt anknytning därtill så har under utredningen förts på tal kromosomforskning, vattenföroreningsfaran och limnologi samt - på det förut berörda jordbruksområdet - humusforskning och möjligheterna att för komposteringsändamål tillvarata avfall från tätorter. Om dessa olika frågor synes endast vara att säga att de i och för sig falla inom den ram som anges i ändamålsbestämmelsen. I vad mån dessa forskningsgrenar gå in under den förstahandskategori som kan utläsas ur bestämmelsens ordalag - och således innebära ett utnyttjande av naturkrafterna - kan ej generellt avgöras. Emellertid är det ingen av dessa frågor som Gösta Videgård särskilt satt i samband med stiftelsens verksamhet, och det föreligger därför från tolkningsmässiga synpunkter icke någon anledning att tillerkänna verksamhet på nu angivna områden särskilt företräde. Det bör här erinras om vad som framgått redan av avsnitt IV ovan, nämligen att kommittén icke ser som sin uppgift att beakta annat än tolkningsmässiga synpunkter. Däremot kan kommittén givetvis icke ingå på frågan huruvida den ena eller andra forskningsgrenen från praktiska synpunkter kan anses mera än annan verksamhet ägnad att verka höjande av kvaliteten å livsmedel.

6) Övriga till det primära verksamhetsfältet hänförliga områden.

Förutom livsmedels området kunna som tidigare framgått å sid. 103 även andra verksamhetsområden hänföras till det i ändamålsbestämmelsens andra stycke utpekade primära verksamhetsfältet. Kravet för att en verksamhet skall kunna anses hänförlig dit är som nämnts dels att den skall avse sambandet mellan den mänskliga hälsan samt föda, läkemedel, läkemetoder och levnadssätt, dels att den skall inriktas på att få fram eller befrämja föda, läkemedel etc. som i sig äro naturenliga och även äro ägnade att befrämja de naturliga mänskliga krafterna.

Med hänsyn till den stora betydelse som Cademarioupplevelserna uppenbarligen haft för Gösta Videgårds intresseinriktning har förut sagts att Cademariotanken framstår såsom representerande icke endast hans intresse för själva anstalten utan överhuvudtaget för det nu angivna primära verksamhetsområdet. Vissa av de ovan berörda uttalandena avseende Cademariotanken bör därför uppfattas såsom syftande på Gösta Videgårds intresse för hela det berörda området. Allra mest gäller väl detta beträffande Almers utsago rörande Gösta Videgårds yttranden i anslutning till stiftelsens tillkomst. Även Gunnar Videgård synes ha uppfattat Cademariotanken som en syntes av Gösta Videgårds intressen på flera områden; dessa områden skulle enligt Gunnar Videgårds uppfattning - sådan den kommit till uttryck i hans skriftliga framställning (Bilaga 23 till Holfves inlaga) - närmast ha en ganska direkt anknytning till en tilltänkt "Cademarioanstalt"

i Sverige, men den sistnämnda synpunkten betonades dock mindre vid den muntliga redogörelsen.

Emellertid är det otvivelaktigt den mer konkreta tanken på upprättandet av en Cademarioliknande anstalt i Sverige som främst kommit till uttryck i de nu ifrågavarande uttalandena.

Vilka åtgärder stiftelsen bör vidtaga för att förverkliga tanken på ett "Cademario i Sverige" är dock tveksamt. Gösta Videgård hade vissa tankar på att skapa en likartad anstalt å Fröåfastigheten, men fann enligt uppgift att klimatet ej var passande; i varje fall är det intet som tyder på att han under de senaste åren övervägde ett sådant projekt i Fröå. Det har också varit på tal att förlägga en anstalt på annat håll. Emellertid är det tveksamt om Gösta Videgård verkligen ansåg det praktiskt möjligt att i nuvarande läge realisera ett sådant projekt i Sverige och om han således kan sägas ha tagit definitiv ställning till frågan huruvida en anstalt av detta slag borde anläggas i nuvarande läge. Det kan nämnas att han till Virding sagt i detta sammanhang att han tyckte det var "roligt att leka med tankarna"; Märta Anckers och Sköld ha också använt liknande uttryck, nämligen att Gösta Videgård nog lekte med tanken på en sådan anstalt respektive tyckte att det skulle vara roligt att bygga en sådan. Möjligt är att Gösta Videgårds tankar i detta avseende närmast haft karaktären av någon sorts önsketänkande eller önskedröm, som han själv dock ansåg ej vara praktiskt och ekonomiskt realiserbar, i varje fall icke i dåvarande läge. Oavsett detta har han

dock uppenbarligen satt tanken på en Cademarioanstalt i Sverige i sådant samband med stiftelsen att den ej kan förbigås vid tolkningen. Visserligen kan man ej uppfatta Gösta Videgårds uttalanden som uttryck för en bestämd avsikt att stiftelsen nu eller vid annan bestämd tidpunkt skulle anlägga en anstalt. Även om anstaltsprojektet därför får ses som en uppgift på kanske mycket lång sikt, får det emellertid anses ingå bland stiftelsens uppgifter att vidare undersöka möjligheterna att i Sverige så småningom inrätta en anstalt av ifrågavarande slag. Det får även anses ligga i linje med Gösta Videgårds önskemål att stiftelsen vidtager förberedande åtgärder, som kunna vara ägnade att i framtiden underlätta realiserandet av ett anstaltsprojekt. Som exempel härå kan - med hänsyn till de uppgifter som lämnats av Signe Videgård och Elisabeth Aldén samt i någon mån Winblad von Walter - nämnas åtgärder för att bereda läkare tillfälle att studera den form av naturläkekonst som utövas å Cademario.

Vad angår utformningen av en eventuell framtida anstalt - förutom att den skulle ha Cademarioanstalten till förebild - få de uttalanden som förekommit härom närmast betraktas som diskussionsvis framförda synpunkter och ej som bestämda anvisningar. En hållpunkt kan anses vara att Gösta Videgård tänkt sig att anstalten skulle uppläggas så att den blev ekonomiskt självförsörjande. En sådan hållpunkt har bland annat betydelse för styrelsens bedömande om och när det kan anses möjligt

att inrätta en anstalt av Cademariotyp. I överensstämmelse med Gösta Videgårds realistiska och ekonomiska sinne bör sålunda en anstalt icke inrättas med mindre detta kan anses ekonomiskt försvarbart.

Även om det är tanken på en Cademarioanstalt som i enlighet med det nu sagda trätt i förgrunden på här ifrågavarande område (d.v.s. det område som avses i punkt 6), så få dock Gösta Videgårds uttalanden också anses innefatta att - vid sidan av den på anstaltsprojektet direkt inriktade verksamheten - stödja även annan till detta område hänförlig verksamhet. Ovan i detta avsnitt har uttalats att Cademariotanken kan sägas representera hela detta område, men därav följer icke att verksamheten på detta område ovillkorligen skall inriktas på realiserandet av själva anstaltsprojektet. Även annan verksamhet som ligger i linje med själva syftet för en sådan anstalt måste antagas ha legat Gösta Videgård om hjärtat. Såsom ett särskilt betydelsefullt tecken härpå får betraktas Almers utsaga, varav framgår att samtidigt som Cademariovistelserna utgjorde bakgrunden och den bärande tanken hos Gösta Videgård, stiftelsen gavs ett verksamhetsområde som omfattade betydligt mera än själva anstaltsprojektet. Vidare erinras om Gunnar Videgårds nyss berörda uttalanden under utredningen.

Ett kännetecken för detta vidare verksamhetsområde är såsom tidigare framgått sambandet mellan den mänskliga hälsan och a) födan, b) läkemedel och läkemetoder

metoder samt c) livsföring, därvid särskilt skall beaktas naturkrafternas betydelse.

a) Beträffande födосynpunkten har tidigare frågan om själva livsmedelsframställningen utbrutits och behandlats särskilt, då denna fråga befunnits särskilt betonad av Gösta Videgård. Ett tillgodosende av de hälsosynpunkter, som Cademariotanken representerar, innefattar emellertid icke allenast själva framställningen av livsmedel. Det återstår flera med födoämnen nära sammanhängande frågor som äro hänförliga till det nu ifrågavarande området och som avse just sådana sammanhang som Gösta Videgård tydligen funnit särskilt betydelsefulla. Ur hälsosynpunkt måste således beaktas icke endast själva framställningen av livsmedel utan även närliggande, till den moderna näringsforskningen hänförliga problem, såsom vilka ämnen kroppen behöver, vilken funktion skilda ämnen därvid fyller och dylika näringsfysiologiska frågor¹⁾. Forskning beträffande dessa problem är att hänföra till det verksamhetsområde för stiftelsen som nu beröres. Med hänsyn till dietens betydelse vid de av Gösta Videgård uppskattade Cademariobehandlingarna bör vidare anses inbegripet i Cademariotanken att forskning skall ske beträffande kostens

¹⁾ Beträffande den här gjorda gränsdragningen mellan livsmedelsområdet (jämför sid. 103) och det primära verksamhetsområdet i övrigt kan anmärkas, att det måhända i vissa fall är svårt att avgöra om en forskningsverksamhet hör till den ena eller andra kategorien. En gränsdragning är dock erforderlig för att med tanke på en framtida praktisk verksamhet så att säga sortera upp Gösta Videgårds olika uttalanden. Närmast till hands ligger då att - i enlighet med ändamålsbestämmelsens ordalydelse - avgränsa livsmedelsframställningen, d.v.s. frågor som främst gälla förfarandet vid själva produktionen.

betydelse vid behandlingar av sjukdomar ävensom kostens betydelse eljest för kroppens motståndskraft mot skilda sjukdomar.

b) Beträffande läkemedel och läkemetoder har redan ovan anförts att stiftelsen bör vidtaga förberedande åtgärder som kunna vara ägnade underlätta realiserandet av anstaltsprojektet. Bland dessa åtgärder bör uppenbarligen som ett givet led ingå stöd åt naturläkekonst enligt de huvudsakliga principer som tillämpas å Cademario.

Kommittén vill i detta sammanhang erinra om vad som anförts å sid. 42 därom att kommittén ej har underlag för närmare beskrivning av den eller de metoder som främst kommit att intressera Gösta Videgård. Anknytningen till Cademario och, i någon mån, till Bircher-Bennerkliniken får dock anses utvisa att den form av naturläkekonst som Gösta Videgård velat stödja skall ha de huvudsakliga kännetecken som utmärka behandlingsformerna å dessa anstalter, därvid särskilt bör erinras om att behandlingen vid berörda anstalter sker under fullt vetenskapliga former och omhänderhas av legitimerade läkare. - Vidare bör anmärkas att stöd åt naturläkekonst i angivna former bör kunna ifrågakomma även utan direkt anknytning till eventuella förberedelser för tillskapandet av en anstalt. Detta följer av vad ovan sagts att verksamhet bör kunna ifrågakomma på ett vidare fält än som betingas av planerna på en anstalt, bara verksamheten ligger i linje med vad Cademariotanken mera allmänt stått för. - I anslutning till vad som nu sagts om läkemetoder och läkemedel kan nämnas att - såsom också Holfve framhållit -

det är påfallande att det från Gösta Videgårds sida icke förekommit något enda uttalande därom att stiftelsen skulle ha till uppgift att tillgodose homeopati eller chiropraktik.

c) Beträffande livsföringsfrågor så framgår av flera av de ovan refererade uttalandena att Gösta Videgård önskade att stiftelsen skulle verka för en sundare livsföring. Däri inbegreps säkerligen de redan ovan berörda önskemålen att det borde användas sundare föda och sundare läkemedel, men därutöver åsyftades sannolikt även allmänt värdet av sunda levnadsvanor, sund miljö, friluftsliv och dylikt. I detta sammanhang måste dock uppmärksammas att det verksamhetsområde, som stiftelsen i första hand skall ägna sig åt, skall avse "upptäckter, avseende utnyttjandet av naturkrafterna". Detta lär medföra att åtskilliga livsföringsfrågor få anses falla utanför det primära verksamhetsfältet. Sådana livsföringsfrågor som direkt anknyta till sådana upptäckter - t.ex. frågor rörande kostval - få dock anses falla inom detta verksamhetsfält.

Att göra något uttalande om rangordningen mellan det konkreta anstaltsprojektet och den nyss berörda mera allmänt syftande verksamheten är närmast ogörligt. Man kan säga att den sistnämnda verksamheten syftar mera direkt mot de allmänna mål Gösta Videgård uppställt och även kan bidra till att jämna vägen för en anstalt. Å andra sidan kan sägas att Gösta Videgårds tanke troligen var att det bästa sättet att få de av honom omhuldade

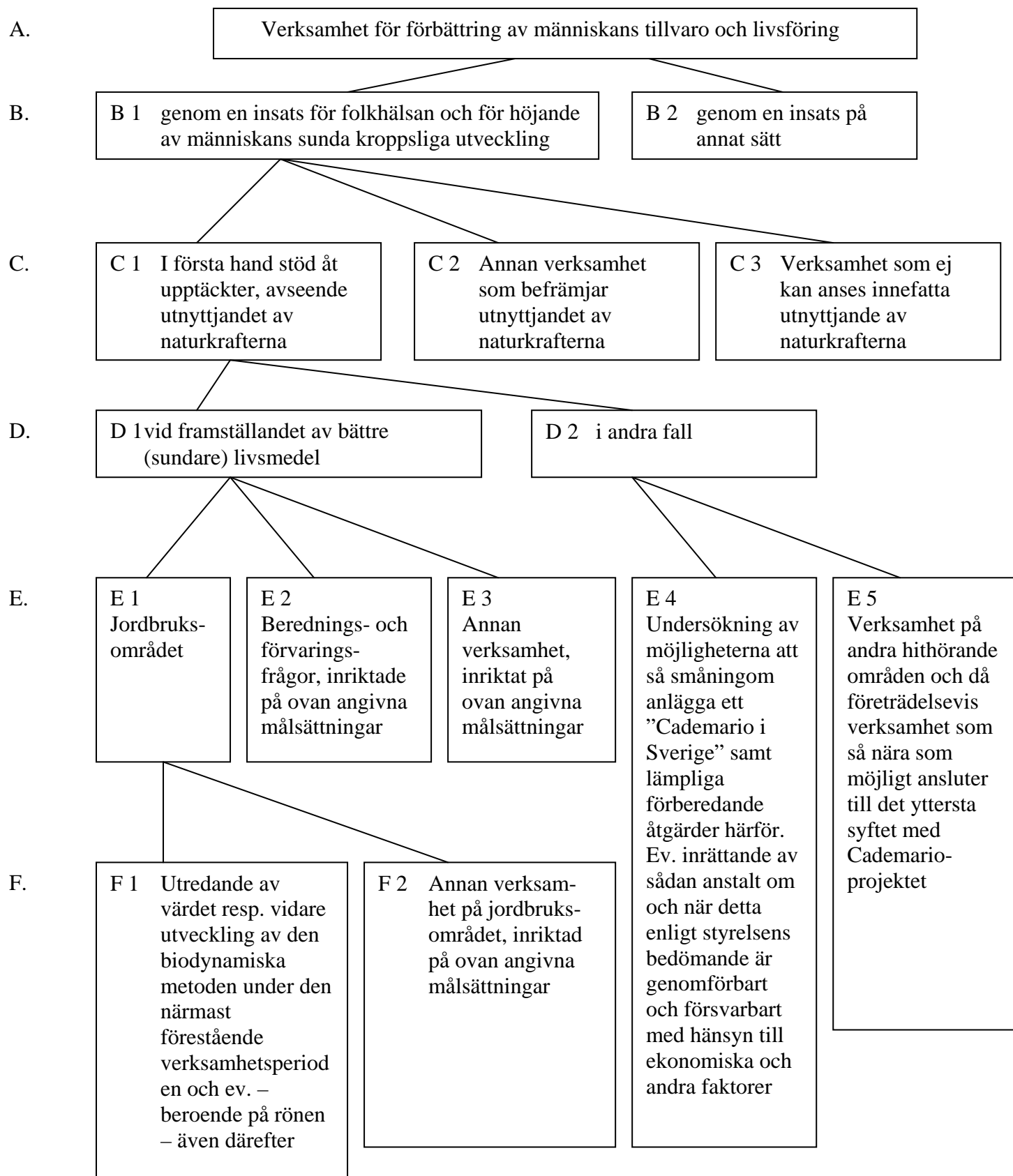
principerna att vinna gehör, var att skapa en anstalt som genom sina resultat med dessa principer kunde vinna anseende och därmed verka för principernas spridning. Med hänsyn till att anstaltsprojektet betonats i så många sammanhang bör väl den sistnämnda synpunkten i princip äga företräde. Emellertid är i detta sammanhang mycket betydelsefullt att Gösta Videgårds uttalanden om anstalten ej böra uppfattas som en anvisning att stiftelsen snarast eller eljest vid någon bestämd tidpunkt skulle inrätta en anstalt. Avgörandet om och när detta bör ske bör betingas av överväganden huruvida projektet är genomförbart med hänsyn till ekonomiska och andra faktorer. I den mån och under den tid anstaltsprojektet icke genomföres bör - i enlighet med de principer som angivits ovan å sid. 35-36 - ökat utrymme beredas övrig verksamhet som nyss (sid. 120-123) berörts. Vad nu sagts gäller i all synnerhet därest det skulle visa sig att anstaltsprojektet av praktiska och ekonomiska skäl ej kan förverkligas.

7) Verksamhetsområden som falla utanför det primära verksamhetsfältet men ändå omfattas av ändamålsbestämmelsens ram.

I denna del finnes icke underlag för några slutsatser utöver vad som anförts beträffande samma områden vid behandlingen av ändamålsbestämmelsens ordalag (Avsnitt VI punkt 7).

VIII. Sammanställning av de olika verksamhetsområdena med vissa synpunkter på den praktiska tillämpningen av de riktlinjer som framkommit vid tolkningen.

Det huvudsakliga resultatet av den ovan gjorda framställningen - bortsett från vad som anförts om den närmare formen för verksamheten på skilda områden - kan sammanfattas i en schematisk översikt sålunda:

- 126 forts. -

Anmärkningar angående den relativa betydelsen av de i tablån angivna områdena

A betecknar den allmänna målsättningen för stiftelsens verksamhet.

B 1 anger den reella ramen för stiftelsens verksamhet. B 2 är en formell marginal som normalt icke bör tillmätas betydelse.

C 1 (med underavdelningar) markerar det primära verksamhetsfältet för stiftelsen. C 2 utgör ett sekundärt område med betydelse främst beträffande livsföringsfrågor, som ej så nära anknyta till viss upptäckt att de kunna hänföra till C 1. C 3 är ett sekundärt område utan större betydelse. Det kan ej anses föreligga någon ovillkorlig skyldighet för stiftelsen att stödja C 2 och C 3 men däremot föreligger sådan skyldighet beträffande C 1.

D 1 och D 2 böra anses ungefärligen jämställda och böra därför stödjas i ungefär lika mån.

Av underavdelningarna till D 1 är E 1 den viktigaste. E 2 och E 3 äro i och för sig också viktiga och kunna stödjas jämsides med E 1, men beträffande dem föreligger ej tillräckligt underlag för att anse någon särskild anvisning meddelad om företräde eller närmare verksamhetsformer.

Beträffande underavdelningarna till D 2 så ha. dessa - E 4 och E 5 - ett nära inbördes sammanhang och någon egentlig rangordning dem emellan kan ej anges. Se vidare sid. 123-124.

F 1 och F 2 kunna understödjas jämsides, dock med tyngdpunkten lagd på de biodynamiska frågeställningarna. De inbördes proportionerna i framtiden bli dock beroende på rönen beträffande den biodynamiska metoden.

Beträffande det inbördes förhållandet inom F 1 mellan det understöd som skall lämnas arbete, bedrivet av biodynamiker, respektive det arbete som går ut på att från gängse vetenskapliga utgångspunkter undersöka metodens värde, så får detta bli en på styrelsen ankommande avvägningsfråga betingad av behoven i samband med den praktiska uppläggningsarbetet. I princip finns ej skäl att anse det ena arbetet böra äga företräde framför det andra.

Till denna översikt böra fogas några synpunkter på den praktiska tillämpningen av de riktlinjer som vid tolkningen framkommit beträffande det inbördes förhållandet mellan olika områden:

- 1) Kommittén har ovan angivit att vissa områden är ungefärligen jämställda, att ett visst delområde är viktigare än vissa andra etc. De ifrågavarande uttrycken avse att i stort ange områdenas relativa betydelse. De behöva däremot icke betraktas som fasta normer som skola iakttagas år från år - vilket skulle medföra ett icke önskvärt splittrande av understöden på kanske en mångfald verksamheter - utan uttrycken böra ses som allmänna riktpunkter på längre sikt. I anslutning därtill kan nämnas att om exempelvis en större investering vid något tillfälle skall ske på ett område - fastighetsförvärv, anläggande av anstalt, upprättande av laboratorium^{1/} eller dylikt - bör det ej anses föreligga hinder att stiftelsen under en begränsad tidsperiod koncentrerar sin understödjande verksamhet till ett sådant område, för att sedermera kompensera detta genom att då medge i motsvarande mån ökat stöd åt andra områden.

^{1/} Helt utanför tolkningsärendet erinras om att professorerna Borgström och Abramsonn - båda med stor erfarenhet på områdena av här ifrågakommen art - oberoende av varandra uttalat att enskilda stiftelser böra undvika att upprätta egna laboratorier, då hittills gjorda erfarenheter visa att detta plägar bli synnerligen kostnadskrävande.

- 2) I vissa delar har det varit ofrånkomligt att i någon mån låta det stå öppet vilka närmare proportioner som böra gälla mellan understöden till två närliggande områden.

Sålunda har i avseende å gestaltningen av verksamheten på jordbruksområdet under den närmast förestående verksamhetsperioden visserligen kunnat anges att den biodynamiska metoden i första hand bör uppmärksammas och att på jordbruksområdet därför tyngdpunkten bör läggas på utredning avseende denna metod. Samtidigt härmed har uttalats att under denna inledande utredningsperiod stöd åt annan verksamhet på jordbruksområdet kan förekomma jämsides härmed. Om och i vilken omfattning detta bör ske får bli beroende på vilka forskningsprojekt - utanför det biodynamiska området men ändå inriktade på utnyttjandet av naturkrafterna inom jordbruksområdet - som i framtiden komma till styrelsens kännedom. Styrelsens bedömande därvidlag är begränsat endast såtillvida att tyngdpunkten under det nu ifrågavarande skedet bör ligga på de biodynamiska frågorna. - Att i ett senare skede omfattningen av understödet å det biodynamiska området skall vara beroende på de rön som framkomma har tidigare berörts.

Beträffande livsmedelsområdet i övrigt - berednings- och förvaringsfrågor samt annan verksamhet som går ut på att genom utnyttjande av naturkrafterna få fram sundare livsmedel - blir det på motsvarande sätt styrelsens uppgift att från tid till annan bedöma vilken

speciell verksamhet som förtjänar särskild uppmärksamhet. Några särskilda anvisningar härutinnan från Gösta Videgårds sida - bortsett givetvis från de kännetecken som enligt själva ändamålsbestämmelsen måste utmärka av stiftelsen stödd verksamhet - kunna såsom förut framgått icke anses föreligga. Fastmer är det troligt att det bäst överensstämmer med Gösta Videgårds intentioner att låta stiftelsens styrelse på dessa områden vara obunden att vid en tidpunkt göra en insats på ett delområde och vid en annan tidpunkt på ett annat delområde, allt beroende på vilka problem som i respektive dagsläge framstår som mest brännande.

Valet av konkret verksamhetsuppgift inom de större verksamhetsområden, som kommittén angivit i tablån ovan, blir således i icke ringa utsträckning beroende av den allmänna utvecklingen på respektive områden. För bedömandet vad som vid den ena och andra tidpunkten skall anses av central betydelse ävensom vid bestämmandet av lämpligaste formen för en insats från stiftelsens sida bör styrelsen lämpligen söka inhämta råd av sakkunniga på skilda områden. Om detta bör ske genom att styrelsen har en fast rådgivande nämnd vid sin sida eller genom att i annan form kontakt hålles med sakkunniga på olika områden, är en praktisk fråga, vars besvarande måhända faller utanför kommitténs uppdrag. Kommittén vill likväl såsom sin mening uttala att den lämpligaste anordningen synes vara att styrelsen i varje särskilt fall hänvänder sig till sakkunniga inom just det område, varom styrelsen önskar

närmare informationer.

Det bör dock anmärkas att det i nu berörda sammanhang bör vara frågan om rådfrågning men däremot icke någon delegation av beslutanderätten. Det måste ankomma på styrelsen att fälla avgörandena och därvid övervaka att de ovan i avsnitten VI och VII redovisade målsättningarna och riktlinjerna vederbörligen iakttagas.

Sammanfattning.

(Anm. I denna korta översikt kan enligt sakens natur icke komma till uttryck alla detaljer och nyanser som återfinnas i själva utlåtandet. Texten i själva utlåtandet är givetvis den avgörande.)

I. Utredningens tillkomst och bedrivande.

Sedan det bland de personer som haft befattning med stiftelsens förvaltning uppkommit vissa meningsskiljaktigheter angående stiftelsens allmänna ändamålsbestämmelse, har efter styrelsens beslut skett utredning om denna bestämmelses innebörd. Därvid har insamlats ett omfattande utredningsmaterial. På grundval av detta material har kommittén haft att utarbeta detta utlåtande.

II. Vissa data och andra uppgifter beträffande Gösta Videgård personligen. Den allmänna bakgrunden till stiftelsebildningen.

I detta avsnitt redovisas vissa uppgifter om Gösta Videgårds familj, hans verksamhet samt vissa honom tillhöriga fastigheter, som kommit att beröras under utredningens gång.

Dessutom lämnas vissa synpunkter på Gösta Videgårds personlighet, bland annat hans affärsbegåvning och realistiska läggning men också hans rörliga intresse för idéer och uppslag på skilda områden.

Vidare beröres här något Gösta Videgårds syn på livsföringsfrågor, varvid konstateras att hans personliga livsföring och även intresseinriktning i övrigt

präglades av en förkärlek för naturen och det som var naturligt och naturenligt samt av en motvilja mot gifter och konstlade medel av olika slag.

Beträffande bakgrunden till stiftelsebildningen anmärkes att flera olika bevekelsegrunder härför förelegat: hänsyn till familjens ekonomiska intresse, önskemålet att bereda sina anställda pensionsförmåner, skattehänsyn, intresset att hålla förmögenheten samlad som en helhet och slutligen önskemålet att tillgodose vissa ideella ändamål. Då utredningen skall gå ut på att fastställa vad Gösta Videgård i sistnämnt avseende haft i tankarna bortses i de följande avsnitten från vad som framkommit om övriga bevekelsegrunder vid stiftelsebildningen.

III. Stiftelseurkunden och andra handlingar rörande stiftelsen; stiftelsens utveckling

Här beröras främst själva stiftelseurkunden, varvid jämsides med ändamålsbestämmelsen upptages Gösta Videgårds eget utkast till sådan bestämmelse. Vidare behandlas, bland annat, sådana föreskrifter i Gösta Videgårds testamenten som beröra stiftelsen.

IV. Allmänna synpunkter på ändamålsangivningen och principerna för tolkning därav.

- 1) Efter förklaring av vissa termer, som utnyttjas i den fortsatta framställningen,
- 2) behandlas några krav beträffande stiftelseändamåls beskaffenhet vilka äro aktuella vid bedömandet av den

här ifrågavarande stiftelsen.

Först anmärkes att en stiftelses ändamål för att kunna godtagas måste äga viss bestämdhet. Detta krav befinnes uppfyllt i förevarande fall.

Beträffande arten av de intressen, som i princip må tillgodoses genom en stiftelse, lämnas vissa synpunkter, vilka delvis ha betydelse för stiftelsens framtida verksamhet men som för närvarande icke föranleda att något eller några direkt aktuella verksamhetsområden anses böra underkännas.

- 3) Vidare behandlas principerna för tolkningen av ändamålsbestämmelsen. Den första uppgiften vid tolkningen är att genom en språklig analys klarlägga innebörden av texten i bestämmelsen och jämsides därmed det viktiga utkastet till bestämmelsen. Därvid måste vidare beaktas det utredningsmaterial som kan vara ägnat att närmare belysa vad Gösta Videgård avsett med de använda orden och uttrycken. På detta sätt skall fastställas förordnandets räckvidd ävensom de särskilda anvisningar inom denna ram som kunna utläsas ur själva förordnandet (Avsnitt VI).

Ytterligare måste emellertid utredas i vad mån stiftaren fällt uttalanden som innebära en närmare konkretisering av de i ändamålsbestämmelsen angivna verksamhetsområden och som kunna tolkas såsom anvisningar för stiftelsens verksamhet (Avsnitt VII). Närmare synpunkter lämnas i frågan vad som kräves för att uttalanden av angivet slag skola få beaktas vid tolkningen. Bland annat anmärkes att det skrivna förordnandet

ordnandet skall utgöra tolkningsunderlaget och att därför endast kunna godtagas sådana stiftarens önskemål som ha täckning i ordalagen. Vidare konstateras att omständigheterna i det föreliggande fallet göra det möjligt att fästa avseende jämväl vid uttalanden som fällts efter det att stiftelsen bildats. Slutligen noteras att hänsyn kan tagas endast till sådana yttranden som kunna uppfattas som uttryck för stiftarens bestämda och slutgiltiga önskemål beträffande stiftelsemedlens användning.

Väsentligt är att yttrandena med säkerhet skola kunna sättas i samband med stiftelsen.

Även om vissa yttranden ej kunna godtagas som grund för en för styrelsen bindande tolkning kan det av pietets- eller liknande hänsyn vara motiverat att styrelsen i sin verksamhet beaktar desamma i den mån styrelsen har valfrihet mellan olika verksamhetsområden, som falla inom ramen för ändamålsbestämmelsen. Som allmän riktpunkt bör nämligen i sådana hänseenden gälla att styrelsen skall - ehuru klara direktiv i sådana fall ej kunna anses föreligga - dock söka förvalta stiftelsen i överensstämmelse med stiftarens intentioner och i hans anda. Beaktandet av sådana synpunkter måste ankomma på styrelsen. Kommittén har sett som sin uppgift huvudsakligen att med ledning av utredningsmaterialet fastställa de direktiv som kunna betraktas som bindande för styrelsen, d.v.s. att i egentlig mening tolka ändamålsbestämmelsen.

V. Allmän översikt över Gösta Videgårds ideella intressen.

Denna översikt har lämnats utan att därvid särskilt beaktats de speciella synpunkter som måste anläggas vid själva tolkningsförfarandet. Avsnittet tar ej sikte på vad Gösta Videgård kan ha haft för avsikter med själva stiftelsen utan avses som en bakgrund till vad som senare anföres om dessa avsikter. I översikten behandlas vad som i huvudsak framkommit beträffande Gösta Videgårds inställning till homeopati, chiropraktik, naturläkekonst - särskilt i samband med Cademariövistelserna vilkas betydelse framhålles i flera sammanhang -, den gängse läkarvetenskapen, dietfrågor, jordbruksfrågor och vissa därvid aktuella metoder och forskningsområden; vidare frågor avseende beredning och förvaring av livsmedel samt slutligen kristallanalys. Bakom Gösta Videgårds intressen på dessa olika områden låg tanken att en förbättrad folkhälsa borde eftersträvas. Gemensamt för hans berörda intressen var vidare att han trodde på de naturliga medlen och på naturens egen kraft samt att han var motståndare till konstmedel och gifter av alla slag. I anslutning till det nära sambandet mellan Gösta Videgårds intresse för vissa läkemetoder och för livsmedelsfrågor anmärkes att Cademarioupplevelserna uppenbarligen haft stor betydelse för hans syn på dessa ting.

I samband med jordbruksfrågorna upptages till särskilt ingående behandling Gösta Videgårds inställning till den biodynamiska odlingsmetoden.

VI. Tolkning av ändamålsbestämmelsens ordalag med hänsyn till det material som är ägnat att direkt belysa de i bestämmelsen använda orden och uttrycken.

Till en början fastslås att man har ett starkt underlag för antagande att målsättningen för stiftelsens verksamhet bör anses vara att den skall verka för en förbättring av människans tillvaro och livsföring genom en insats för folkhälsan och för höjande av människans sunda kroppsliga utveckling; i dessa begrepp anses även läkemetoder och sjukvård inbegripna. Ett visst formellt stöd kan finnas för uppfattningen att den yttersta ramen för verksamheten skulle vara något vidare - verksamhet för förbättring av människans villkor oberoende av om detta sker genom insats på hälsoområdet eller ej - men hälsoområdet är så starkt betonat att stiftelsens styrelse bör anse sig förhindrad att utan tvingande skäl gå utanför hälsoområdets gränser. - De föreskrifter om formen för verksamhet som lämnas i anslutning till den allmänna målsättningen äro så allmänt hållna att vilka åtgärder som helst kunna tänkas, bara de äro ägnade att tillgodose syftet. (En viss allmän riktpunkt beträffande verksamhetsformen anges dock avslutningsvis i detta avsnitt.)

De vägar som främst anvisas för arbetet för en förbättrad folkhälsa äro följande.

A. I första hand stöd åt upptäckter, avseende utnyttjandet av naturkrafterna på ett sådant sätt som är ägnat att leda mot målet förbättrad folkhälsa.

Kommittén behandlar i denna del först vilken innebörd

som kan inläggas i ordet naturkrafter i och för sig och konstaterar därvid att det ej kan anses ha annan innebörd än vad som allmänneligen menas med "naturens krafter" - däri inbegripet den mänskliga naturens krafter.

Sammankopplingen av naturkrafter med folkhälsan anses utpeka som primärt verksamhetsfält ett område, där verksamheten skall avse sambandet mellan, å ena sidan, den mänskliga hälsan och, å andra sidan, sådana faktorer som födan, läkemedel, läkemetoder och levnadssätt. Denna verksamhet skall inriktas på att få fram eller befrämja föda, läkemedel etc. som i sig äro naturrenliga och även äro ägnade att befrämja de naturliga mänskliga krafterna.

Kommittén lämnar i detta sammanhang i utlåtandet vissa synpunkter på vad Gösta Videgård kan ha haft för uppfattning beträffande gränsen mellan natur och "onatur".

Beträffande formen för verksamheten på nu ifrågavarande område får stöd till forskning anses vara huvudsaken, men även verksamhet som avser att få forskningens rön omsatta i praktiken omfattas. Beträffande forskningen skall tillämpad forskning komma i första hand men även grundforskning kan ifrågakomma i den mån ett klarläggande av orsakssammanhangen kan antagas vara av direkt värde för möjligheterna att utnyttja naturkrafterna till nytta för hälsoområdet.

B. Vidare föreskrives särskilt att stiftelsen genom vissa åtgärder skulle verka för framställandet av bättre födoämnen och att detta skulle ske "för ändamål

som nu är sagt". Sistnämnda bestämning får anses innebära - förutom att verksamheten skulle vara ägnad att främja folkhälsan - att även vid livsmedelsframställning i första hand skulle eftersträvas ett bättre utnyttjande av naturkrafterna. En sålunda beskaffad verksamhet på livsmedelsområdet faller visserligen in redan under det ovan under A beskrivna området, men den omständigheten att livsmedelsområdet särskilt beröres får uppfattas som ett tecken på att Gösta Videgård särskilt velat understryka betydelsen av detta område. Det bör därför ha en given och betydelsefull plats inom stiftelsens verksamhet.

I avseende å formen för verksamheten på livsmedelsområdet bör stiftelsen eftersträva att forskare och uppfinnare beredas möjligheter och hjälpmedel för arbete med förbättringar å detta område. Särskilt anges förvärv av jordegendomar och upprättande av laboratorier, men detta är ej att betrakta som en uttömmande uppräknig utan endast som en exemplifiering.

Allmänt kan om formen för stiftelsens verksamhet på olika områden anmärkas att det står stiftelsen fritt att bedriva verksamhet i egen regi eller att stödja verksamhet som bedrivs i annans regi. Främst bör ifrågakomma sådan verksamhet som går ut på en vidareutveckling och på att nå nya resultat genom forskning, uppfinnarverksamhet eller på annat sätt. Dock omfattas även verksamhet som går ut på att genom upplysningsverksamhet eller eljest få rönen omsatta i praktiken.

VII. Möjligheterna att i ändamålsbestämmelsen tolkningsvis inläsa kompletterande anvisningar på grundval av utredningsmaterialet.

Även om Gösta Videgård själv önskade vara obunden, bland annat för att kunna ägna sig åt nya idéer, och även var oklar på hur den kompletterande regleringen i sin helhet skulle utformas, måste åtskilliga av hans uttalanden ge vid handen att han i vissa avseenden tagit ställning till vilka områden inom ändamålsbestämmelsens ram som borde stödjas. I sådana avseenden måste anses föreligga så bestämda önskemål från stiftarens sida att stiftelsens styrelse är bunden härav.

Sedan de yttranden som främst kunna anses vägledande i korthet refererats och vissa synpunkter anförts därå övergår kommittén till att bedöma vad dessa yttranden innebära i avseende å det i förordnandet primärt utpekade verksamhetsfältet å hälsoområdet. Detta är som helhet starkt betonat men även särskilda områden inom detta fält ha anvisats.

Till en början drages - med anknytning till själva förordnandet - en gräns mellan A) livsmedelsområdet (omfattande själva framställningen av livsmedel och därmed sammanhängande forskning) och B) återstoden av det primära verksamhetsområdet, som kan sägas representerat av Cademariotanken och vad den mera allmänt stått för. Dessa båda områden anses ungefärligen jämställda och böra därför stödjas i ungefär lika mån.

- A. På livsmedelsområdet anses jordbruksfrågorna ha klart försteg framför berednings- och förvaringsfrågorna samt övriga delar av livsmedelsområdet.

På jordbruksområdet bör den fasta punkten och det som på lång sikt skall vara vägledande vara att de allmänna målsättningarna för Gösta Videgård var en förbättring av jordbruksprodukternas kvalitet genom ett naturligt jordbruk utan gifter och konstmedel. Den understödjande verksamheten bör därför avse sådana metoder, riktningar eller forskare - det må vara biodynamiska eller andra - som arbeta mot detta mål.

Vid stiftelsens närmast förestående verksamhet på detta område måste dock fästas största vikt vid att det var den biodynamiska metoden som särskilt kommit att intressera Gösta Videgård så att han ville ha metodens värde närmare klarlagt. Detta utesluter dock icke att annat arbete på jordbruksområdet, syftande mot det nyss angivna målet, kan stödjas jämsides härmed.

När det gäller formen för stöd till den biodynamiska metoden är å ena sidan uppenbart att Gösta Videgård ej avsett att reservationslöst stödja metoden, men, å andra sidan, finnas ej några klart vägledande uttalanden av Gösta Videgård om den närmare uppläggnings av verksamheten. Då frågan ej kan lämnas öppen, har kommittén varit hänvisad till att söka ange de riktlinjer som bäst stå i överensstämmelse med det intryck utredningsmaterialet givit. Även vissa andra hänsyn föranleda att sådana riktlinjer anges. - Verksamheten bör bedrivas från två olika utgångspunkter, nämligen under beaktande av dels Gösta Videgårds önskemål att få närmare klarhet om metodens värde och att få in forskningen på detta område, dels önskemålet att - med en viss återhållsamhet intill dess närmare klarhet vunnits - stödja dem som arbeta vidare på metodens utveckling med godtagande av alla dess idéer. Resultaten av dessa arbeten

äro givetvis för närvarande ovissa och det är detta som föranlett kommittén att ange att det i denna del sagda gäller stiftelsens närmast förestående verksamhet. Hur stiftelsen bör förhålla sig i framtiden får bli beroende av de resultat och rön som framkomma.

Beträffande de praktiska hjälpmedlen vid arbetet på jordbruksområdet så kan - då Gösta Videgårds uttalanden i dessa delar närmast haft karaktären av diskussionssynpunkter - ej anses föreligga närmare anvisningar än som framgår av ändamåls bestämmelsens ordalydelse enligt ovan. - Beträffande kristallanalysen ger utredningsmaterialet icke anledning till slutsats att denna metod skulle vara att betrakta som ett självständigt föremål för stiftelsens understöd. Dock kan det ej anses stridande mot Gösta Videgårds önskemål om de som syssla med av stiftelsen understött biodynamiskt eller annat arbete önska taga kristallanalysen till hjälp.

Frågor rörande beredning och förvaring av livsmedel utgöra enligt sakens natur en betydelsefull del inom det livsmedelsområde som angivits i ändamålsbestämmelsen. Utredningsmaterialet ger dock icke tillräckligt underlag för en åsikt att dessa frågor borde uppvärderas jämfört med vad som följer redan av själva ändamålsbestämmelsen. Några närmare riktlinjer för hur arbetet i denna del bör bedrivas kan ej utläsas ur utredningsmaterialet.

Övriga frågor som angå livsmedelsframställning eller har direkt anknytning därtill ha ej berörts av Gösta Videgård på sådant sätt att några anvisningar kan sägas vara meddelade.

B. Återstoden av det primära verksamhetsområdet.

I denna del är det särskilt tanken på en Cademarioliknande anstalt i Sverige som berörts under utredningen. Klart är att Gösta Videgård haft ett önskemål att förverkliga tanken på en sådan anstalt. Emellertid är det tveksamt om han ansåg projektet realiserbart i nuvarande läge, och hans uttalanden kunna ej uppfattas som uttryck för en bestämd önskan att stiftelsen nu eller vid annan bestämd tidpunkt skulle anlägga en anstalt. Även om anstaltsprojektet därför får ses som en uppgift på kanske mycket lång sikt, får det anses ingå bland stiftelsens uppgifter att vidare undersöka möjligheterna att på ett ekonomiskt försvarbart sätt så småningom inrätta en sådan anstalt i Sverige. Det får även anses ligga i linje med Gösta Videgårds önskemål att stiftelsen vidtager åtgärder som kunna vara ägnade att i framtiden underlätta realiserandet av ett anstaltsprojekt.

Även om det är tanken på en Cademarioanstalt som särskilt trätt i förgrunden, så måste dock Gösta Videgårds uttalanden också anses innefatta att - vid sidan av den direkt på anstaltsprojektet inriktade verksamheten - stödja även annan till detta område hänförlig verksamhet, nämligen sådan verksamhet som ligger i linje med själva syftet med en sådan anstalt. Hit höra näringsfrågor - som falla utanför det ovan berörda området avseende själva framställningen av livsmedel - och vidare naturläkekonst enligt de principer som tillämpas vid Cademario samt slutligen sådana livsföringsfrågor som kunna anses direkt anknyta till upptäckter,

avseende naturkrafterna.

Beträffande den inbördes rangordningen mellan det konkreta anstaltsprojektet och den nu berörda, mera allmänt syftande verksamheten kan, med hänsyn till det nära sambandet dem emellan, knappast angivas någon egentlig riktlinje. Vissa synpunkter på problemställningen lämnas dock. Bland annat framhålles att, i den mån och under den tid anstaltsprojektet icke genomföres, ökat utrymme bör beredas övrig till detta område (Punkt B i detta avsnitt av sammanfattningen) hänförlig verksamhet. Detta gäller i all synnerhet därest det skulle vissa sig att anstaltsprojektet av praktiska och ekonomiska skäl ej kan förverkligas.

VIII. Schematisk översikt med vissa anmärkningar.

I detta avsnitt har gjorts en sammanställning av aktuella verksamhetsområden, vartill fogats vissa synpunkter på den praktiska tillämpningen av de riktlinjer som framkommit vid tolkningen.

Undertecknad ingenjören Gösta Videgård överlämnar såsom gåva till en av mig härmed grundad självständig stiftelse, benämnd Ekhagastiftelsen, dels nominellt Tiotusen (10.000) kronor aktier i Aktiebolaget Byggindustri, dels inteckningar i fastigheterna Sundsmora 1², 1⁴ och 1⁷, Knaborg 1³ och 1¹⁰, Stora Blöttholmen 1¹ samt Lilla Blöttholmen 1¹ i Österåkers socken av Stockholms län, gemensamt benämnda egendomen Ekhaga, å ett kapitalbelopp av Sextiotusen (60.000) kronor, till förmånsrätten liggande mellan 75.000 kronor och 135.000 kronor, dels ock inteckningar i fastigheten nr I i kvarteret Grannarna här i staden å Sextiotusen (60.000) kronor, till förmånsrätten liggande mellan 1.340.000 kronor och 1.400.000 kronor.

Ovan omförmälta aktier i Aktiebolaget Byggindustri och inteckningar äro pantförskrivna för ett hos Aktiebolaget Skånska Banken, Stockholm, taget lån å 75.000 kronor och åligger det stiftelsen att vid emottagandet av värdehandlingarna ifråga övertaga sagda banklån.

För stiftelsen skola gälla följande

S T A D G A R.

§ 1.

Stiftelsens
allmänna
ändamål.

Stiftelsen har till ändamål att upprätta eller understödja redan befintliga allmännyttiga inrättningar samt stödja upptäckter, uppfinningar och erfarenheter, vilka äro ägnade att förbättra människans tillvaro och livsföring, särskilt i de delar som nedan säges.

Stiftelsen må i första hand stödja upptäckter avseende utnyttjandet av naturkrafterna, så att dessa på allt bättre sätt kunna nyttiggöras för mänskligheten och då särskilt genom åvägabringande av ökad folkhälsa.

Stiftelsen bör för ändamål som nu är sagt söka, genom förvärv av jordegendomar, för forskare möjliggöra

studier och experiment i och för framställandet av bättre födoämnen eller genom upprättande av laboratorier bereda forskare och uppfinnare sådan möjlighet.

§ 2.

Olika fonder
samt deras
tillfälliga
ändamål.

Till att börja med skola stiftelsens tillgångar fördelas på tre fonder, så att sålunda varje fond genom den härmed skedda gåvan eller framtida gåvor erhåller en tredjedel av donerade medel, försåvitt icke jag i samband med blivande gåva eller testamente lämnar andra föreskrifter.

Varje fond skall förvaltas och redovisas var för sig och skall av den årliga avkastningen utav varje fond minst tio procent läggas till kapitalet.

Fonderna benämnas "Helmershusfonden", "Ekhagafonden" och "Pensionsfonden".

Avkastningen av "Helmershusfonden" skall från början användas till i § 1 omförmälda ändamål.

Avkastningen av "Ekhagafonden" skall efter beslut av stiftelsens styrelse tillfalla mig, min efterlevande hustru resp. bröstarvingar efter mig, eller ock efter styrelsens beprövande även andra personer, vare sig släktingar till mig eller andra, som kunna anses vara i behov av understöd, dock att till en och samma person - med undantag av till mig och min hustru - icke må i regel för varje år utbetalas mer än sextusen(6.000) kronor efter nuvarande penningvärde, med den jämkning uppåt eller nedåt, som föranledes av mera väsentliga framtida fluktuationer i penningvärdet.

Avkastningen av "Pensionsfonden" skall användas till pensionering av personal hos Aktiebolaget Byggindustri eller andra mina företag, vari jag äger majoritetsintresse, i den ordning, varom blivande pensionsreglemente kan komma att föreskriva. Bildandet av denna stiftelse med däri ingående särskilda pensionsfond är avsedd att bland annat möjliggöra

jämväl för berörda bolag att anslå medel till "Pensionsfonden".

Överskott å avkastningen utav "Ekhagafonden" resp. "Pensionsfonden" i vad dylikt överskott icke hänför sig till av bolagen själva anslagna medel, må i den utsträckning avkastningen icke fonderas, disponeras för stiftelsens allmänna ändamål enligt § 1.

Skulle några efterlevande efter mig icke framdeles finnas resp. några pensionsberättigade i bolagen icke heller finnas, skola berörda fonder uppgå i "Helmershusfonden" och skall detta för pensionsfonden även gälla beträffande medel, som må vara av bolagen själva anslagna. Ett överförande av del utav "Ekhagafonden" och "Pensionsfondens" tillgångar till "Helmershusfonden" må jämväl ske, om det är uppenbart att sistberörda fonders återstående kapitaltillgångar äro tillräckliga för tillgodoseende av dessa fonders syften enligt ovan.

§ 3.

Förvaltningen

Förvaltningen av stiftelsens tillgångar skall handhas av en styrelse, som skall hava sitt säte i Stockholm. Styrelsen skall bestå av tre ledamöter och utgöras av mig själv, direktören K.E. Norgren samt kamreraren Einar Kihlander.

Skulle någon av styrelsens ledamöter under min livstid avlida eller av mig icke längre anses böra ifrågakomma för uppdraget, förbehåller jag mig att utse styrelseledamot i den avlidnes eller avgåendes ställe. Efter min bortgång skola de kvarstående styrelseledamöterna utse efterträdare till mig, dock att om jag testamentariskt förordnat om utseende av styrelseledamot i mitt ställe, den av mig sålunda utsedde skall efterträda mig i styrelsen. Har jag icke i testamente utsett efterträdare till mig i styrelsen, men har jag testamentariskt förordnat om utseende av boutredningsman eller testamentsexekutor, skall den av mig utsedde boutredningsmannen, om han så önskar, utse min efterträdare i styrelsen.

Därest i övrigt ny styrelseledamot skall utses, ankommer det å kvarvarande styrelseledamöter att välja ny ledamot. Vid val av styrelseledamot skall tillses, att såvitt möjligt styrelsen består av en representant för familjen Videgård samt två personer, den ene med affärsjuridisk och den andre - så länge avsevärd del av stiftelsens tillgångar består av fastighetsintressen - med byggnadsteknisk erfarenhet.

Skulle mot förmodan icke styrelseledamöterna kunna enas om val av ny ledamot, skall utseendet av honom anförtros åt tjänsteförrättande borgmästaren i Stockholm.

§ 4.

Närmare
föreskrif-
ter be-
träffande
styrelsen.

Till styrelsens sammanträden skola samtliga ledamöter kallas. Styrelsen är, i det fall att alla ledamöter icke äro tillstädes, beslutför om två ledamöter äro tillstädes och om beslutet ense.

För giltigheten av vissa beslut gäller jämlikt här nedan meddelade bestämmelse, att enighet föreligger mellan samtliga styrelseledamöter.

Styrelsen sammanträder minst en gång under varje kalenderår före utgången av april månad samt i övrigt på kallelse av ordföranden, så ofta han anser det vara av behovet påkallat, eller sådant begäres av minst två av styrelseledamöterna.

Styrelsen äger förordna en eller flera personer inom eller utom styrelsen att i visst avseende eller med oinskränkt behörighet företräda stiftelsen.

§ 5.

Förvaring
av stiftel-
sens hand-
lingar.

Stiftelsens värdepapper skola i den mån så är möjligt förvaras i svensk banks notariatavdelning eller i kassafack hos svensk bank. Kassafacket skall vara försett med - förutom lås, vartill banken har nyckeln - dubbla lås och skall en ledamot av stiftelsen hava nyckel till det ena låset och annan person inom eller utom styrelsen, som styrelsen bestämmer, hava nyckeln till det andra låset.

§ 6.

Revision. Stiftelsens räkenskaper och förvaltning skola årligen granskas av auktoriserade revisorn Anders Malmström i Stockholm. Skulle denne vara förhindrad åtaga sig uppdraget, skall granskning ske av annan auktoriserad revisor i Stockholm, som Stockholms Handelskammare på anmodan nämner. Stiftelsen skall icke stå under tillsyn enligt svensk lag härom.

Revisorns granskningsberättelse skall tillställas envar av styrelsens ledamöter. Skulle det därvid eller eljest mot förmodan befinnas, att någon av styrelsens ledamöter icke kan anses hava motsvarat det förtroende, som är givet honom, må annan styrelseledamot söka att genom talan till vederbörande domstol få honom skild från uppdraget.

§ 7.

Stadge-
ändring. Styrelsen må enhälligt besluta av särskilda omständigheter betingad mindre jämkning av dessa stadgar, men icke jämkning av sådan innebörd att syftet med stiftelsen härmed rubbas.

Stockholm den 1 december 1944.

Gösta Videgård.